

1. ÜNİTE: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATINA GİRİŞ

OKUMA BÖLÜMÜ

EDEBİYAT

Edebiyat (Yazın): Duygu, düşünce, olay ve hayallerin **dil aracılığı** ile sözlü ya da yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatına **edebiyat** denir. *Edebiyatın malzemesi "dil" dir.*

Bir tarih, fizik ya da felsefe metni ile bir şiir, roman ya da hikâye metnini karşılaştırdığımızda edebiyatın ne olduğunu daha iyi anlarız. Öğretici metinlerden olan tarih, fizik, felsefe vb. metinlerde temel amaç bir konuya açıklık getirmek, herhangi bir konuda bilgi vermek ya da bir düşüncenin doğruluğunu kanıtlamaktır. Edebî metinlerde ise temel amaç, edebiyat sanatının olanaklarından yararlanarak duygu, düşünce, olay ve hayalleri özgün, etkileyici ve güzel bir dille ifade etmektir. Edebiyat, kişinin düşünce dünyasından çok duygu ve hayal dünyasına seslenen bir sanattır.

BİLİM: Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, **deneye dayanan yöntemler** ve **gerçeklikten** yararlanılarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli ve sistematik bilgiye **bilim** denir.

İnsan, var olduğu günden bu yana, bir yandan evrende olup bitenleri anlama, tanıma, onun sınırlarını çözme, öte yandan doğayı kontrol altına alarak daha rahat bir güvenli bir yaşa sürdürme isteği duymuştur.

Bilim, teknolojik uygulamalarıyla hem yaşam koşullarımızı değiştirmekte hem de düşünmemizi biçimlendirerek dünya görüşümüzü etkilemektedir. Bilim, toplumsal gelişme ve çağdaşlaşmanın temel ölçütü olarak kabul edilir.

Bilim kısaca **geçerliği kanıtlanmış bilgi birikimi** olarak da tanımlanabilir.

Bilimin belirgin özellikleri şunlardır:

- 1) Bilim olgusaldır.
- 2) Bilim mantıksaldır.
- 3) Bilim objektiftir.
- 4) Bilim genelleyci ve sınıflandırıcıdır.
- 5) Bilim seçicidir.
- 6) Bilim dil, kültür, edebiyat gibi milli değil, evrenseldir.
- 7) Bilim birikimli bir süreçtir.

GÜZEL SANATLAR

Sanat: Bir duyguyu, tasarımı güzellik vb. nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatımın sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılığa **sanat** denir.

İnsan etkinliklerinin temelinde, **bilim ve güzel sanatlar** vardır. İnsan, bilimi **deneySEL** yöntemlerden yararlanılarak **doğruyu, iyiyi, yararlıyı** bulmak için kullanılmıştır. Güzel sanatların ve edebiyatın amacı ise **güzellik** yaratmak olmuştur.

Güzel Sanatların Amacı: Sanatın amacı bilimden farklıdır. Sanatın amacı öğretmek, bilgi vermek değildir.

Sanat, hissettirir, sezdirir, çağrıştırır. Bu özellikten de anlaşılacağı gibi sanat, bilimsel ve nesnel özellik taşımaz. Sanat bireysel ve birikicidir.

Güzel Sanatların Sınıflandırılması: Sanatın sınıflandırılmasında en temel etken **"özgünlük"** tür. **Bu bakımdan sanat genel olarak önce iki gruba ayrılır:**

a) Endüstriyel Sanatlar (Zanaat): İnsanları maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren işlere **zanaat** denir.

Zanaat ve Zanaatçının amacı: Zanaatkâr olan demirci, marangoz ya da taş ustası; maddeyi, öncelikle faydalı olsun, insanın somut bir ihtiyacını karşılasın diye; bir sanatçı olan heykeltıraş ise öncelikle güzel, özgün ve etkileyici olsun diye işler. Bu amaç farklılığı aslın- da güzel sanatlarla zanaatlar arasındaki ayrımın da en belirgin göstergesidir. Bir üründe yaratıcılık, güzellik, özgünlük, etkileycilik ne kadar belirginse o ürünün sanatsal değeri de o kadar belirgindir.

b) Güzel Sanatlar:

Sanat eserleri biriciktir. Bütün özellikleriyle diğer eserlerden ayrılır.

Sanatçının amacı faydalı olmak, bir ihtiyacı karşılamak ya da bilim adamının yaptığı gibi evrende olup bitenleri anlamak, tanımak, onun sırlarını çözmek, doğayı kontrol altına alarak insanların daha rahat ve güvenli bir yaşam sürdürmelerini sağlamak değildir.

Edebiyat, tiyatro, sinema, mimari, heykel, müzik vb. sanattır.

Görsel (plastik) sanatlar, maddeye biçim veren sanatlardır. Bu madde taş, mermer, boya, çamur vb. olabilir. Görsel sanatlar, adından da anlaşılacağı üzere göze hitap eden sanatlardır.

İşitsel (fonetik) sanatlar sese biçim veren, malzemesi ses ve söz olan sanatlardır. Edebiyat, fonetik bir sanattır. Çünkü edebiyatın malzemesi, dildir. Dil ise seslere dayanan bir iletişim sistemidir.

Dramatik (ritmik) sanatlar, harekete biçim veren sanatlardır. Dramatik sanatların çoğunda hareket öğesinin yanında işitsel ve görsel öğeler de bulunur. Söz gelimi dramatik sanatlar içinde sınıflandırılan tiyatro, edebiyattan, dolayısıyla da fonetik sanatlardan ayrı düşünülemez.

Not: Fonetik ve plastik sanatlara özgü malzemelerin **karışımıyla** oluşan sanatlar da vardır: Sinema ve tiyatro, edebiyattan; bale ve dans, müzikten ayrı düşünülemez. Bu şekilde ortak malzeme kullanan başka sanatlar da vardır. Bu sanatlara **karma sanatlar** denir.

EDEBİYATIN BİLİM DALLARIYLA OLAN İLİŞKİSİ

Edebiyatın konusu insandır, dolayısıyla edebiyatın, insanı konu alan diğer bilim dallarıyla da ilişkisi vardır. Diğer bilimlerde olduğu gibi edebiyat da dış dünyada var olan nesnelere, objelerden yararlanır; insanlığın her türlü birikimini malzeme olarak kullanır. Bu bağlamda edebiyatı bilimden ayıran, kullandığı yöntemdir. Edebiyat olaylara ve nesnelere “güzellik” penceresinden bakar.

Edebiyat; kurmaca dünyasını yaratırken sosyoloji, psikoloji, felsefe, tarih vb. bilimlerden yararlanır. Bilimlerden yararlanması, edebî eserin bilimsel bir yapıt olduğunu göstermez.

Diğer bilimlerden yararlanılmadan insan gerçeği çok yönlü olarak ele alınamaz. Buna göre edebiyat şu bilimlerden yararlanır:

a) Edebiyat-Tarih İlişkisi: Tarih; toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyetleri, kendi iç sorunlarını inceleyen bilimdir.

Bir edebiyatçının hangi türde yazarsa yazsın tarihi bilmesi, tarihî gerçeklerden haberdar olması gerekir. Tarihî romanlarda, epik şiirlerde vb. bu özellikler kullanılacaktır.

b) Edebiyat-Sosyoloji İlişkisi: Sosyoloji, toplum bilimi demektir. Edebî eserler de belli sosyal çevrelerde ortaya çıkar. Sosyal çevrenin ve geleneğin özellikleri edebî metinlerde belli oranda dile getirilir.

Edebî metnin oluştuğu sosyolojik ortamın bilinmesi; edebî metinlerdeki bazı ifade, olay ve görünüşlerin anlaşılmasına yardım eder.

c) Edebiyat-Psikoloji İlişkisi: Ruh bilimini; bir grubu, bir bireyi belirleyen hareket etme, düşünme, duygulanma biçimlerinin bütünü olarak tanımlarız.

Edebî metni oluşturan kişinin de edebî metinlerdeki kahramanların da psikolojisi vardır. Bu psikolojik durumlara dikkat edilmeden edebî eser tam olarak anlaşılabilir.

Herhangi bir edebiyat ürününde; kişilerin kişiliklerini belirleyen duyuş, düşünüş, davranış biçimleri ve ruhsal çözümlenmeler psikolojiden yararlanılarak oluşturulur.

d) Edebiyat-Felsefe İlişkisi: Felsefe, bir bilimin veya bilgi alanının temelini oluşturan ilkeler bütünüdür. Felsefe, dünya görüşünün dile getirilmesidir.

Her edebî metnin arkasında bir düşüncenin, dünya görüşünün bulunması doğaldır. Edebî metnin bir felsefesi bulunmazsa eser bir yönüyle eksik kalacak ve eserde bütünlük oluşturulamayacaktır.

NOT: Bir hikâye, tiyatro ya da romanda bilimsel buluşlara, yeniliklere, felsefi düşüncelere yer veren

bölümler bulunabilir. Bu bölümlerin bulunması, edebî metinlerin; bilimsel buluşları, yenilikleri, icatları anlatmak, felsefe yapmak amacıyla yazıldığı anlamına gelmez. **Edebiyat, bu gerçekleri kendine özgü yöntemlerle yorumlayıp kurmaca bir dünya oluşturur.**

METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

Metin: Bildirme işlevi olan, bir ya da birden çok kişi tarafından üretilen, birbirini izleyen sıralı ve anlamlı bütünlük oluşturan cümleler/ mısralar dizisine **metin** denir.

Metni oluşturan cümleler rastgele sıralanamaz. Bir cümleler dizisine metin denilebilmesi için bu cümlelerin rastgele değil belli bir sisteme göre sıralanması gerekir. Cümleler yazar tarafından belli bir mantık sırasına göre ve dil bilgisi kurallarına uygun olarak ortaya konur.

Metin bir örgü, sistemdir. Bu örgü; seslerin, sözcükleri; sözcüklerin, cümleleri; cümlelerin, paragrafları oluşturmasıyla dokunur. Bu örgü, bir iletişim; yani anlatma ve anlaşma aracıdır.

İletişimin amacı, teması, kullanılan iletişim kanalı ve hedef kitle metnin dil ve anlatım özelliklerini oluşturur. Bu durumda; haber yazısı, açıklama yazısı, eleştiri yazısı, felsefi, edebî yazılar birbirinden farklıdır.

Metinler şu yönlerden sınıflandırılır.

- Gerçeklikle ilişkileri, işlevleri (Öğreticilik/ sanatsallık) ve yazılış amaçları bakımından
- Kullanılan anlatım türüne göre
- Kullanılan dilin işlevine göre
- Sözlü ya da yazılı anlatımla oluşturulmalarına göre

Gerçeklikle ilişkileri, işlevleri (Öğreticilik/ sanatsallık) ve yazılış amaçları bakımından **öğretici metinler ve sanat (edebî) metinleri olmak üzere** iki grupta incelenebilir.

1) Öğretici Metinler: Haber ve bilgi vermek, ikna etmek, kanılları değiştirmek, uyarmak, düşündürmek, yönlendirmek, tanıtmak gibi amaçlarla oluşturulan metinlere **öğretici metinler** denir

Özellikleri:

1- Haber ve bilgi vermek, ikna etmek, kanılları değiştirmek, uyarmak, düşündürmek, yönlendirmek, tanıtmak gibi amaçlarla oluşturulur.

2- Dil ağırlıklı olarak göndergesel işlevinde kullanılır, sanatlı ifadelerden kaçınılır.

3- Bu metinler her okunduğunda farklı yorumlanamaz, bu metinleri okuyan herkesin aynı şeyi öğrenmesi hedeflenir. Bu nedenle ifadeler **açık ve nettir**. Bundan dolayı bu tür metinlerde kelimeler ağırlıklı olarak **gerçek** anlamında kullanılır. Yalın ve anlaşılır bir dil kullanılır.

4- Bu tür metinlerde açık, duru, yalın, akıcı bir anlatım kullanılır. Sanatlı söyleyişlere, imgelere yer verilmez.

5- Sanat kaygısı güdülmez.

6- Genellikle nesnel ifadeler yer verilir.

7- Öğretici metinler gerçekleri olduğu gibi yansıtır yeniden yorumlanamaz.

Başlıca öğretici metin türleri şunlardır:

1. Tarihî Metinler: Tarihî konuları anlatan ve belgelere dayanan metinlerdir.

2. Felsefî Metinler: Felsefî konuları anlatan metinlerdir.

3. Bilimsel Metinler: Bilimsel gelişmeleri anlatan metinlerdir.

4. Gazete Çevresinde Gelişen Metinler: Makale, deneme, sohbet, fıkra, eleştiri, haber yazısı, röportaj vb.

5. Kişisel Hayatı Konu Alan Metinler: Anı, mektup, günlük,

SANAT METİNLERİ (EDEBİ METİNLER)

Okuyucunun hayal dünyasını zenginleştiren, okuyucuda estetik zevk uyandıran, çağrışım gücü yüksek, yorumu açık olan metinlere **edebî (sanatsal) metin** denir.

Özellikleri:

1- Edebi metinlerde amaç; edebî zevk vermek, heyecan uyandırmak, duyguları dile getirmektir.

2- Sanat metinlerinde gerçek olduğu gibi aktarılmaz; sanatçının duygu ve düşünce süzgecinden geçirilerek yeniden oluşturulur. Sanat metinleri kurmacadır. Yani tasarlanarak üretilen metinlerdir.

3- Sanat metinlerinde insanın kendini ifade etmesi üç yol ile olur: a) Coşku ve Heyecanı Dile Getirme b) Anlatma Esasına Bağlı Kalma c) Gösterme Esasına Bağlı Kalma

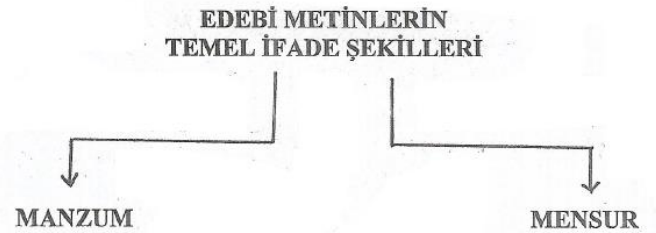
4- Sanatsal metinlerde metnin iletisi dolaylı olarak verilir.

5- Sanatsal metinlerde sanat kaygısı (estetik) ön plandadır.

6- Sanat metinleri, yaratıcılığın ürünüdür; bireysel ve biriciktir. Bu durum sanat metinlerinin farklı, özgün olduğunu göstermektedir.

7- Sanat metinleri bilgi vermez, öğretmez, bilimsel ve nesnel özellik taşımaz; hissettirir, sezdirir, çağrıştırır.

8- Sanat metinlerinde kelimeler ağırlıklı olarak yan, mecaz anlamlarıyla kullanılır. Çağrışımlı ifadeler, sanatsal ifadeler ve imgelere yer verilir.

METNİ, EDEBİ YAPAN ÖZELLİKLER

Edebiyat sanatının olanaklarından yararlanılarak oluşturulan, bu sanat kapsamında değerlendirilen metinlere **edebi metin** denir. Estetiklik, kurgusallık, özgünlük, yaratıcılık, özenli dil kullanımı metni edebi yapan niteliklerin en önemlilerindendir.

Metinde estetiklik (güzellik) bazı biçimsel ve yapısal özelliklerle sağlansa da çoğunlukla özenli dil kullanımıyla sağlanır. Metnin edebiliği, ne anlattığından çok nasıl anlattığıyla ilgilidir. Edebi metinlerde önemli olan, güzel (estetik) ve etkileyici anlatmaktır. Edebi metinlerde okuyucuda hayranlık uyandıran bir güzellik, özgünlük (farklı olma, başkalarına benzememe, taklit olmama), yaratıcılık ve etkileycilik vardır.

Edebi metinlerle **bilimsel, felsefi** ve **tarihsel** metinler arasında dil kullanımı yönüyle belirgin bir fark vardır. Bazı edebi metinlerde dilin alışılmış kullanımlarının dışına çıkılır; duygu, düşünce, hayal, olay vb. nin daha güzel ve etkili anlatılması için edebi sanatlardan yararlanılır, mecazlı söyleyişlere başvurulur, kelimelere yeni anlamlar yüklenir.

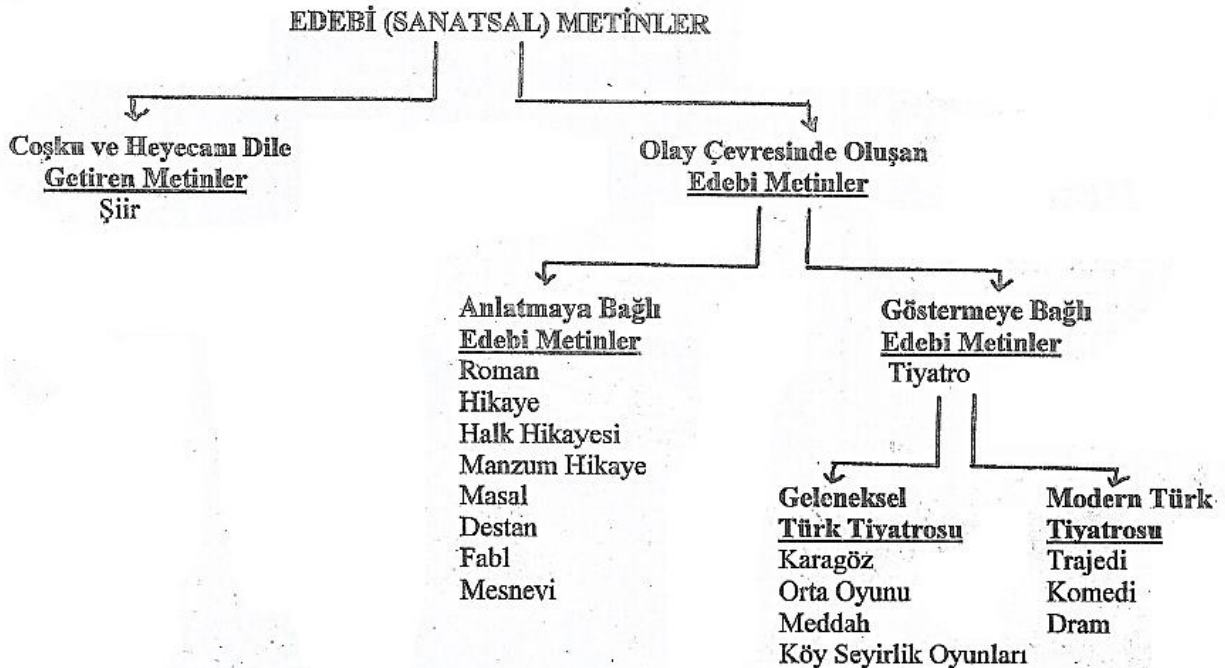
Kurgusallık da edebi metinler açısından son derece önemlidir. Kurgu bir metni oluşturan çeşitli unsurların belli bir iç düzene göre birbirine bağlanmasıdır. Her metnin, metin türüne ve metni oluşturana bağlı olarak ortaya çıkan bir kurgusu vardır.

Edebî metinleri diğer yazılardan ayıran özellikler şunlardır:

- Edebî metinler kurmacadır. Kurmaca, “olmadığı hâlde varmış gibi tasarlanmış, kurgulanmış” demektir. Bu durumda edebî metinler tasarlanarak üretilir. Edebî metinlerin anlamları da biçimleri de sanat, güzellik yaratmak amacıyla oluşturulur.
- Edebî olmayan metinler öğreticidir, edebî metinler ise sanat etkinliğidir. Edebî metinler bilgi vermez, öğretmez; duyurur, sezdirir, çağırır...
- Edebî metinlerde gerçek, olduğu gibi aktarılmaz; sanatçının duygu ve düşünce süzgecinden geçirilerek yeniden oluşturulur.
- Edebî metin yazılırken dönemin özelliklerinden ve o dönemdeki her türlü gerçeklikten yararlanır. Ancak bu yararlanma, bilimin gerçeklikten yararlanmasından farklıdır.
- Edebî metinde dönemin ilmi, felsefi, teknik ve sosyal alandaki verileri, siyasî tartışmaları kurmacanın olanaklarıyla işlenir.
- Edebî metinlerde dil, **şiiresel (sanatsal) işlevde** kullanılır.
- Edebî metinlerde dil, günlük doğal dilden doğmuştur fakat yazar her düzeydeki dil öğelerine yeni anlamlar yükler. Bu da yan anlamlı, mecazlı, çağrışımlı sözlerle gerçekleştirilir.

İnsanın edebî metinlerle kendini ifade etmesi üç yolla olur:

- İnsan yaşadığı her türlü ruh durumunu, heyecanını, duygusunu, coşkusunu dile getirmek ister ve bunu **şiiresel** yapar.
- Diğer ifade biçimi **anlatmadır**. İnsan; düşündüklerini, gördüklerini, tasarladıklarını anlatmak ister. Bu isteğe bağlı olarak **anlatmaya dayalı sanatlar olan roman, öykü vb. doğmuştur**.
- İnsanın kendini ifade etme biçimlerinden biri de gösterme, meydana ya da sahnede **canlandırmadır**. **İnsan, bu isteğini de tiyatroyla sergiler**

YAZMA SÜRECİ

Yazma, çeşitli aşamalarla gerçekleşen bir sürece dayanır.

Yazma sürecinin aşamaları şunlardır:

- 1- Hazırlık
- 2- Planlama
- 3- Taslak Metin Oluşturma
- 4- Düzeltme ve Geliştirme
- 5- Yazılan Metni Paylaşma

1- Hazırlık: Yazılacak metnin konusu, amacı, hedef kitlesi ve türü; metinde kullanılacak düşünce, bilgi, olaylar vb. bu aşamada belirlenir. Metinde kullanılacak bilgi, düşünce ve olayların belirlenmesi için beyin fırtınası, kavram ağı oluşturma, araştırma yapma, tartışma, gözlem, görsellerden yararlanma vb. yollar kullanılabilir. Hazırlık aşaması verimli geçmeyen bir metin yazma sürecinin sonunda nitelikli ve ikna edici metinlerin ortaya çıkması güçtür.

2- Planlama: Metin, bu aşamada kurgulanır. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşünceleri belirlenir. Giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde hangi konulara ne ölçüde değinileceği ana hatları ile bu aşamada belirlenir. Yardımcı düşünceleri destekleyen düşünceyi geliştirme yolları belirlenir.

a) Ana Düşünce ve Yardımcı Düşünceler: Metinde anlatıları özetleyen düşünceye ana düşünce denir. Ana düşünce, metinde anlatılmak istenenlerin en kısa ve açık ifadesidir. Bu metinde ne anlatılmak istenmektedir? Sorusunun cevabı, bize metnin ana düşüncesini verir.

Metin yazılırken ana düşünce sürekli akılda tutulmalı; metnin belirlenene ana düşünce etrafında şekillenmesine dikkat edilmelidir. Aksi takdirde metinde birbirleriyle çelişkili ifadeler kullanılabilir ya da gereksiz ayrıntılara girilerek ana düşüncenin dışına çıkılabilir. Ana düşünce cümlesi ise; net bir yargı bildirmeli, açık ve anlaşılır olmalı ve tüm parçayı kapsayacak anlam barındırmalıdır.

Metnin ana düşüncesini değişik yönlerden destekleyen, tamamlayan, açıklayan bilgi, ifade ve düşüncelere **yardımcı düşünce** denir.

b) Metnin Yapısı ve Kurgusu: Metinler, paragraflardan, paragraflar cümlelerden, cümleler kelimelerden, kelimeler ise seslerden (harf) oluşur. Kelimede sesler, cümlede kelimeler, paragrafta cümleler ne işlev görüyorsa metinde de paragraflar benzer bir işlev görür.

Paragraftaki cümleler arasındaki ilişki, paragrafta anlatılan, tanıtılan, bildirilen konunun yer, zaman ve kişilerle ilgi derecesi paragrafın yapısını belirler.

İyi düzenlenmiş bir paragraftan herhangi bir cümle çıkarılmaz, böyle bir paragrafta cümlelerin yeri değiştirilemez. Söylenmek istenenlerin genelden az ya da çok cümleyle ifade edilmesi, ya da yanlış yerde ifade edilmesi paragrafın yapısında düzensizliğe neden olur.

Paragrafın anlamıyla yapısı arasında sıkı bir ilişki vardır. Yapı bakımından sağlam bir paragrafta her cümle, anlam ve yapı bakımından birbirini tamamlar, cümlelerin art arda sıralanışı ile bir düzen oluşturulur.

Paragraf: Yerine göre belli bir bağlamda kelime, kelime grubu, tek bir cümleden veya birden çok cümleden oluşan anlatım birimine **paragraf** denir.

c) Metnin Bölümleri:

Metinler; giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşur. Metinlerde hangi bölümde kaç tane paragraf kullanılacağına dair herhangi bir kural/zorunluluk bulunmamakla birlikte belli bir orana dikkat edilmesinin doğru olduğu söylenebilir. Buna göre on paragraftan oluşan bir metnin ilk paragrafının giriş, son paragrafının sonuç diğer paragraflarının ise gelişme bölümü olarak kurgulanmasının metnin yazılmasında ve anlaşılmasında kolaylık sağlar

Giriş Bölümü: Bu bölümde; devamı getirilebilir, üzerinde söz söylemeye, açıklama yapmaya uygun cümleler kullanılır. Metnin konusu genellikle bu bölümde belirginlik kazanır. Bir metnin giriş cümlesi, kendinden önce başka bir cümle olduğunu gösteren bağlayıcı kelimelerle (ama çünkü hâlbuki öyleyse, vb.) başlanmaz.

Gelişme Bölümü: Bu bölümde çoğunlukla yardımcı düşüncelerden yararlanılarak ana düşünce desteklenir, açıklanır, somutlaştırılır. Düşünceyi geliştirme yolları genellikle bu bölümde kullanılır.

Sonuç Bölümü: Metinler bu bölümde tamamlanır. Bu bölümde, metnin ana düşüncesi bir ya da birkaç cümleyle verilebilir. Özetleyişi ve sonuç bildirici ifadeler (demek ki, sonuç olarak, özetle vb.) kullanılabilir.

Not: Metinlerde bulunan giriş gelişme ve sonuç bölümleri paragrafların kendi içinden de bulunur.

d) Düşünceyi Geliştirme Yolları: Her yazar, yazısını bir amaç için yazar. Öne sürdüğü görüşleri, düşünceleri değişik anlatım türleriyle dile getirir. Yazarın amacı, anlatım türünü de belirler. Bu arada yazar, okuyucuya düşüncelerinin doğruluğunu kanıtlamak, inandırıcı kılmak için yazısında değişik yöntemlere başvurur.

Karşılaştırma: Birden fazla varlık ya da kavramın aralarındaki benzerlerini ya da farklarını ortaya koymak için başvurulan anlatım yoludur. Bunda amaç kavramın başka kavramlardan farklı yönlerini ortaya koymak, böylece onun belirgin özelliklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Ya da ortak yönler söylenerek bu özelliklerin daha iyi belirmesi amaçlanır.

Tanık Gösterme: Yazar, okuru kendi düşüncelerinin doğruluğuna inandırmak için sözünü ettiği konuda söz sahibi olan birisinin sözünü yazısına alabilir. Böylece kendinin de haklı olduğunu belirtir. Tanık gösterilecek kişiyi sadece adının anılması yetmez. Ona ait sözün de yazıda olması gerekir.

Benzetme: Bir kavramı ya da varlığı başka kavram ya da varlığa ait özelliklerle anlatmadır.

Tanımlama: Sözü edilen kavram ya da varlığın ne olduğunun açıklanmasıdır. Daha çok açıklama ve tartışma tekniklerinde kullanılan bu yolla tanımlanan şeyin okurun zihninde daha kolay belirmesi amaçlanır. Parça içinde bir tek tanımın verilmesi tanımlama için yeterlidir.

Örneklendirme: Sözü edilen bir düşüncenin zihinlerde somut hâle getirilebilmesi için başvurulan bir düşünceyi geliştirme yoludur. Yerinde verilen bir örnek bazen

söylenecek birçok sözden daha etkili ve kalıcı olabilir. Bu bazen bir fıkra, bir eser, bir öykü olabilir.

Sayısal Verilerden Yararlanma: Yazar konuyu açıklayıp bilgi verirken, konuyla ilgili bilimsel araştırmalardan elde edilen sayılara, istatistiklere yazısında yer verir. Okuyucu her zaman bilimsel araştırmalardan elde edilen sayılara, istatistiklere güven duyar.

Somutlama: Somut anlatılması güç kavramları, başka kavramlar aracılığıyla görünür kılmaya somutlama denir.

Soyutlama: Soyutlama, okuyucuda bir konuyla, bir kavramla ilgili uzak çağrışımlar yaratma amacıyla kullanılır. Soyutlama kavramların gerçekle bağıını koparır. Soyutlama, anlamdan uzaklaşma olduğu için daha çok şiirlerde kullanılır.

3- Taslak Metin Oluşturma: Bu aşamada hazırlık ve planlama aşamalarındaki çalışmalardan yola çıkılarak taslak bir metin oluşturulur, yani metin yazılır.

4- Düzeltme ve Geliştirme: Oluşturulan taslak metnin açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık; paragraflar arası ilişki ve tutarlılık, yazım noktalama, sayfa düzeni vb. açılardan gözden geçirilir; metinde gerekli düzeltmeler yapılır.

5- Yazılan Metni Paylaşma: Yazılan metin, başkalarıyla paylaşılır. Yazılan metin, hedef kitlenin kolayca ulaşabileceği bir ortamda; yüksek sesle okuma; panoda sergileme; elektronik ortamlarda (internet), kitap, dergi, gazetelerde yayımlama; yarışmalara katılma gibi yollarla başkalarıyla paylaşarak başkalarının dikkatine ve değerlendirmelerine sunulur.

1.ÜNİTE YAZMA ÇALIŞMASI: “Niçin yazıyoruz?”, “Nasıl Yazmalıyız” soruları çerçevesinde serbest bir konuda metin yazınız. Metinlerinizi yazdıktan sonra sınıf ortamında sergileyiniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM:

İletişim; duygu, düşünce, hayal, bilgi, amaç, ilke, niyet, tecrübe, gözlem vb.nin akla gelebilecek her türlü yolla (ses, yazı, davranış, görüntü vb.) başkalarına aktarılmasıdır.

İnsan, doğası gereği, duygu, düşünce, hayal, amaç, ilke, niyet, tecrübe, gözlem vb.ni başkalarına anlatmak, onları da bunlardan haberdar etmek ister. Aslında bu, tek yönlü bir istek değildir. İnsan bir taraftan haberdar etmek isterken bir taraftan da haberdar olmak, yani başkalarının amaç, duygu, düşünce, hayal, ilke, niyet, tecrübe ve gözlemlerini öğrenmek ister. İki yönlü bu istek, iletişim eyleminin özünü oluşturur.

İnsanoğlu iletişim ihtiyacını karşılamak için en eski çağlardan beri çeşitli yollar aramış, bu isteği gerçekleştirmek için de çeşitli iletişim sistemleri kurmuş ve kullanmıştır. **Bu sistemler içinde en gelişmiş olanı dildir.** Seslerden oluşan bir iletişim sistemi olan dil, kendimizi ifade etmemize, iletilerimizi etkili ve anlaşılır şekilde başkalarına aktarmamıza olanak sağlar.

İletişimin Öğeleri: Her türlü iletişimde bir **gönderici** ile bir **alıcı** bulunur. Belli bir **göndergeyi** ifade eden her **ileti**, belli bir **bağlamda** alıcıya ulaştırılır. İletişimde gönderici ile alıcı arasında ilişkiyi sağlayan bir **kanal** vardır. İletiler bu kanaldan bir **şifre (kod)** aracılığıyla alıcıya gönderilir.

1. Gönderici: İletiyi hazırlayıp muhatabına sunan kişiye gönderici denir. İki kişi arasında gerçekleşen sözlü bir dilsel iletişimde, gönderici, konuşan kişidir. Yazılı iletişimde gönderici, metnin yazarıdır.

2. Alıcı: İletinin sunulduğu kişiye alıcı denir. Bir konuşmanın dinleyicileri, bir metnin okuyucuları; iletişim tablosunda alıcı olarak gösterilir.

3. Kanal: İletilerin gönderilmesi için kullanılan somut **araçlara** kanal denir. Üzerine bir şeyler yazılmış bir taş parçasından bir bilgisayar ekranına, bir CD'den bir kitap sayfasına kadar pek çok kanal vardır. Sözlü bir dilsel iletişim olan konuşmada kullanılan kanal, ses dalgalarıdır.

4. Kod (Şifre): İletinin üretildiği **şifreleme sistemine** kod denir. Her dil, belli iletilerin aktarılmasını sağlayan, kendi içinde kuralları olan, ancak o kuralları bilenlerin anlayabildiği, iletilerini çözebildiği bir şifreleme sistemidir.

5. İleti: Göndericinin **göstergelerden yararlanarak** alıcıya ilettiği bilgi, duygu, düşünceye ileti denir.

İletilerin oluşturulmasında kullanılan **gösterge**, **kendi dışında bir başka şeyi gösteren, düşündüren, zihninizde onun yerini alabilen her türlü nesne, görünüş ya da olgudur.**

Örneğin; Asker ve polislerin üniformalarında belli işaretler yer alır. Aslında bu işaretler, tek başlarına düşünüldüklerinde birer geometrik çizimden ibarettir. Ama bunlar, o üniformalarda yer aldıklarında kendileri (çizgi, yıldız, çelenk çizimleri) dışında başka bir şeyi karşılar, başka bir şeyin yerini tutar, kişilerin rütbelerini ifade

ederler. O hâlde bunlar da birer göstergedir. Çünkü bu çizimler, çizim olmalarının ötesinde başka bir anlam ifade etmektedirler.

Göstergeler dil göstergeleri ve dil dışı göstergeler olmak üzere iki ana başlık altında toplanır. Kelimeler, birer dil göstergesidir.

Söz gelimi “kitap” kelimesi bir dil göstergesidir. Bu kelime, kendi dışında (k, i, t, a, p seslerinden oluşan bir ses grubu olmasının dışında) somut dünyada var olan bir gerçekliğin, yani “ciltli ya da ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü”nün yerine geçtiği, dilde onun yerini tuttuğu için bir göstergedir. Yani bir nesne olarak kitabın kendisi başka, onun dildeki karşılığı başkadır.

Her gösterge bir gösteren ile bir gösterilenden oluşur. Dil göstergeleri olan **kelimelerin gösterenleri, onların sesteki ya da yazıdaki karşılıklarıdır.** Yani kulağımızla duyduğumuz “k. i. t. a. p.” sesi ya da gözümüzle gördüğümüz “kitap” yazısı, “kitap” göstergesinin gösterenidir. **Gösterilen ise bir dil göstergesini duyduğumuzda o göstergeyle ilgili olarak zihninizde beliren içerik, anlam ve açıklamadır.** “Kitap” göstergesinin gösterenlerini algıladığımız, yani “k. i. t. a. p.” sesini duyduğumuz ya da “kitap” kelimesini bir metin içinde gördüğümüzde zihninizde oluşan kitap kavramı, “kitap görüntüsü”; “kitap” göstergesinin gösterilenidir.

6. Gönderge: Bir göstergenin **gerçek dünyadaki karşılığına** gönderge denir. Gönderge, kendisinden söz edilen nesne, kişi ya da kavramın kendisidir. Söz gelimi, “masa” kelimesi bir gösterge, masanın kendisi ise bir göndergedir.

7. Bağlam: İletişimde görev alan unsurların (gönderici, alıcı, ileti, kanal, kod, gönderge) birlikte meydana getirdikleri ortama **bağlam** denir. Her iletişim bir bağlamda gerçekleşir. İletişimde görev alan unsurların herhangi birinde meydana gelen herhangi bir değişiklik iletişimin bağlamının da değişmesine neden olur.

Bir iletişimde görev alan unsurlardan beşi değişirse, sadece biri değişirse iletişimin bağlamı değişir. Söz gelimi bir ileti farklı alıcılara iletiildiğinde ya da aynı ileti aynı kişiye farklı zamanlarda iletiildiğinde iletişimin bağlamı değişmiş olur. Bu da alıcıların o iletileri farklı şekillerde algılamasına neden olabilir.

Bir ileti hangi zaman diliminde söylenmiş, o iletiden önce ve sonra hangi iletiler oluşturulmuş, iletişim nasıl bir ortamda meydana gelmiş, iletiyi gönderen ve alan kişilerin o anki psikolojik, ekonomik, sosyal vb. durumları nasıldır, bütün bunlar iletişimin gerçekleşmesinde rol oynayan, dolayısıyla da iletişimin bağlamını belirleyen etkenlerdir.

DİL DIŞI GÖSTERGELER

1. Belirti: Amacı olmayan, istem dışı gerçekleşen doğal gÖstergelere belirti denir. Belirti ancak onu yorumlamayı bilene bir Şeyler anlatır.

Belirtide gÖsteren ile gÖsterilen arasındaki ilişki, nedenlidir. Pek çok kişi bir yerde duman gÖrÖnce orada ateŐ olduğunu anlar. Çünkü bir yerde duman oluŐmasının nedeni, çoğunlukla orada ateŐin olması, bir Őeylerin yanmasıdır. AŐađıdaki belirtilerde gÖsteren ile gÖsterilen arasındaki nedenselliğe dikkat ediniz.

2. Belirtke: İletişim kurma, ileti aktarma, bilgi verme amacı taşıyan, gÖstereni ile gÖsterileni arasında uzlaŐıma bağlı bir ilişki bulunan gÖstergelere belirtke denir.

Tehlike ve alarm iŐaretleri, gemilerde kullanılan bayraklar, sirenler, demir yollarında kullanılan semaforlar, izcilerin ileti taşıyan vÖcut hareketleri, belirtkelere örnek gÖsterilebilir.

3. GÖrsel gÖsterge (ikon): Bir gerçekliği doğrudan doğruya aktaran bÖtÖn Şekil, fotoğraf, çizim, resim vb. gÖrsel unsurlara gÖrsel gÖsterge denir.

4. Simge: UzlaŐmaya bağlı olarak kavramların yerini tutan gÖstergelere simge denir. Bir gÖrsel, sÖz gelimi bir gÖvercin resmi, kullanıldığı “bağlam”a gÖre, simge de gÖrsel gÖsterge de olabilir. Bir kişi bir gÖvercin resmi izmiŐse somut bir gerçekliği kâğıda aktarmıŐ, yani bir gÖrsel gÖsterge oluŐturmuŐ olur. Ama aynı resim, BirleŐmiŐ Milletler binasının duvarında durduğunda bir simgeye dÖnÖŐÖr. Çünkü bu resmin gÖnderme yaptđı Şey, artık gÖvercinin kendisi değil, bir uzlaŐma sonucunda ulaŐılan “barıŐ”tır. Kalp, aŐkın; dengede duran terazi, adaletin; kum saati, zamanın simgesidir.

İNSAN, İLETİŞİM VE DİL: DİLİN İŐLERVELERİ

Dil, gÖndericinin iletiyi oluşturma amacına gÖre çeşitli işlevlerde kullanılır.

1. Dilin gÖndergesel işlevi: GÖndergesel işlev, dilin, nesnel bilgilerin aktarılması sırasında kazandığı iŐlevdir. Bu, başka bir ifadeyle **dilin bilgi verme iŐlevidir**. Bir ileti, dilin bir gÖndergeyi olduğu gibi ifade etmesi için dÖzenlenmiŐse o iletide dil, gÖndergesel işlevde kullanılmıştır.

ÖrÖnlerin kullanma kılavuzlarında, gazetelerdeki haber metinlerinde, nesnel anlatılarda, bilimsel bildirilerde vb. metinlerde dil daha çok gÖndergesel işlevde kullanılır. Bu işlev aslında her tÖrlÖ iletişimin temelidir. Bu işlevde temel amaç, gÖnderge konusunda doğru, nesnel, gÖzlemlenebilir bilgiler vermektir.

2. Dilin heyecana bağlı işlevi: Bir ileti, gÖndericinin ileti konusu karşısındaki **duygu ve heyecanlarını dile getirmek** amacıyla oluŐturulmuŐsa o iletide dil, heyecana bağlı işlevde kullanılmıştır.

Bu işlev, gÖndericinin kendi iletisine karşı tutum ve davranıŐını belirtir. Duygu, heyecan, korku, sevinç ve

üzÖntÖlerin dile getirildiği iletilerde dil bu işlevde kullanılır.

Dilin bu işlevde kullanıldığı iletilerde çoğunlukla “gÖzel, çirkin, iyi, kÖtÖ, etik, estetik” vb. ifadeler kullanılır; Öznel bir tutumu yansıtan sıfat, zarf ve Önlemlere yer verilir; duygu değeri taşıyan noktalama iŐaretlerinden sıkça yararlanılır. İletiler sÖzlÖ iletişim (konuşma) bağlamında oluŐturulmuŐsa jest ve mimiklerden de belirgin biçimde yararlanılır.

Dilin gÖndergesel işlevinde nesnellik, heyecana bağlı işlevinde Öznellik hâkimdir. Özel mektuplarda, Öznel betimlemeler ve anlatılarda, bazı Şiirlerde, eleştiri yazılarında dilin heyecana bağlı iŐlevinden sıkça yararlanılır.

3. Dilin alıcıyı harekete geçirme işlevi: Alıcıda **tepki ve davranış değişikliği yaratmayı amaçlayan**, alıcıdan bazı Őeyleri yapmasını bazı Őeyleri de yapmamasını istek, emir, telkin vb. biçimlerde isteyen iletilerde dil alıcıyı harekete geçirme işlevinde kullanılır. Propaganda amaçlı siyasi sÖylevlerde ve metinlerde, reklam metinlerinde, hukuki metinlerde, el ilanlarında, yemek tariflerinde dil çoğunlukla bu işlevde kullanılır.

4. Dilin kanalı kontrol işlevi: Bir ileti, **iletişimin devam edip etmediğini Öğrenmek amacıyla** oluŐturulmuŐsa dil, o iletide kanalı kontrol etme işlevinde kullanılmıştır.

GÖnderici ile alıcı arasındaki iletişimin kurulmasını, sÖrdÖrÖlmesini ya da kesilmesini; bu sÖrecin devam edip etmediğinin denetlenmesini sağlayan gÖstergelerin gÖrev aldığı bu işlevde, iletinin içeriğinden çok iletişimin devam ettirilmesi olgusu ağır basar. SÖz gelimi bir telefon gÖrÖŐmesinde geçen “Alo, beni duyuyor musun?” ifadesinde amaç, iletinin taşıdığı içerikten çok kanalı kontrol etmek, yani iletişimin sÖrekliğini sağlamaktır.

5. Dilin dil Ötesi işlevi: Bir iletinin konusu dilin kendisi ise, yani ileti, dili açıklamak, **dille ilgili bilgi vermek** amacıyla oluŐturulmuŐsa dil, o iletide dil Ötesi işlevde kullanılmıştır.

Dil konularının ele alındđı bilimsel metinlerde ve Öğretme amaçlı konuŐmalarda kullanılan; “yani, demek istiyorum ki, bir başka deyişle” gibi kelimelerle kendini gÖsteren bu iŐleve, gÖnlÖk yaşamda da sıkça başvurulur. SÖz gelimi “Beni yanlış anlamayın,

6. Dilin Şiirsel (poetik, sanat) işlevi: Bir iletinin iletisi kendinde ise, yani o iletinin o ileti olmaktan başka amacı yoksa dil o iletide Şiirsel işlevde (sanat işlevinde, poetik işlevde) kullanılmıştır.

İmgeye ve kurmacaya dayalı metinlerde (edebî metinlerde) dil, ağırlıklı olarak Şiirsel işlevde kullanılır. Edebî metinlerin çoğu, edebî metin olmalarının dışında bir amaç taŐıyamaz. SÖz gelimi lirik anlatımla kaleme alınan bir Őiirin amacı, o Őiirin kendisidir. Dilin Şiirsel iŐleviyle kaleme alınan bir metin, kendinden başka bir Şeyi ifade etmeye ihtiyaç duymaz; bir edebî metin, sadece edebî metin olduğu için Önemli ve anlamlıdır. Bir edebî metnin

gerçekliği, o metnin kendisindedir. Bu gerçeklik, kurmaca bir dünyanın ürünüdür.

Dilin şiirsel işlevde kullanıldığı metinlerde kurmacanın egemen olması, o metindeki iletilerin insandan, hayattan ve yaşanan dünyadan tümden soyutlandığı anlamına gelmez. Bu işlevde dil, insana özgü durumları sanatsal gerçekliğe dönüştürmede bir araç olarak kullanılır. Burada karşımıza çıkan gerçeklik, sanata özgü gerçekliktir.

Dilin şiirsel işlevde kullanıldığı metinlerde gönderici (yazar/şair), alıcıda (okuyucuda) estetik etkiler uyandırmak için günlük dilin alışlagelmiş kullanımlarının dışına çıkabilir; edebî sanatlardan, karşılaştırmalardan, çağrışımları güçlü yüksek kelimelerden yararlanarak imgeler oluşturabilir, kelimeleri çoğunlukla ilk anlamlarının dışında kullanır. Bir anlamda dili yeniden yaratır.

NOT: Bir metinde ya da konuşmada dil birden çok işlevde kullanılabilir.

DİL BİLGİSİ BÖLÜMÜ: DİL-KÜLTÜR İLİŞKİSİ

İnsanoğlu, dille düşünür, dille hisseder; yaşadıklarını, düşündüklerini, hissettiklerini konuştuğu dilden yararlanarak başkalarıyla paylaşır. Bu yönüyle dil, millî kültürün ve kimliğin oluşmasında son derece önemli bir işlev üstlenir. Kültür ve sanat etkinlikleri, dille gerçekleştirilir. Tecrübeler, kültürel ürünler, bilimsel buluşlar; kuşaktan kuşağa dille aktarılır.

İnsanoğlu, dille düşünür, dille hisseder; yaşadıklarını, düşündüklerini, hissettiklerini konuştuğu dilden yararlanarak başkalarıyla paylaşır. Bu yönüyle dil, millî kültürün ve kimliğin oluşmasında son derece önemli bir işlev üstlenir. Kültür ve sanat etkinlikleri, dille gerçekleştirilir. Tecrübeler, kültürel ürünler, bilimsel buluşlar; kuşaktan kuşağa dille aktarılır

Lehçe: Bir dilin metinlerle takip edilemeyen karanlık dönemlerinde kendisinden ayrılan kollarına **lehçe** denir.

Türkçenin metinlerle takip edilebilen dönemleri, içinde bulunduğumuz zamandan Orhun Abideleri 'nin yazıldığı zaman dilimine kadarki tarihsel aralıktır. O hâlde Türkçenin lehçeleri için şunu söylemek olanaklıdır: Orhun Abideleri 'nin yazılmasından önce Türkçeden ayrılan kollar, Türkçenin lehçeleridir.

Bir dille o dilin lehçeleri arasında ses, yapı, söz dizimi bakımlarından büyük farklılıklar vardır. Araya siyasi, coğrafi, tarihsel ve kültürel kopukluklar da girip bir dilin ayrı lehçelerini konuşan kişiler birbirlerini anlayamaz duruma geldiklerinde o lehçeler artık birer lehçe değil, dil kabul edilir. Türkçenin en önemli lehçeleri Çuvaşça ve Yakutçadır.

Şive: Bir dilin metinlerle takip edilebilen dönemlerinde kendisinden ayrılmış olup bazı ses ve şekil farklılıkları gösteren kollarına **şive** denir. Azeri Türkçesi, Özbek Türkçesi, Türkmen Türkçesi; Türkçenin şiveleridir.

Günlük dilde “şive” kelimesi, “ağız”la aynı anlamı karşılamakta, bir dilin belli bir yöreye ya da etnik gruba bağlı olarak kazandığı farklı şekilleri anlatmaktadır: Karadeniz şivesi, Rum şivesi vb.

Ağız: Bir dilin bir yöreye ya da bir etnik topluluğa bağlı olarak ortaya çıkan kollarına **ağız** denir.

Bir ülkedeki ağızlarla o ülkede kullanılan ortak yazı dili arasındaki değişiklikler, bazı kelimelerin farklı şekillerde söylenişleriyle sınırlıdır. “Geliyorum” kelimesinin “geliyom, geliyem, celiyrem, celeyrum” şeklinde telaffuzlarının olması ağız farklılıklarından kaynaklanır.

Lehçe ve şiveler zamanla kendi yazı dillerini oluştururken her ağzın ayrı yazı dili oluşmaz. Bir ülkedeki **ağızlardan herhangi biri**, çeşitli nedenlerden ötürü o ülkenin ortak kültür dili durumuna gelir. **Ortak dil**, aynı zamanda **resmî dil** olur ve o ülkede **yazı dili** olarak kullanılır. **Bilimsel dil** o ülkenin yazı dili üzerine kurulur. Türkiye Türkçesinin yazı dili olarak **İstanbul ağzı** kabul edilmiştir.

Kendilerine özgü kültür, edebiyat ve medeniyetleri olan milletlerin, konuşma dillerinin yanı sıra tarihsel süreç içinde oluşmuş ve günümüze dek ulaşmış yazı dilleri de bulunur.

İnsanların sözlü iletişimde başvurdukları dile **konuşma dili** denir. Konuşma diliyle yazı dili çeşitli açılardan farklılıklar gösterir. Konuşma dilinde yazı dilinden farklı olarak **ses tonu, söyleyiş tarzı; el, yüz ve vücut hareketleri** de iletişim kurmada önemli bir işlev üstlenir.

Her ülkede farklı meslek grupları kendi aralarında ortak dilden belli ölçülerde farklı bir dil kullanır. Ortak dildeki kelimelere ve kelime gruplarına bir grubun verdiği yeni anlam ve değerlerle ya da bu grubun türettiği ya da uydurduğu yeni kelimelerle oluşan bu dil eskiden **argo** terimiyle karşılanırken günümüzde daha çok **jargon** terimiyle karşılanmaktadır. Günümüz Türkçesinde argo, her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken, çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyimlerden oluşan kelime dağarcığı anlamında kullanılmaktadır.

2. ÜNİTE: HİKÂYE

2. ÜNİTE OKUMA BÖLÜMÜ:

Hikâye: Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olayları; yer, zaman ve kişi belirterek anlatan, düz yazı şeklinde yazılmış, yazarı belli olan, kısa edebi metinlere hikâye denir.

Hikâyenin Özellikleri:

- 1) Olay örgüsü, mekân, zaman, kişi hikâyenin **yapısını** oluşturan unsurlardır.
- 2) Mekânlar; belirlidir, azdır ve mekânlarda ayrıntıya yer verilmez.
- 3) Zaman kısa ve sınırlıdır, belirlidir. Zamanda ayrıntılara yer verilmez.
- 4) Kişi kadrosu oldukça sınırlıdır ve bu kişiler bütün yönleriyle değil çoğunlukla tek yönleri ile ele alınır. Her türlü ayrıntıdan kaçınılır. Kişiler, çoğu zaman hayatlarının belli ve kısa bir ânı içinde izlenir.
- 5) Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olaylar anlatılır.
- 6) Tek bir olay ya da durum üzerinde durulur. Uzun ve karmaşık olay örgülerine yer verilmez. Olay örgüsünde ayrıntıya girilmez. Basit bir olay örgüsü vardır.
- 7) Romana göre kısa bir türdür.

Modern hikâye geleneğinin kurucusu 14.yüzyılda yaşayan İtalyan yazar ve şair Boccaccio'dur. Boccaccio'nun yazdığı Decameron adlı eder hikâye türünde yazılmış ilk eserdir. Ancak hikâyenin romantizm ve realizm edebi akımlarının yaygınlaşmasıyla 19.yy'da asıl gelişimi olmuş ve edebi bir tür haline gelmiş ve 19.yy'dan itibaren oldukça gelişmiştir.

Hikâye modern – batılı – anlamda Türk edebiyatına Tanzimat Döneminde girmiş, batı edebiyatının hikâye türündeki eserleri örnek alınarak bu dönemde yazılmıştır. Edebiyatımızda batılı anlamda ilk hikâye Ahmet Mithat Efendi'nin 1870 yılında yazdığı Kıssadan Hisse ve Letaifi Rivayet adlı eserleridir. Bu eserleri Emin Nihat'ın yazdığı Müsameretname adlı eser takip eder.

Hikâyenin, modern anlamda ilk örnekleri Servet-i Fünûn döneminde verilmiştir. Gelişimine Servet-i Fünûn ve Milli Edebiyat dönemlerinde başlayan hikâye, Cumhuriyet Döneminde gelişimini tamamlamış ve zirve noktasına ulaşmıştır. Halit Ziya Uşaklıgil, Ömer Seyfettin, Sait Faik Abasıyanık hikâyeciliğimizin en önemli isimlerindedir.

HİKÂYENİN UNSURLARI:

1- YAPI: Hikâyenin yapısını olay örgüsü, mekân, zaman ve kişi oluşturmaktadır. Bu tür metinlerde yapı unsurları dikkate alınarak metin, anlamlı birimlere ayrılır. Metin, anlamlı birimlere ayrılırken bazı metinlerde olaylardan, bazı metinlerde kişilerden, bazı metinlerde kişiden, bazı metinlerde ise mekândan hareket edilir. Metnin özellikleri göz önüne alınarak metin anlamlı birimlere ayrılır.

a) Olay örgüsü: Bir arada bulunmak zorunda olan en az iki kişinin veya iki kişi yerine geçen kavram ya da varlığın bireysel farklılıklar sebebiyle karşı karşıya gelmesi veya çatışması sonucu ortaya çıkan eyleme olay denir. Olay, kişinin kendi içinde çatışması da olabilir. Bu olay, başka eylemlerin oluşmasını da sağlayıp bir eylem zincirine

dönüştüğünde olay örgüsü adını alır. Olay örgüsü, tasarlanmış, hayal edilmiş bir olaydan hareketle gerçekleştirilen bir düzenlemedir. Olay örgüsü, metinde anlatılan olayların özeti olarak da düşünülebilir.

Olay örgüsü, bu tür metinlerin omurgasını oluşturur. Olay örgüsünün gerçekleştirilebilmesi için diğer yapı unsurlarına (kişi, mekân, zaman) ihtiyaç duyulur.

Olay örgüsü ile yaşanmış olay farklıdır. Olay örgüsünün gerçek hayatta aynen yaşanması mümkün değildir. Olay örgüsü, kurmaca bir gerçekliktir.

Olay örgüsü, okuyucuda veya dinleyicide estetik etki uyandırmak amacıyla düzenlenir. Gündelik hayatta yaşanan olayların anlatılmasında ise estetik etki değil gerçekliği dile getirmek esastır. Olay örgüsü, estetik kaygı ile düzenlenir.

Bir edebi eser, hangi olay örgüsü üzerine kurulursa kurulsun önemli olan o olay örgüsünün insana özgü bir gerçeklikle ilişkisinin bulunmasıdır. Olay örgüsü, insana özgü bir gerçekliği ifade eder. İnsana özgü gerçeklik, sadece yaşanan, somut gerçeklik değildir. İnsanın hayal, tasarı, izlenim ve benzeri hususları da insana özgü gerçekliktir. İnsana özgü gerçeklik, olay örgüsü çevresinde somutlaştırılır.

b) Kişi: Hikâyede olay örgülerini gerçekleştiren varlıklara **kişi** denir. Bu tür metinlerde kişiler genellikle insanlardan oluşur. Bunun dışında insan dışındaki varlıklarda kişi kadrosu dışında yer alabilir. Bu tür metinlerde olay örgüsü gibi kişilerde kurmacadır.

Hikâyedeki kişilerin bir kısmı, anlatılan olayları metnin başından sonuna kadar yönlendirir ya da olaylara sonradan katılsa bile olayların merkezinde bulunur. Bu tür kişilere **asıl kişi (kahraman)** denir. Bir de olaylara çeşitli zamanlarda katılan ikinci dereceden kişiler vardır. Bunlara da **yardımcı kişi (yardımcı kahraman)** denir.

Bu kişiler niteliklerine göre ikiye ayrılır:

1- Tip: Belli bir düşüncenin topluluğun ya da zihniyetim belirgin niteliklerini üzerinde taşıyan metin kişisine **tip** denir. Tiplerde insan gerçeğinin sadece belli bir yönü ön plana çıkarılır. Tip; ya bütün yönleriyle hep iyi, yüce olumlu ya da bütün yönleriyle hep kötü, bayağı olumsuzdur. Bunlar metinde insan gerçeğiyle uyuşmayan abartılı davranış, eylem ve ruh halleriyle anlatılır. Metinde hiçbir olay, hiçbir kişi, hiçbir durum tipin duygu ve düşüncelerini değiştiremez. Tip **ulusaldır**.

2- Karakter: Duygu, düşünce, konuşma ve davranış bakımından bireysel nitelikler gösteren, kendine özgü kişilik özellikleriyle diğer insanlardan ayıran, yer aldığı eserin olay örgüsü ve içeriği ile birlikte ele alınıp çözümlenebilen ve bu bakımdan başka eserlerdeki benzerlerinden ayırt edilebilen kahramanlara **karakter** denir. **Karakter** toplumun izlerini taşır. Karakter, tipe nazaran **insan gerçeğine** daha yakındır. Tembellik, çalışkanlık, cimrilik, cömertlik, bir karakter özelliğidir. Bu özellikler bütün insanlarda ortak bir özelliktir. Karakter **evrenselidir**.

Zaman: Metindeki kurgu zamanıyla yaşanan zaman farklıdır. Buna göre Hikâyede iki adet zaman bulunur. Bu zamanlar şunlardır:

a) Vaka Zamanı (Yaşanma Zamanı): Metinde anlatılan olayların başlamasıyla bitmesi arasında geçen süreye **vaka zamanı** denir. Vaka zamanı olay örgüsünün niteliğine göre bir saat de olabilir; bir asır da olabilir.

b) Anlatma Zamanı (Öyküleme Zamanı): Metnin anlatıcısının olay örgüsünü görme ve anlatma zamanıdır.

c) Mekân: Hikâyede olay örgüsünün gerçekleştiği yere mekân denir. Kurmaca bir eserin varlığı mekâna bağlıdır. Her türlü yer ve çevre, mekân olarak seçilebilir. Mekân, olay örgüsü içindeki kişileri tanımamıza yardımcı olur, olay örgüsünü daha canlı ve gerçekçi hale getirir. Mekânların olay örgüsüne uygun olması ve başarılı bir biçimde betimlenmesi metnin etkileyciliğini artırır. Kişiler, belli bir çevrede yaşar ve olay örgülerini belli mekânlarda gerçekleştirirler.

Olay örgüsü, kişi, mekân ve zaman ile metnin iletisi arasında ilişki vardır. Olay örgüsü, kişi, mekân ve zaman metnin iletisini ifade etmede ve somutlaştırmayı gerçekleştirir.

HİKÂYEDE TEMA: Öğretici ve edebi bir eserin bütününde işlenen düşünceye, kavrama **tema** denir. Hikâyede gerilimi sağlayan, olayların dayandığı asıl unsura **temel çatışma** denir. Temel çatışma eserin bütününde işlenen temel sorundur.

Temel çatışmanın öz bir şekilde ifade edilmesi de temayı oluşturur. Tema bulunurken "Metni meydana getiren birimlerin ortak paydası nedir?" sorusuna cevap verilir. Alınan cevabın en kısa ve kesin ifadesi metnin temasıdır. **Tema, metni meydana getiren birimlerin ortak paydasıdır.**

Hikâyenin temasının tespit edilebilmesi için öncelikle o metne hâkim olan temel çatışmanın belirlenmesi gerekir.

HİKÂYEDE DİL VE ANLATIM: Duygu, düşünce ya da durumları, sözlü ya da yazılı olarak ifade etmeye **anlatım** denir. Anlatım, sözlü ve yazılı olmak üzere ikiye ayrılır. Seslerde yapılan anlatıma **sözlü anlatım**; yazı ile yapılan anlatıma **yazılı anlatım** denir.

Anlatıcı: Hikâyede olay örgüsünü, kişileri, mekânları, zamanı, durumları vb. Yazarın belirlediği bakış açısının elverdiği genişliğe göre görüp okuyucuya anlatan **kurmaca kişiye anlatıcı** denir.

Hikâyede anlatıcı kurmaca bir kişidir. Anlatıcıyı var eden ise yazardır.

Metinde anlatılanların görüldüğü ve yansıtıldığı noktaya **bakış açısı** denir. Hikâyede bir de bakış açısı vardır. Bu tür metinlerde bir de bakış açısı vardır. Bu tür metinlerde kurmaca olan anlatıcı, üç temel bakış açısının

birinden hareketle metni anlatır. **Bu bakış açıları şunlardır:**

1) İlahi (Hâkim) Anlatıcının Bakış Açısı: Anlatımda her şeye hâkim, kahramanların zihinlerine ve iç dünyalarına giren, gizli kalmış duygu ve düşüncelerini dışa vuran, olayların geçmişini ve geleceklerini bilen, olayları hızlandırıp yavaşlatabilen bakış açısına **ilahi anlatıcının bakış açısı** denir. *Bu bakış açısında anlatıcı, metne ait her şeyi bilir, görür ve okuyucuya da bunları anlatır.*

2) Kahraman anlatıcının bakış açısı: Anlatıcının aynı zamanda metnin başkahramanlarından biri olduğu bakış açısına **kahraman anlatıcının bakış açısı** denir.

Bu bakış açısında metin, metindeki başkahramanlarından birinin ağzından anlatılır. Kahraman anlatıcı, tanrısal bir niteliğe sahip değildir. Kahraman anlatıcının anlatacakları; kendisinin bildiği, gördüğü duyduğu, yaşadığı, hissettiği, düşündüğü ile sınırlıdır.

3) Gözlemci Anlatıcının Bakış Açısı: Anlatıcının kamera tarafsızlığı ile metinde olup biteni ifade ettiği bakış açısına **gözlemci anlatıcının bakış açısı** denir.

Hikâyelerde birden çok anlatıcı ve bakış açısı bulunabilir. Hikâyeler, kurmaca metinlerdir.

Edebi dil: Estetik bir kaygıyla, belli kurallar ve sanat ilkelerinin ışığında oluşturulan dile edebi dil denir.

Hikâyede dil ağırlıklı olarak **sanatsal (şiirsel-poetik) işlevinde** kullanılır.

HİKÂYE ÇEŞİTLERİ:

1- Maupassant Tarzı Hikâye (Olay Hikâyesi): Okuyucunun merak duygusunun uyanık tutulmasını sağlayan tema ve olay örgüsünün bulunduğu hikâyelere olay hikâyesi denir.

Özellikleri:

- 1) Seçilmiş olay ve tasarlanmış kişiler üzerinde kurulur.
- 2) Bu tarz hikâyede, olay, kişi, mekân ilişkisi okuyucuda gerçeklik duygusu uyandırır.
- 3) Hikâye beklenmedik bir son ile biter.
- 4) Mekân-insan bütünleşmesine özen gösterilir.
- 5) Rastlantılardan kaçınılır.
- 6) Olay parçaları, kişi-mekân ilişkisinde sebep-sonuç bağlantılarına dikkat edilir.
- 7) Bireysel fantezilerden kaçınılır.
- 8) Olay ve kişiyi belirleyen faktörlere önem gösterilir.
- 9) Sosyal çevre bu dikkatlerle anlatılır.
- 10) Serim, düğüm, çözüm biçiminde klasikleşmiş bir planı vardır.
- 11) Olaylar zinciri; kişi, mekân, zaman unsurlarına bağlı olarak verilir.

Bu tarz hikâyelerin dünyadaki ilk büyük ustası ve ilk örneğini veren sanatçısı Fransız yazar Guy De Maupassant'tır. Bu tarz hikâyelere Maupassant tarafından geliştirildiği ve ilk örnekleri verildiği için Maupassant tarzı hikâyeler de denir.

Türk Edebiyatında Ömer Seyfettin Maupassant tarzı hikâyenin öncüsü ve büyük ustası olarak kabul edilir.

2- Çehov Tarzı Hikâye (Durum Hikâyesi): Bu tür öykülerde olaydan çok bir durum, hayatın bir kesiti üzerinde durulur.

Özellikleri:

- 1) Bu tür hikâyelerde hayatın doğal akışı içinden alınan bir kesit anlatılır.
- 2) Kahramanlar arasındaki karşılaşma ve çatışmadan ziyade, belli bir zaman diliminde, hayatın doğal akışı içinde insanların davranışları ve birbirleriyle ilişkileri ele almır.
- 3) Bu tür hikâyelerde, kahramanlar karşılıklı konuşmalar içinde bulunur.
- 4) Abartılmamış gerçeklik anlatılmak istenir.
- 5) Olaydan çok yoruma, psikolojik tahlillere açık olan bu tarz hikâyeler, genellikle bir sonuca bağlanmadığından okuyucuda farklı çağrışım ve izlenimler uyandırır.
- 6) Bu tarz hikâyeler modern hikâye olarak bilinir.

Bu tarz hikâyeler, Rus yazar Anton Çehov tarafından tanıtıldığı, ilk örnekleri verildiği ve geliştirildiği için Çehov Tarzı hikâye olarak da anılır. Anton Çehov bu tarz hikâyelerin dünya edebiyatındaki en önemli temsilcisidir. Türk Edebiyatındaki en önemli temsilcileri Sait Faik Abasıyanık ve Memduh Şevket Esenal'dır. Son dönemlerde yazarlarımız genellikle bu tarz hikâye yazmışlardır.

3- Bireyi Konu Alan Hikâyeler:

- 1) Hikâyeci gözlemlerinden ve dış dünyada yaşanan olaylardan yola çıkarak bireysel bunalım ve çıkmazlara yönelir.
- 2) Bu tarz hikâyelerde birey, dış dünyayı olduğu ve gördüğü gibi değil; içinde bulunduğu haline göre olması gerektiği gibi algılar.
- 3) Bunalım ve yaşama sevinci arasında kalan birey var olandan hareketle dış dünyasına sığınır.
- 4) Bu tarz hikâyelerde anlatılan kişi ile anlatım iç içe girmiştir.

ANLATIM TÜRLERİ

Her anlatım, gerçekleştiği bağlam içinde ayrı bir bütündür. Her anlatım, dil bilgisi kuralları ve anlam ilişkisi ile birbirine bağlanan cümle ve paragraf adlı birimlerden oluşur.

Bir Paragrafta Kullanılan Anlatım Türünü Belirleyen Unsurlar:

- a) İletişime katılan öğeler.
- b) Anlatımın amacı.
- c) Alıcıda uyandırılmak istenilen etki.
- d) Anlatıcının anlatılan husus veya obje karşısındaki tavrı.

İçinde yer alacağı, kendisinden daha geniş metnin varlık sebebi ve özellikleri, anlatımın gerçekleşmesinde izlenecek yolun belirlenmesinde rol sahibidir. Yani bir paragrafta kullanılacak anlatım türü, o paragrafın da içinde yer alacağı metnin varlık sebebi ve özellikleriyle yakın ilişkilidir.

Edebi türler veya metin türleri olarak bilinen yazılarda, farklı anlatım türleri bir araya gelir. Örneğin bir hikâyede betimleme, açıklama, tanıtma amacıyla yazılmış parçalar öyküleyici anlatım türü çevresinde birleştirilir. Makalede ise açıklama, tartışma, öğretici anlatım türleri birlikte kullanılabilir.

Anlatım Türlerinin Çeşitleri

a) Öyküleyici Anlatım Türü: Bir konunun, bir olayın bir ya da daha çok kahraman etrafında, belirli bir zaman ve yer içinde anlatıldığı anlatım tekniğidir.

Öyküleyici anlatım olay kaynaklı bir anlatım tekniğidir. Öyküleyici anlatımın olabilmesi için bir kişinin başından geçen bir ya da daha çok olayın olması gerekir. Bir kişinin başından geçenler, bir trafik kazası, bir futbol karşılaşması, geçmişte yaşadığı bir takım olaylar... Öyküleyici anlatımın sınırlarına girmektedir

b) Betimleyici Anlatım Türü: Varlıkları sözcüklerle görünür kılmaktır. Çok yaygın tanımı "Sözcüklerle resim çizme sanatı"dır. Yazarın dış dünya ile ilgili gözlemlerini okuyucunun gözünde canlanacak şekilde anlatması ile oluşan anlatım tekniğine betimleyici anlatım denir. Görselliğin daha ağır bastığı bu anlatıma tasvir de denmektedir.

Betimlemede bir doğa parçası, bir bahçe, bir ev, bir dağ, hatta iç ve dış özellikleri ile bir insan ayırt edici yönleri ile anlatılabilir. Varlıkların değişik yönleri anlatıldığından betimlemelerde sıfatlar çokça kullanılır

Portre: Betimlemelerin insanı konu alan kısmına **portre** denir.

c) Coşku ve Heyecana Bağlı (Lirik) Anlatım Türü: Duyguların iletilmesini temel alır. Dil, heyecana bağlı işlevde kullanılır. Sözcükler daha çok mecaz ve yan anlamlıdır. Genellikle şiir, roman, hikâye ve tiyatro gibi edebi türlerde görülür.

d) Destansı (Epik) Anlatım Türü: Olağanüstü olayları ve kişileri anlatır. Olaylar ve durumlar yiğitçe bir havada verilir. Abartılı görülür. Sanatlı bir dil kullanılır. Tarihi konular ve kişiler ağırlıklıdır.

e) Emredici Anlatım Türü: Sosyal hayatın düzenlenmesi amaçlanır. Açıklayıcı ve öğretici yönleri vardır. Dil "alıcıyı harekete geçirme" işlevindedir. Emir, telkin, öneri anlamı öndedir. Cümlelerde fiiller ağırlıktadır.

f) Öğretici Anlatım Türü: Okuyucuya bilgi verme amaçlanır. Verilen bilgiler örneklere ve tanımlamalara somutlaştırılır. Ansiklopedilerde, ders kitaplarında kullanılır. Dili ve ifade sade, gösterişsiz ve pürüzsüz olur. Duygu ve düşünceler kısa ve kesin cümlelerle verilir.

g) Açıklayıcı Anlatım Türü: Bilgi verir. Herhangi bir düşünceyi aydınlatır. Niçin, Nasıl, Nedir sorularına cevap verir. Bilgi veren kaynaklarda, ansiklopedilerde ve ders kitaplarında bu anlatım biçimi kullanılır. Aydınlatma amacı taşıyan makale, fıkra, deneme ve eleştiri gibi yazılarda bu

biçime daha çok yer verilir. Devrik cümlelere, sanath ve mecazlı söyleyişlere fazla yer verilmez.

h) Tartışmacı Anlatım Türü: Herhangi bir düşünceyi savunmak, okuyucuyu ya da dinleyiciyi inandırmak amaçtır. Açıklayıcı anlatımın biçim değiştirilmiş halidir. Tartışmaya uygun durum ya da düşünceler seçilir. Görüş ayrılığının dile getirildiği her türlü metinde yer alabilir. Düşünceyi geliştirme yollarından yararlanır

i) Kanıtlayıcı Anlatım Türü: İnandırma, aydınlatma, kendi görüşünü kabul ettirme amaçlanır. Farklı kişilerin düşüncelerinden yararlanır. Sözler ve sözcükler gerçek anlamlarda kullanılır. Dil daha çok göndergesel işlevinde kullanılır.

j) Düşsel (Fantastik) Anlatım Türü: Olağanüstü, düşsel özellikler taşıyan, hayal ürünü olay ya da durumlar anlatılır. Yer ve zaman, kimi zaman belirli kimi zaman belirsizdir. Kişiler gerçeklikten uzaktır. Varsayım cümlelerine, abartmaya, kişileştirmeye başvurulur. Masalsi öğelere yer verilir.

j) Söyleşmeye bağlı (diyalog) Anlatım Türü: Söyleşi, görüşme, diyalog (kendi kendine iç konuşmalar) gibi konuşmalardan oluşan metinlerdeki anlatımdır. Konuşmalar, kişilere göre farklılıklar gösterir. Hikâye, roman, tiyatro, mülakat, röportaj ve monologlarda görülür.

k) Mizahi Anlatım Türü: Düşündürmek ve güldürmek amacı taşır. Abartma görülür. Güldürmek için karşıtlıklardan, çelişkilerden yararlanır. Roman, Hikâye, şiir, tiyatro ve deneme gibi türlerde görülür. Ses, taklit, hareket ve konuşma önemlidir.

2. ÜNİTE: YAZMA BÖLÜMÜ

Edindiğiniz bilgilerden yararlanılarak; aşağıda aşamaları verilen bir hikaye yazma çalışması yapınız.

Hazırlık

- Konuyu ve temayı belirleme
- Kişileri ve metindeki işlevlerini belirleme

Planlama

- Olay örgüsü ve çatışmaları belirleme
- Mekânı ve Zamanı belirleme
- Anlatıcı ve bakış açısını belirleme

Taslak Metin Oluşturma

- Plan doğrultusunda metni yazma
- Anlatım biçimlerinden yararlanma

Metni Düzeltme ve Geliştirme:

- Metnin tutarlılığını değerlendirme
- Anlatım bozukluklarını düzeltme
- Yazım ve noktalama hatalarını düzeltme

2. ÜNİTE SÖZLÜ İLETİŞİM BÖLÜMÜ: SUNUM

Sunum: Bilgileri yenileyen, pekiştiren, hatırlatan, açıklayan, önemli noktaları öne çıkaran, bir çalışma sonucunu açıklayan, laboratuvar araştırmalarını sunan, anket sonuçlarını ifade eden, önemli olay ve olguları dile getirmek üzere yapılan konuşmalara sunum denir.

Sunumda amaç: a) Bilgileri Yenileme b) Araştırma ve Anket Sonuçlarını Değerlendirme c) Bilime Katkıda Bulunma

Hangi konularda sunum yapılabilir: Sunumun tanımına uygun her konuda sunum yapılabilir.

Sunum esnasında gönderici (sunum yapan kişi) iletiyi alıcıya ulaştırmak için teknik imkanlardan ve görsel malzemelerden yararlanır.

Teknolojik gelişmeler iletişime olumlu yönde katkıda bulunur. Bilgisayar, ışık ve görüntü sağlayan aletler öğrenmeye kolaylık getirir.

Sunumda kullanılan teknolojik araçlar: Bilgisayar, cd, slayt makinesi, mikrofon, ışık düzeni, tepegöz ses sistemi, projeksiyon cihazı, T.V, video, mikrofon vb.

Sunumda bir konu hakkında hazırlanmış metinden de yararlanarak konuşmak bir konu hakkında hazırlanmış metni okumaktan daha etkilidir.

Slaytların sunumdaki önemi: Slayt, sunumun daha etkili hale gelmesini, görselleştirilmesini sağlar. Dinleyicilerin duyduklarını aynı anda slaytlar aracılığıyla görmelerini, konuyu daha iyi kavramalarını sağlar.

Sunumda kullanılan slaytların ele alınan konuyu bir düzen içinde hatırlatan kısa ve özlü ifadelerden oluşması gerekir. Dinleyiciler de slaytlardaki cümleleri dikkatlice okur. Slayt metinleri açık, duru, yalın ve akıcı olmalıdır. Slayt metinleri konuşmacı ile dinleyiciyi birleştiren bir çizgidir.

Sunumda eş güdümlü önemlidir. Sunum yapacak kişi ile görsel malzemeleri kullanacak kişi arasında uyum sağlamak önemlidir.

Sunum yapacak kişinin sunumdan önce dikkat etmesi gerekli noktalar:

- Sunum yapacak kişi, sunum yapacağı yeri daha önceden görmelidir.
- Sunumdan önce prova yapmalıdır.
- Kullanacağı malzemeleri kontrol etmelidir.

Sunum yapan kişinin konuşma anında sahip olması gereken özellikler:

- Sunum esnasında ciddi, ağırbaşlı, temiz, derli ve toplu bir görünüm sergilemeli.
- Sunum yapacak kişi konuşma anında ses tonuna, jest ve mimiklerine, sahneyi veya kürsüyü rahat kullanmaya, dinleyicilerle başta bakışlar olmak üzere vücut diliyle iletişim kurmaya, ses ve kelimeleri doğru telaffuza özen göstermeli gerektiğinde önceden hazırlanmış belge, grafik ve şekiller kullanabileceğini bilmelidir.

Sunum nasıl sonlandırılmalıdır?

Sunumu yapan kişi dinleyicilere teşekkür ederek, saygılarını sunarak sunumu sonlandırır.

Sunum sonunda bir soru yöneltilmesi durumunda konuşmacı nasıl davranmalı?

- 1) Sunum yapan kişi konuya ve sorulara hâkim olmalı.
- 2) Gereksiz ayrıntılara ve tartışmalara girmeden cevap vermeli
- 3) İlgisiz soruların konu dışı olduklarını belirtmeli, cevaplamamalı
- 4) Cevabını bilmediği sorular olursa konuşmada hazır bulunan yetkili kişilerin düşüncelerine başvurmalı

Sunumda dil göndergesel işlevinde kullanılır. Sunumlarda dinleyici kitlesi, konuya ilgi duyan kişilerden oluşur. Sunumlarda eldeki teknik imkânlardan yararlanılmaya özen gösterilir.

SÖZLÜ İLETİŞİM UYGULAMALARI: Türk Edebiyatındaki “durum” ve “olay” hikayeciliği ile ilgili bir sunum hazırlayınız.

Sunu hazırlanırken şu aşamalar göz önünde bulundurulur:

1. Sunu Kapak Sayfası Hazırlama: Sununun başlangıç sayfası olan kapakta konuya ve hazırlayanın adına yer verilir.

2. Sunu Akışı Sayfası Hazırlama: Sunuda anlatılacaklar sırasıyla başlıklar hâlinde yazılır.

3. Sunuda Yazı Kullanımı

a) Anahtar Kavramları ve Önemli Bilgileri Yansıtma: Konuyla ilgili temel kavramlar, terimler verilir. Konunun vurgulanmak istenen yönleri belirtilir.

b) Punto, Yazı Karakteri, Satır Sayısı vb.nin Uygunluğu: İçeriğe uygun olan punto, yazı karakteri, satır sayısı vb. biçimsel öğeler belirlenir.

4. Sunuda Görsel ve İşitsel Öğelerin Kullanımı: Konuyu destekleyen, örnekleyen, somutlaştıran vb. görsel, işitsel öğeler belirlenir ve yeri geldikçe kullanılır. İçeriğe uygun olmayan görsel ve işitsel öğelerin kullanımından kaçınılır.

5. Yazı-Görsel-Zemin İlişkisi: Sunuda konuyla ilgili görsellere yer verilir, yazı ile görsel arasında uyum sağlanır. Zeminin yazıyı ve görseli boğmamasına, yazının ve görselin daha net algılanmasını sağlayacak nitelikte olmasına özen gösterilir.

Not: Konuşmanızda teknolojik araçları etkili biçimde kullanınız. (Örneğin “Etkileşimli Tahta”)

DİL BİLGİSİ: İSİM (AD)

A. KARŞILADIKLARI UNSURUN NİTELİĞİNE GÖRE İSİMLER

1. Somut İsim: Duyu organlarının biri ya da bir kaçıyla algılanabilen varlık ve nesnelere karşılayan isimlere somut isim denir. “Örneğin; su, ağaç, kitap vb.”

2. Soyut İsim: Duyu organlarıyla algılanamayan, ancak zihninde ve imgelemde var olan kavram ve nitelikleri karşılayan isimlere soyut isim denir. “Örneğin; umut, düşünce, üzüntü vb.”

B. VARLIKLARIN VERİLİŞİNE GÖRE İSİMLER

1. Cins İsim: Aralarında ortak özellikler bulunan varlıklar topluluğuna cins (tür), bu varlıkların ortak ismine cins (tür) isim denir. “Örneğin; konuk, üçgen, araç vb.”

2. Özel İsim: Bir tür içinde yer alan herhangi bir varlığı diğer varlıklardan ayırtmak için kullanılan isme özel isim denir. “Örneğin; Ahmet, Türkiye, Türkçe vb.”

Not -1) Aslında cins isim olan kimi kelimeler özel isim olarak da kullanılabilir.

Ör: Hava değişti, sanki yağmur yağacak.
Bunu bana Yağmur söyledi.

Not -2) “Dünya güneş, ay” kelimeleri gök cisimlerini karşıladığında özel isim, karşılamadığında cins isim olur.

Ör: Bu uydu, Güneş'teki patlamaları araştırarak.
Bugün güneşte çok kaldım, umarım hastalanmam.

C. YAPILARINA GÖRE İSİMLER

1. Basit İsim: Yapım eki almamış, başka bir kelimeyle de birleşik yapı oluşturmamış isimdir. “Örnek: Kitapta, yön, kalemlerini vb.”

2. Türemiş İsim: İsim ya da fiil kök ve gövdelerine yapım eki getirilerek oluşturulmuş isimdir. “evli, sevgili vb.”

3. Birleşik İsim: Birden çok kelimenin kalıplaşmasıyla oluşmuş isimdir. “Örneğin; bilinçaltı, hanımefendi, Çanakkale”

Not: İsimlerde küçültme ve miktarda azlık “-cık” ekiyle yapılır. “heykelcik, kitapçık vb.”

Not: Sevgi, acıma, alay anlamı taşıyan isimlerin oluşturulmasında “-cak, -cık, -cağız” eklerinden yararlanılır. “Örneğin; yavrucak, anneciğim, adamcağız vb.”

İSMİN HALLERİ

1. Belirtme Hali: Herhangi bir ismin özellikle belirtilmesi, diğer varlıklardan ayrı tutulması hâlidir. Bu hal “ismin –i hali” olarak da bilinir. Ekleri şunlardır: -i, -i, -u, -ü

Örnek: Romani okudum. (Belli bir romani okudum)

2. Bulunma Hali: “İsmin de hali” olarak bilinen bu hal “-da, -de” ekleriyle oluşturulur. Ek “-ta, -te” şeklinde de kullanılabilir.

Örnek: Annemde babamın eski bir fotoğrafı var.

3. Yönelme Hali: İsmin “e” hali olarak da bilinir. Bu hal “-a, -e” ekleriyle oluşturulur. Yönelme, yaklaşıma anlamları oluşturur.

Örnek: Gökyüzüne bakıyorum.

4. Çıkma Hali: “İsmin den hali” olarak da bilinen bu hal “-dan, -den” ekleriyle oluşturulur.

5. İlgi Hali: İsmin başka bir isimle tamlama kurup o tamlamada tamlayan olma halidir. Ekleri şunlardır: -im, -im, -ın, -in, -un, -ün

6. Yalın Hali: İsmin hiçbir halde bulunmadığı halidir. Hal eki yoksa isim yalın haldedir.

İSİM TAMLAMALARI: İlgi halindeki bir isimle iyelik eki (-i, -i, -u, -ü) almış başka bir ismin oluşturduğu kelime grubuna **isim tamlaması** denir.

İsim tamlamasında birinci isme **tamlayan**, ikinci isme **tamlanan** denir. İsim tamlamaları, tamlayan ve tamlanan unsurlarının aldıkları eklerle göre gruplara ayrılır.

1. Belirtili İsim Tamlaması: Tamlayanın ilgi eki (-im, -in, -un, -ün), tamlayanın iyelik eki aldığı tamlamalara **belirtili isim tamlaması** denir.

Örnek: Balın faydası saymakla bitmez.
Tamlayan tamlanan

2. Belirtisiz İsim Tamlaması: Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan, ilgi eki almaz; tamlanan ise iyelik eki alır.

Örnek: Araba boyası, sabah sporu

3. Zincirleme İsim Tamlaması: Bir isim tamlamasının başka bir isimle oluşturduğu ikinci isim tamlamasına zincirleme isim tamlaması denir.

Zincirleme isim tamlamasında tamlayan, tamlanan veya her iki isim tamlamasıdır.

Örnek: Öğretim programının kazanımları
Tamlayan tamlanan

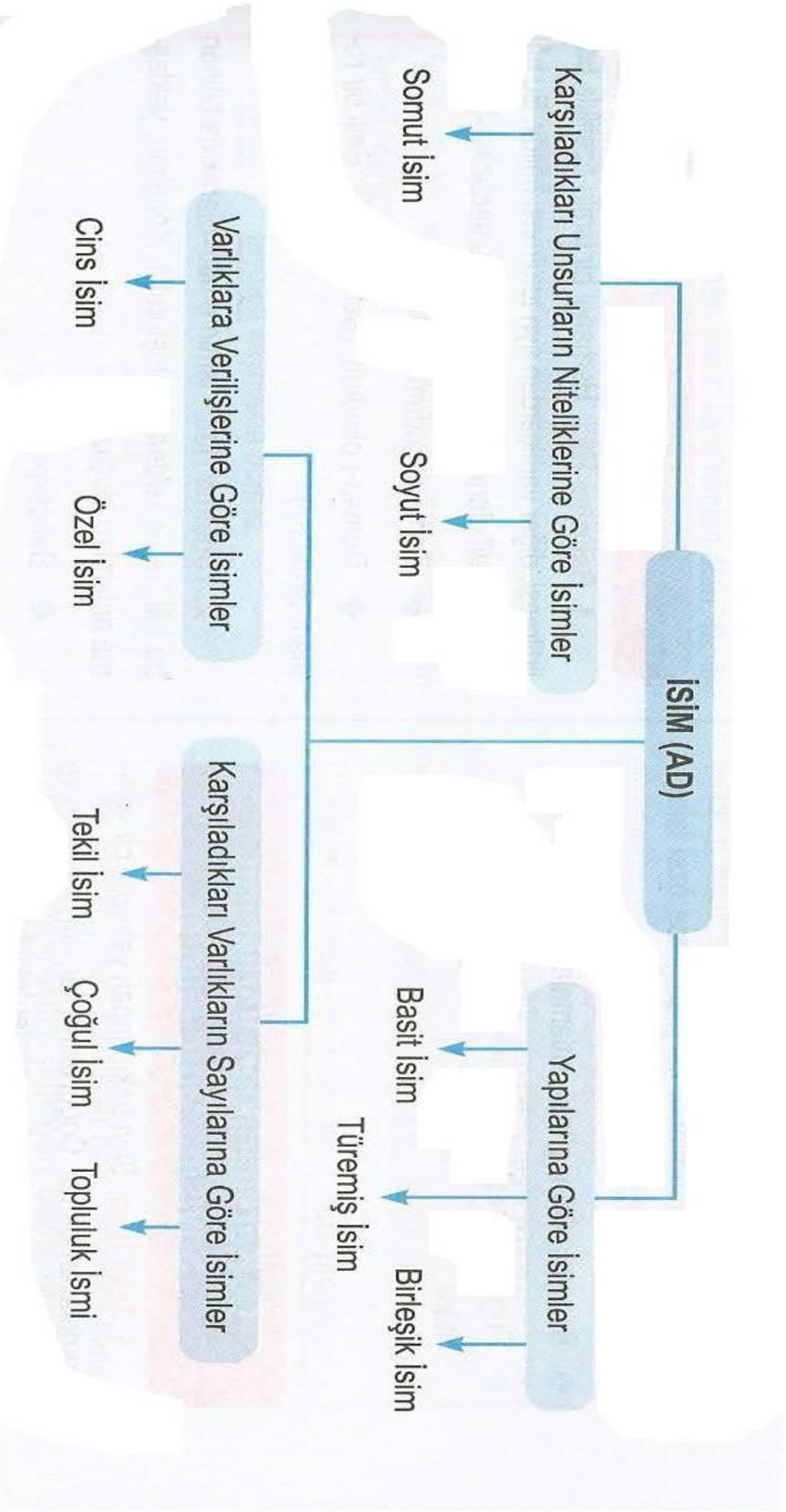
NOT: Tamlayan ve tamlananın ek almadan oluşturduğu tamlamalar da vardır. Kimi kaynaklarda **takisiz isim tamlaması** olarak adlandırılan bu tamlamalar **sıfat tamlaması** kabul edilmektedir. Bu tür tamlamalara bazı örnekler şunlardır:

- Plastik bardak
- Çelik kapı
- Altın yüzük
- Yün yorgan
- Deri eldiven
- Tahta sandalye

Bu örneklerde tamlayan tamlananın ham maddesini göstermektedir.

- Ölü deniz
- Keman kaş
- İnci diş
- Pamuk el
- Keçi sakal

Bu örneklerde tamlayan tamlananın neye benzediğini göstermektedir.

2. ÜNİTE : ŞİİR – DİL BİLGİSİ BÖLÜMÜ: SIFAT (ÖN AD)

Sıfat (Ön Ad): İsimlerin önüne gelerek onları niteleyen ya da işaret, belirsizlik ve soru yönlerinden belirten kelimelere sıfat denir.

Sıfatların varlığı isimlere bağlıdır. Bu nedenle sıfatlar tek başına kullanılamaz. Bu açıdan sıfatlar tamlama olarak karşımıza çıkar.

"**Güzel kitapları hemen alırım.**" cümlesinde "güzel" sözcüğü "kitap" isminin özelliğini belirten bir sıfattır. Burada "kitap" isminden önce gelerek onun özelliğini belirtmiş ve sıfat olmuştur.

Bu nedenle bir sözcük yalnız başına sıfat olamaz. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi mutlaka bir isimle kullanılır.

Sıfatlar kendi içinde niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılır:

A. Niteleme Sıfatları

B. Belirtme Sıfatları

A. NİTELEME SIFATLARI

Varlıkların renk, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek vb. özelliklerini bildiren sıfatlara **niteleme sıfatı** denir. Niteleme sıfatları çoğunlukla isme sorulab "Nasıl" sorusuna cevap verir.

"**Kimsesiz çocuklara yardım edelim.**" cümlesindeki "kimsesiz" sözcüğü, "çocuklar"ın özelliğini belirtmektedir. Bu cümlede "çocuklar" ismine "nasıl" sorusunu sorduğumuzda "kimsesiz" cevabını almaktayız.

"**Siyah gözlükler sana yakışmış.**" cümlesinde "siyah" sözcüğü gözlüğün yapısal özelliğini anlatan bir sıfattır.

Nasıl gözlük?

Siyah gözlük.

Görüldüğü gibi isme sorulan "**nasıl**" sorusuna cevap veriyor.

Adlaşmış Sıfat: Bazen kişinin tam olarak bilinmediği ya da niteliğinin vurgulanmak istendiği durumlarda isim söylenmeyip sıfat, ismin yerine geçirilebilir. Bu tür sözcüklere adlaşmış sıfat denir.

Adlaşmış sıfatlar niteleme sıfatlarıyla yapılır.

"**Akıllı insanlar kendine güvenir.**" cümlesinde niteleme sıfatı olan "akıllı" sözcüğü,

"**Akıllılar kendine güvenir.**" cümlesinde "insanlar" isminin düşmesiyle adlaşmış sıfat olmuştur.

B. BELİRTME SIFATLARI

Adları işaret, sayı-miktar, belirsizlik ve soru yönleriyle belirten sıfatlardır. Belirtme sıfatları varlıkların geçici özelliklerini belirtir.

Belirtme sıfatları kendi arasında dört gruba ayrılır:

1. İşaret Sıfatı: Varlıkların bulunduğu yerleri gösteren sıfatlara işaret sıfatı denir.

Bu sıfatlar, söyleyen kişinin, sözünü ettiği nesneye uzaklığına göre değişir.

"**Bu kitabı ben aldım.**" cümlesinde yakındaki kitabı,

"**Su kitabı verir misin?**" cümlesinde biraz uzaktaki kitabı,

"**O kitabı getirir misin?**" cümlesinde çok uzakta olan ya da, sözü edilen kitabı işaret etme anlamı vardır.

Yukarıdaki cümlelerde bulunan "bu, şu, ve o" sözcükleri işaret sıfatıdır.

İşaret sıfatları, isme "hangi" sorusunun sorulmasıyla bulunur.

Hangi kitap? Bu kitap.

2. Sayı Sıfatları: İsimlerin sayısal özelliklerini bildiren sıfatlara sayı sıfatı denir.

Sayı sıfatları kendi içinde dörde ayrılır:

a. Asıl sayı sıfatları: İsimlerin sayılarını kesin olarak belirten sıfatlara asıl sayı sıfatı denir.

"**Üç arkadaş geziye çıktık.**"

b. Sıra sayı sıfatı: Varlıkların sırasını bildiren sıfatlara sıra sayı sıfatı denir.

Sıra sayı sıfatları isimlere gelen "-ıncı, -inci" ekleri ile yapılır.

"**Biz beşinci katta oturuyoruz.**"

"**Buradaki birinci günüm iyi geçmişti.**"

c. Üleştirme sayı sıfatı: İsimlerin eşit paylara ayrılmış olduğunu belirten sıfatlara **üleştirme sayı** sıfatı denir.

Bu sıfatlar isimlere getirilen "-ar, -er" eki ile oluşturulur.

"**Öğrencilere ikiser kitap verildi.**"

"**Her komşuda yarımşar saat kaldık.**"

d. Kesir sayı sıfatı: İsimleri kesirli olarak belirten sıfatlardır.

"**Bu işte yüzde yirmi kâr var.**"

"**Yarım kilo kıyma yeter.**"

3. **Belgisiz Sıfat:** İsimlerin sayı bakımından belirsizliklerini ifade eden sıfatlara **belgisiz sıfat** denir.

Bazı işlerde acele edilmeli.

Birkaç arkadaş dışarıda bekliyor.

Hiçbir emek boşa gitmez.

Bütün öğrencileri bahçeye çıkarmışlar.

Her konuda bilgi sahibi olamayız.

Bir gün yine karşılaşırız. cümlelerinde altı çizili sözcükler belgisiz sıfatlardır.

Bu sözcükler, isimleri sayıca belirtmişler, ama onların ne kadar olduğunu belirtmemişler.

4. **Soru Sıfatı:** İsimlerin niteliğini, herhangi bir özelliğini soru yolu ile bildiren sıfatlardır.

"Nasıl şiiirleri beğenirsiniz?"

"Kaçar gün kaldın şehirlerde?"

"Hangi konuyu işleyeceğiz?"

"Kaç soru çözmeli günde?"

SIFATLARDA KÜÇÜLTME

Sıfat olan sözcüğün anlamında küçültme ya da daralma, "-cik,-ce, (-i)msı, (-i)mtırak" ekleri ile yapılır.

Bu eklerin getirilmesi ile oluşan sıfatlara küçültme sıfatları denir.

"Küçük bir evleri vardı." cümlesinde "küçük" sıfattır ve kendinden sonra gelen ismin niteliğini belirtmektedir.

"Küçücük evleri vardı." cümlesinde "-cik" eki almış "küçücük" sözcüğü de niteleme sıfatıdır. Buradaki "küçücük" sözcüğün "küçük" sözcüğünden farkı, eklendiği ismin anlamında küçültme yapmış olmasıdır.

"Ekmek ayvasının ekşimsi bir tadı vardı."

"Üzerine mavimtırak bir ceket giymişti."

"Masada kalınca bir kitap duruyordu."

Yukarıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcükler küçültme sıfatıdır.

SIFATLARDA PEKİŞTİRME

Sıfatlarda pekiştirme, yani anlamın kuvvetlendirilmesi iki şekilde yapılır:

Sıfat olan sözcüğün ünlüye kadarki ilk hecesi alınır, daha sonra "m, p, r, s" harflerinden uygun olanı getirilir. En son da sıfat olan sözcük tekrar yazılır.

İsterseniz "temiz" sözcüğü üzerinde bu anlatılarımızı uygulayalım:

Te - r - temiz = tertemiz

"Çocuklar bembeyaz elbiseler giymişlerdi."

"Dümdüz yolda ilerliyorduk."

"Şöyle yemyeşil çimenlerin üzerine uzansam!"

cümlelerinde altı çizili sözcükler pekiştirme sıfatıdır.

Sıfat olan sözcüğün tekrar edilmesi ile yapılır.

Örneğin "çeşit" sözcüğünü ele alalım. Bu sözcük tekrar ederek bir ismi nitelediğinde pekiştirme sıfatı olur:

"Çesit cesit meyveler vardı masada."

Bu cümlede altı çizili sözler pekiştirme sıfatıdır.

"Bahçede uzun uzun ağaçlar vardı."

"Derin derin ırmaklar aşarak geldik." cümlelerindeki altı çizili sözler pekiştirme sıfatıdır.

SIFATLARDA DERECELENDİRME

Sıfatlarda derecelendirme "pek, çok, daha, en..." gibi sözcüklerle yapılır.

"Kardeşin onlardan daha akıllı biri." cümlesinde "daha" sözcüğü üstünlük,

"En güzel kitap buydu." cümlesinde "en" sözcüğü en üstünlük,

"Çok güzel çiçekleri vardı." cümlesinde "çok" sözcüğü aşırılık anlamı katmıştır

4.ÜNİTE: MASAL/FABL

Masal: Asıl söyleyeni belli olmayan, genellikle halk tarafından oluşturulan, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, sözlü gelenekte yaşayan, olayları bilinmeyen bir zamanda ve bilinmeyen bir mekânda geçen, olağanüstü olayların anlatıldığı, olağanüstü kişilerin bulunduğu, kendine özgü anlatım biçimi olan eserlere masal denir. Masallar, anonim halk edebiyatı sözlü nesir ürünlerindedir.

ÖZELLİKLERİ:

- 1) **Masalların yapısı;** olay örgüsü, mekan, zaman ve kişilerden oluşur.
- 2) Masallarda iyi-kötü, haklı-haksız gibi zıtlıkların birlikteliği ve çatışması söz konusudur.
- 3) Halk masalları anonimdir. Kuşaktan kuşağa, **sözlü gelenek** yoluyla aktarılır.
- 4) Masallarda olağanüstü kişilerin başından geçen, **olağanüstü** olaylar anlatılır.
- 5) Masallarda olağanüstü özelliklere sahip kişiler, insana özgü bir hali, bir durumu ifade veya temsil eder.
- 6) Masallarda, haritalarda olmayan **belirsiz** bir mekan vardır. Mekan olağanüstü özellikler taşır. (Ör. Kafdağı)
- 7) Masallarda **belirsiz bir zaman** vardır. Bu zaman olağanüstü özellikler gösterir.
- 8) Masalların konuları çok çeşitlidir. İnsanlığın hayat içinde ve doğa karşısındaki ortak duygu ve düşünceleri işlenir.
- 9) Masallar hacim olarak **kısadır**.
- 10) Masallar **Mensurdur**. Masallarda manzum kısımlar yok denecek kadar azdır.
- 11) Masallarda anlatıcı, **ilahi bakış** açısına sahiptir.
- 12) Masallarda ele alınan olaylar **tamamen hayal ürünü**, gerçek dışı, olağanüstü özellikler taşır.
- 13) Masal kahramanları hayaldir. Kahramanlar olağan ve olağanüstü nitelikleri kendilerinde toplamışlardır.
- 14) Masalın anlatılışında ayrıntılara yer verilmez. Zaman ve mekânlar arasında büyük boşluk bırakılır.
- 15) Masallarda yer adı pek az geçer. Yer adları, gerçekte masaldaki olayla ilgisi olmayan yerlerdir.
- 16) Masallarda milli ve dini öğelere genellikle yer verilmez. Bu bağlamda masalların evrensel bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Bununla birlikte her masal, oluşturulduğu topluma ait bazı izler taşır.
- 17) Masal kısa cümlelerle, canlı bir konuşma dili ile anlatılır. Masallarda olaylar mutlu sonla biter. Kötüler cezalandırılır, iyiler amaçlarına ulaşır.
- 18) Masallar daha çok masal anneleri tarafından köy ve kasabalarda kadınlara ve çocuklara anlatılır.
- 19) Masallar, çocukları eğlendirmenin ve eğitmenin en önemli aracı olarak düşünülmüştür. Masallarda hep iyiler

ve adalet duygusu yüceltildiği için, masallar çocuk eğitiminde önemli bir yer tutar.

20) Masallar toplumsal değerlerin yerleşmesinde de büyük rol oynar.

21) Masallar; ortak iş yapımında işi kolaylaştırmak, uzun kış gecelerinde insanları eğlendirmek açısından da yararlıdır.

Masalların Şeması (Biçimi) Türk masallarının kuruluşunda üç bölüm vardır. Bu bölümler şunlardır:

1) Döşeme (Başlangıç): Masalın, dinleyicileri masal atmosferine hazırlamak, onları biraz güldürmek, biraz da ustalığını göstermek için söylediği sözlerden, tekerlemelerden oluşur. Asıl olaylara geçmeden önce kısa bir girişle masal kahramanları tanıtılır.

2) Olay (Asıl Masal): Olay bu bölümde kendi içinde giriş, gelime ve sonuç bölümlerine ayrılır. Masalı bu bölümünde de anlatıcı bazı tekerlemeler söyleyerek dinleyicinin dikkatini masala çevirmeye çalışır.

3) Dilek (Sonuç): Masalın sonunda masal güzel bir sonuca bağlanır. Kötüler cezalandırılır, iyiler amaçlarına ulaşır. Dilek kısmı da kalıplaşmış birkaç sözden veya tekerlemeden ibarettir. Masalci, kahramanların iyi bahtı için iyi dileklerde bulunur.

Masallarda Amaç: Masallarda hem fayda hem de sanat gözetilir.

Yapma Masal: Halk masallarına benzetilerek ve aynı zamanda içlerine özel bir dünya görüşü konarak belli yazarlar tarafından meydana getirilen masallara denir.

Örnek: Anderson masalları

FABL

Masal denince öncelikle **geleneksel masallar (asıl masal, halk masalı)** anlaşılır. Bunların tamamına yakını doğal süreçler içinde, anonim olarak oluşmuş; kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılmış, daha sonra bir derleyici tarafından metne aktarılmıştır. Bazı masallar anonim değildir. Yani bu masallar derlenmemiş, bir yazar tarafından masa başında oluşturulmuştur.

Kişi kadrosunun tamamı ya da tamamına yakını hayvanlardan oluşan masallara Batı edebiyatında fabl denir. Fablda eğlendirme ve hoşça vakit geçirmeden çok; öğretme, doğruyu gösterme, yanlıştan sakındırma, ahlak ve yaşam dersi verme vb. amaçlar ön plana çıkar.

Fabllar çoğunlukla **serim, düğüm, çözüm, öğüt** bölümlerinden oluşur. Bu türün klasikleşmiş metinleri olan Ezop ve La Fontaine fablları, çoğunlukla geleneksel masallardan kısadır. Türk masallarındaki benzer biçimsel unsurların yer almadığı bu metinlerin serim ve öğüt bölümleri bir iki cümle ya da dizeden ibarettir. Bazı fabllarda öğüt bölümü metnin başında yer alır. Fablda teşhis (kişileştirme) ve intak (konuşturma) sanatları sıkça kullanılır. Bu tür metinlerde olağanüstü varlıklara (dev,

cadı, cin vb.) genellikle yer verilmez önemli bir bölümü manzum olan bu metinlerin yazarları çoğunlukla bellidir.

MASAL VE FABLİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

İlk masalların Hindistan'da anlatıldığı ve yazıya geçirildiği tahmin edilmektedir. Hint kültürüne ait ma-sal kitaplarının en önemlisi Türkçede Kefile ve Dimme olarak bilinen Pañçatantra'dır (Beş Kitap). MÖ 1. yüzyılda yaşadığı düşünülen Beydeba'ya ait olan bu eser, ismini, içindeki fabllardan birinin kahramanı olan iki çakaldan almıştır: Doğruluk ve dürüstlüğün simgesi Kelile ile yanlış ve yalanın simgesi Dimne. Hint kültürüne ait diğer önemli masal kitapları şunlardır: Türkçede Tütiname olarak bilinen Çakasaptati, Masal Nehirleri Okyanusu.

Arap kültürüne ait Binbir Gece Masalları, masal türünde oluşturulmuş metinlerin en önemlilerindedir. Geleneksel İran masal kitaplarının en önemlisi ise Binbir Gündüz Masalları 'dır.

Avrupa'da bilinen ilk masal/fabl metinleri Ezop tarafından anlatıldığı düşünülen fablların derlenmesiyle MÖ 1. yüzyılda oluşturulmuştur. Ezop Masalları olarak bilinen bu fabllar, sonraki dönemlerde de birçok kez ya-zıya aktarılmıştır. Fransız yazar ve şair La Fontaine'in La Fontaine Masalları olarak bilinen eseri, fabl türünde oluşturulmuş metinlerin en önemlilerindedir. Avrupa'da masal metinleri bağlamında bir diğer önemli isim Char-les Perrault'dur. Charles Perrault (Şarl Pero), 17. yüzyıl Avrupa'sında en çok anlatılan ve sevilen halk masallarını derleyip Türkçeye Kaz Anamın Öyküleri ve Perrault Ma-salları olarak çevrilen masal kitabında yazıya aktarmıştır. Grimm Kardeşler (Jacob Grimm ve Wilhelm Grimm), eski Alman şiir, efsane ve masallarını derleyip kendi üs-luplarına göre yeniden yazarak Çocuk ve Yuva Masalları adlı kitapta toplamışlardır. 19. yüzyıldaki bir diğer masal yazarı Danimarkalı Hans Christian Andersen'dir.

Türkçede geleneksel masalların yazıya geçiril-mesi 20. yüzyılda yapılan derlemelerle mümkün olmuştur. Bu yüzyıldan önce oluşturulan Dastan-ı Ah-med Harami, Mecmaü'l-Letaif, İbni Sina Hikâyeleri ve Muhayyelat isimli eserlerde masal olarak değerlendirilebilecek bazı metinlere yer verilmiştir. 19. Yüzyılın sonunda oluşturulduğu düşünülen Billur Köşk Masalları, bu tür metinler içinde masal türüne en yakın eserdir.

İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı Dönemi'nde **fabl** benzeri metinler çoğunlukla mesnevi nazım biçimiyle oluşturulmuştur. Bu bağlamda Mevlana'nın Mesnevisinde fabl benzeri bazı parçaların bulunduğu söylenebilir. Feridüddin-i Attar'ın Farsça kaleme aldığı Mantıku't-Tayr'da kuşların kendi padişahlarını bulmak için çıktıkları uzun ve zorlu bir yolculuk anlatılmaktadır. Aslında tasavvufi ve alegorik bir metin olan bu eser de fabl türüyle ilişkilendirilebilir. Eski Türk edebiyatın-da fabl türüne en yakın metin Şeyhi'nin Harname'sidir.

Fabl türü, 20. yüzyılda oluşturulmuş bazı edebi metinleri çeşitli bakımlardan etkilemiştir. Söz geli-mi bazı

roman ve uzun hikâyelerin kişi kadroları kla-sik fabllar gibi tamamıyla ya da kısmen hayvanlardan oluşmuştur. Bu tür eserlerin en önemlileri şunlardır: Hayvan Çiftliği, Küçük Prens

5. ÜNİTE: ROMAN (II.DÖNEM) – OKUMA

Roman: İnsanların serüvenlerini, iç dünyalarını, toplumsal bir olayı ya da durumu ayrıntılarıyla anlatan mensur eserlere **roman** denir. Roman, olmuş ya da olabilecek olayları anlatır.

Romanda, yaşanmış ya da yaşanabilecek olay ve durumlar; yer, zaman ve kişi kadrosuna bağlı olarak estetik zevk verecek şekilde anlatılır.

Roman terimi, Roma İmparatorluğu içindeki halkların kullandıkları Latinceye verilen addır. Latince'den türeyen bu dillere roman dilleri denilir. Roman dilleriyle yazılan ilk destan ve halk hikâyelerine de roman denmiş, bu terim sonradan belli bir edebiyat türünün adı olmuştur.

Roman yazma geleneğinin İspanyol yazar Cervantes'in 1605'te kaleme aldığı "Don Kişot"la başladığı kabul edilir.

Türk edebiyatına roman Tanzimat Dönemi'nde (1860-1896) Fransızcadan yapılan çevirilerle girmiştir. **Türkçeye çevrilen ilk roman, Fenelon'un yazdığı "Telemak"tır.** Bu roman 1859'da "Terceme-i Telemak" ismiyle yayımlanmıştır. **Yusuf Kâmil Paşa'nın yaptığı bu çeviriyi**

Sefiller, Robinson Crusoe ve Monte Kristo Kontu çevirileri izlemiştir.

Türkçe yazılan ilk yerli roman "Taaşuk-ı Talat ve Fitnat"tır. Şemseddin Sami'nin yazdığı bu eser, 1872'de bir gazetede parça parça yayımlanmış, 1875'te kitap olarak basılmıştır. Acıklı bir aşk hikâyesini konu alan bu eserin roman tekniği bakımından pek çok kusuru bulunmaktadır.

Namık Kemal'in 1876'da yazdığı İntibah, "Taaşuk-ı Talat ve Fitnat"a göre daha başarılı ve edebî bir romandır. Samipaşazade Sezai'nin 1888'de kaleme aldığı Sergüzeşt, edebî yönüyle bu romanların bir adım ilerisindedir. Recaizade Mahmut Ekrem'in, edebiyatımızdaki ilk realist (gerçekçi) roman kabul edilen Araba Sevdası (1898) isimli romanı, öncelilere göre

Batılı roman tekniğine daha uygundur. Edebiyatımızdaki ilk tarihî roman, Namık Kemal'in 1880'de yazdığı **Cezmi**, ilk köy romanı **Nabizade Nazım'ın 1890'da yazdığı Karabibik'tir.** Tanzimat Dönemi'nde yazdığı birçok romanla Türk romancılık geleneğinin gelişmesine katkıda bulunan bir başka yazar da **Ahmet Mithat Efendi'dir.** Bu yazarın en önemli eserleri **Felâton Beyle Râkım Efendi, Hasan Mellah ve Hüseyin Fellah'tır.**

Edebiyatımızda Batılı anlamda ilk romanlar, Servet-i Fünûn Dönemi'nde **Halit Ziya Uşaklıgil** tarafından yazılmıştır. **Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu ve Kırık Hayatlar** Halit Ziya Uşaklıgil'in en önemli romanlarıdır. Bu dönem yazarlarından **Mehmet Rauf'un yazdığı Eylül, edebiyatımızdaki ilk psikolojik roman kabul edilmektedir.**

Türk romancılık geleneği Millî Edebiyat Dönemi'nde (1911-1923) savaş yıllarının da etkisiyle millî bir karaktere bürünmeye başlamıştır. Bu dönemde roman türünde eser

veren en önemli yazarlar şunlardır: Aka Gündüz, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adıvar Edip Adıvar, Refik Halit Karay, Hüseyin Rahmi Gürpınar.

Millî Edebiyat Dönemi romancılarının bir kısmı Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında da benzer eserler vermeye devam etmişlerdir. Bunların dışında Cumhuriyet'in ilanından günümüze dek birçok romancı yetişmiştir. Bu romancıların bir kısmı toplumcu-gerçekçi anlayışa bağlı kalarak, bir kısmı bireyin iç dünyasını, bir kısmı yerli, geleneksel yaşam tarzını, bir kısmı da modernizmi esas alarak eser üretmiş, bir kısmı ise çok farklı tema ve anlatım yöntemleri kullanarak kendilerine özgü roman dünyaları yaratmışlardır.

ROMANIN YAPI UNSURLARI

Roman, anlatma esasına bağlı bir edebî türdür. Olay örgüsü, mekan, zaman ve kişiler romanın yapı unsurlarıdır.

1. Olay Örgüsü: Bir olayın başka olaylara sebep olması, başka olayların ortaya çıkmasını sağlamasıyla oluşan olaylar dizisine ise olay örgüsü denir. Roman, hikaye gibi anlatmaya bağlı edebî metinlerde olayların belli bir düzene göre sebep - sonuç ilişkisi içinde sıralanmasıdır.

Roman, olay ögesine bağlı olarak yazılır. Olay, roman kişilerinin istek ve arzularından dolayı karşı karşıya gelmeleri, çatışmaları sonucunda ortaya çıkan harekettir.

Olay örgüsü, okuyucuda estetik zevk uyandırmak amacıyla düzenlenir. Gerçek hayatta yaşanan olayların anlatılmasında estetik zevk vermek değil, gerçekliği dile getirmek esastır. Bu bağlamda, roman ve hikaye gibi öyküleyici metinlerde bulunan olay örgüsü, gerçek hayattaki yaşanmış ya da yaşanabilecek olaylardan farklıdır ve belli bir kurgunun ürünüdür.

2. Kişiler (Şahıs Kadrosu):

Kişiler (şahıs kadrosu), olay örgüsünün ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlar. Şahıs kadrosu olmadan olayın olması ve gelişmesi mümkün değildir.

Romanda şahıs kadrosunu genelde insanlar oluşturur. İnsan dışındaki unsurlar da kişileştirme yoluyla romanın şahıs kadrosu içinde yer alabilir.

Romanda olay örgüsü içinde ön planda olan, olaylara baştan sona yön veren, hareketleriyle birinci derecede rol alan kişilere asıl kişiler (başkahramanlar) denir.

Olay örgüsüne çeşitli zamanlarda giren ve geri planda kalan ikinci derecedeki kişiler vardır ki bunlara da yardımcı kişiler denir.

Romanda kişiler "tip" ya da "karakter" niteliği taşır.

3- Tip: Belli bir düşüncenin topluluğun ya da zihniyetim belirgin niteliklerini üzerinde taşıyan metin kişisine **tip** denir. Tiplerde insan gerçeğinin sadece belli bir yönü ön plana çıkarılır. Tip; ya bütün yönleriyle hep iyi, yüce olumlu ya da bütün yönleriyle hep kötü, bayağı olumsuzdur. Bunlar metinde insan gerçeğiyle uyumlayan

abartılı davranış, eylem ve ruh halleriyle anlatılır. Metinde hiçbir olay, hiçbir kişi, hiçbir durum tipin duygu ve düşüncelerini değiştiremez. Tipler ya tamamen iyi ya da tamamen kötüdür, yani tek yönlüdür. Tip **ulusaldır**.

4- Karakter: Duygu, düşünce, konuşma ve davranış bakımından bireysel nitelikler gösteren, kendine özgü kişilik özellikleriyle diğer insanlardan ayıran, yer aldığı eserin olay örgüsü ve içeriği ile birlikte ele alınıp çözümlenebilen ve bu bakımdan başka eserlerdeki benzerlerinden ayırt edilebilen kahramanlara **karakter** denir. **Karakter** toplumun izlerini taşır. Karakter, tipe nazaran **insan gerçeğine** daha yakındır. Tembellik, çalışkanlık, cimrilik, cömertlik, bir karakter özelliğidir. Bu özellikler bütün insanlarda ortak bir özelliktir. Karakter **evrensel**dir.

3. Zaman: Romanda olay örgüsü belli bir sürede gerçekleşir. Bu süre, "zaman" kavramıyla ifade edilir. Buna "olay zamanı" da denir. Roman incelemesinde bir de anlatma zamanı (öyküleme zamanı) terimi kullanılır. Anlatma zamanı, olay örgüsünün bir anlatıcı tarafından okuyucuya anlatıldığı zamandır.

4. Mekân: Romanda, olay örgüsünün gerçekleştiği; kişilerin buldukları, gezdikleri, gördükleri yerlere mekân denir. Romanlardaki mekân sayısı hikâyelerden farklıdır.

Romanda diğer unsurlar gibi mekânlarda kurmacadır. Bu bağlamda romanda gerçek mekânlar kullanılabileceği gibi gerçek olmayan mekânlarda kullanılabilir.

ROMANDA "TEMA"

Tema, bir metindeki temel duygu veya kavramdır. Tema, romanda olay örgüsünü ortaya çıkaran çatışmanın en kısa ifadesidir. Romandaki olaylar bir temaya bağlı olarak gelişir.

"Tema" ve "konu" farklı kavramlardır. Temanın belirli bir bağlamda kişi, yer, zaman ve durum bildiren unsurlarla sınırlandırılması sonucu "konu" oluşur.

Örneğin "yasak aşk" bir temadır. Bu tema, Halit Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu romanında Bihter ve Behlül'ün Boğaziçi'ndeki yalıda yaşadıkları yasak aşkla sınırlandırılmış, somutlaştırılmıştır. "Bihter'le Behlül'ün yasak aşkı" konu haline gelmiştir.

Romanda yazar, anlatma görevini kendisi yapmaz; bir anlatıcıya verir.

Anlatıcı, yaşayan bir kişi değildir; olayları okura aktaran, anlatan tasarlanmış bir kişidir. Anlatıcı, bu açıdan romanın ayrılmaz bir parçasıdır.

"Olay örgüsünü kim anlatıyor?" sorusu, okuyucuyu anlatıcıya götürür. Okuyucu, romandaki her şeyi anlatıcıdan öğrenir. Anlatıcı, olayları okuyucuya aktarırken kendine özgü bir bakış açısı geliştirir. Anlatıcının durumuna bağlı olarak romanda üç tip bakış açısı vardır:

Anlatıcı: Hikâyede olay örgüsünü, kişileri, mekânları, zamanı, durumları vb. Yazarın belirlediği bakış açısının

elverdiği genişliğe göre görüp okuyucuya anlatan **kurmaca** kişiye **anlatıcı** denir.

Metinde anlatılanların görüldüğü ve yansıtıldığı noktaya **bakış açısı** denir. Hikâyede bir de bakış açısı vardır. Bu tür metinlerde bir de bakış açısı vardır. Bu tür metinlerde kurmaca olan anlatıcı, üç temel bakış açısının birinden hareketle metni anlatır. **Bu bakış açıları şunlardır:**

4) İlahi (Hâkim) Anlatıcının Bakış Açısı: Anlatımda her şeye hâkim, kahramanların zihinlerine ve iç dünyalarına giren, gizli kalmış duygu ve düşüncelerini dışa vuran, olayların geçmişini ve geleceklerini bilen, olayları hızlandırıp yavaşlatabilen bakış açısına **ilahi anlatıcının bakış açısı** denir. *Bu bakış açısında anlatıcı, metne ait her şeyi bilir, görür ve okuyucuya da bunları anlatır.*

5) Kahraman anlatıcının bakış açısı: Anlatıcının aynı zamanda metnin başkahramanlarından biri olduğu bakış açısına **kahraman anlatıcının bakış açısı** denir.

Bu bakış açısında metin, metindeki başkahramanlarından birinin ağzından anlatılır. Kahraman anlatıcı, tanrısal bir niteliğe sahip değildir. Kahraman anlatıcının anlatacakları; kendisinin bildiği, gördüğü duyduğu, yaşadığı, hissettiği, düşündüğü ile sınırlıdır.

6) Gözlemci Anlatıcının Bakış Açısı: Anlatıcının kamera tarafsızlığı ile metinde olup biteni ifade ettiği bakış açısına **gözlemci anlatıcının bakış açısı** denir.

ROMANIN HİKAYEDEN FARKI:

- 1) Roman hikayeden daha hacimli, uzundur.
- 2) Romanda genellikle birbirleriyle ilişkili birden çok olay vardır. Hikâyede ise çoğunlukla bir olay vardır.
- 3) Hikâyede genellikle yaşamın belli bir kesiti anlatıldığı için olay örgüsü romana göre daha kısadır.
- 4) Romanda mekanlar, hikâyeye göre daha çok ve ayrıntılı olabilir.

ROMANDA ANLATIM TEKNİKLERİ

1- Anlatma: Romanda, olay örgüsünün anlatıcı tarafından belli bir bakış açısına göre yer ve zaman belirtilerek yazılmasına "**anlatma**" denir.

Anlatmanın en önemli unsuru anlatıcıdır. Anlatıcı, bir bakıma kurmaca dünyada yaşananları gerçek dünyadaki okuyucuya nakleden, oradaki kişileri ve mekânları okuyucuya tanıtan bir araçtır.

Bir romanda geçen "Saatlerce düşündü, bir çıkış yolu aradı ama bulamadı, çaresizce yatağa girip uykuya daldı." cümlesi bağlamında anlatıcı, kurmaca dünyadaki bir kahramanın saatlerce düşündüğünü, bir çıkış yolu aradığını ama bulamadığını, bunun üzerine çaresizce yatağa girip uykuya daldığını görüp bunu okuyucuya aktaran hayali kişidir; bir aracı, bir aktarıcıdır. Anlatıcı olmasa, okuyucu kurmaca dünyada olup bitenden haberdar olamaz.

Sözlü anlatımla oluşturulan anlatmaya bağlı destan, masal, efsane, halk hikâyesi gibi edebi metinler, yüzyıllar boyunca gerçek kişiler tarafından anlatılmıştır. Yani bu metinlerin anlatıcıları (meddahlar, âşıklar, masal anlatıcıları vb.) kurmaca varlıklar değil, bir dinleyici topluluğunun karşısına geçip olayları anlatan gerçek

insanlardır. Gerek sözlü anlatımla oluşturulan bu tür metinlerin anlatıcılarının gerekse de yazılı anlatımla oluşturulan ilk dönem hikâye ve romanların "yazar anlatıcı" olarak sınıflandırılan anlatıcıların, bazen olay örgüsünü anlatmayı bir tarafa bırakıp dinleyiciler/okuyucular ile sohbet eder gibi tavır takındıkları, anlattıkları kurmaca olay ve kişilerle ilgili kişisel görüşlerini dile getirdikleri, onları övdükleri ya da eleştirdikleri, bazen de dinleyiciyi/okuyucuyu bazı konularda bir öğretmen üslubuyla bilgilendirmeye çalıştıkları bilinmektedir. Günümüzde bu tutum terk edilmiş ve anlatıcı ile yazar arasına belirgin bir mesafe girmiştir.

2- Gösterme: Bir edebiyat terimi olarak gösterme, kurmaca dünyanın aracısız olarak, bir anlatıcıya başvurulmadan ifade edilmesidir. Gösterme aslında tiyatro kaynaklı bir terimdir. Nitekim tiyatro, göstermeye bağlı bir edebi türdür. Tiyatroda bir anlatıcı yoktur. Tiyatroda olaylar, seyircilere anlatılmaz, gösterilir. Bu göstermede en önemli unsur diyaloglardır. Tiyatro metinleri neredeyse baştan sona diyaloglardan oluşur. İşte tiyatroya özgü bu diyalog ve iç konuşma teknikleri, gösterme yönteminin özünü oluşturur.

Roman ve hikâyelerde bazı bölümler anlatma, bazı bölümler gösterme tekniğiyle oluşturulur. Anlatmada, önce şu oldu, ardından bu oldu ya da önce şunu yaptım, sonra bunu yaptım diyen bir anlatıcı vardır. Göstermede ise anlatıcı aradan çekilir, okuyucu ile kurmaca dünya baş başa kalır. Anlatmada anlatıcı anlatır, okuyucu kurmaca dünyada olanları ondan öğrenir. Göstermede ise romandaki kişiler konuşur, kurmaca dünyada yaşananları okuyucu aracısız olarak onlardan öğrenir.

Roman ve hikâyede zaman kelime ilişkisi bakımından estetik bir denge vardır. Daha önce belirttiğimiz gibi romanda belli bir olay zamanında gerçekleşen kurmaca olaylar anlatılır. Bu olay zamanı, kendi içinde dakika, saat, gün, hafta, ay, yıl gibi eşit aralıklardan oluşsa da metinde bu zaman dilimlerinde yaşananlara ayrılacak bölümler çoğunlukla eşit olmaz. Söz gelimi bir metinde bazen bir günde gerçekleşen olaylara on sayfalık yer ayrılırken aynı metinde bir yılda gerçekleşen olaylara, özetleme tekniğinden yararlanılarak sadece bir paragraflık yer ayrılabilir. Roman sanatı bağlamında özetleme, olay zamanının belli bir bölümünde yaşananların, zaman atlaması ya da olay genellemesi yapılarak kısaltılıp az kelimeyle anlatılmasıdır.

3- Özetleme: Bir romanın olay zamanının belli bir bölümünde önemli değişiklikler olmamış, söz gelimi bir yıl boyunca hep aynı rutin işler yapılmış, günler birbirine benzer şekilde geçmişse bu sürede gerçekleşen olaylar özetlenerek, başka bir deyişle kısaltılarak anlatılabilir ya da bu günlerde neler yapıldığı hiç söylenmeyip bu günler atlanabilir.

ROMAN TÜRLERİ

1- Konularına Göre Roman Türleri:

a) Psikolojik roman: Olay örgüsünün kendisinden çok, kişilerin iç dünyasındaki yansımaları üzerinde duran romanlara psikolojik roman denir. Bu tür romanlarda kahramanların ruhsal durumları genellikle ayrıntılı biçimde ele alınır.

b) Sosyal roman: Toplumun tümünü ya da önemli bir bölümünü ilgilendiren konu ve sorunlar hakkında yazılan romanlara sosyal roman denir. Bu tür romanlarda genellikle devrim, göç, sanayileşme vb. temalar ele alınmıştır.

c) Tezli roman: Bir görüşün doğru olduğunu kanıtlamak için yazılan romanlara tezli roman denir. Adından da anlaşılacağı üzere tezli roman, bir tez üzerine kurulur. Olay örgüsü ve kişiler bu tezin doğruluğunu kanıtlayacak biçimde kurgulanır.

d) Töre romanı: İnanç, gelenek ve töreleri konu alan, çoğunlukla da bunlara eleştirel biçimde yaklaşan romanlara töre romanı denir.

e) Tarihî roman: Tarihî olay ve kişiliklerden esinlenerek kurgulanan romanlara tarihî roman denir. Bu tür romanlarda tarihî olay ve kişilikler, edebiyat sanatının ve romancılık geleneğinin kendine özgü kuralları içinde ele alınır ya da gerçekte yaşamamış kişiler tarihin bir döneminde yaşamış gibi gösterilir.

f) Macera romanı: Günlük hayatta karşılaşılma olasılığı zayıf, ilginç ve gizemli olayların anlatıldığı romanlara macera romanı denir. Bu romanlarda olaylar beklenmedik şekilde ve çabucak gelişir, zaman hızla akar; kişiler hareketli, mekânlar çeşitlidir.

g) Polisiye roman: Temasını polisin görev alanına giren konulardan alan romanlara polisiye roman denir. Polisiye romanlarda genellikle yetenekli ve zeki dedektif, polis, komiser vb. karakterlerin, kriminal unsurlardan, adli tıptan vb. birimlerden yararlanarak suçluları yakalamaları anlatılır.

h) Otobiyografik roman: Yazarın kendi yaşamını roman türünün kurallarına bağlı kalarak anlatmasıyla oluşan romanlara otobiyografik roman denir.

i) Biyografik roman: Bir kişinin yaşamının başka bir yazar tarafından roman türünün kurallarına bağlı kalınarak anlatılmasıyla oluşturulan romanlara biyografik roman denir.

j) Fantastik roman: Destan ve masallardakine benzer kişi, varlık ve olay örgülerine yer veren romanlara fantastik roman denir.

k) Bilim kurgu romanı: Bilimsel ve teknolojik gelişmeleri, bu gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan olay, sorun ve durumları, robotları, dünya dışı varlıkları, bu varlıklarla girilen mücadeleleri vb.ni konu edinen romanlara bilim kurgu romanı denir.

2- Edebi Akımlarına Göre Roman Türleri:

a) Romantik roman: Romantizm akımına bağlı kalınarak yazılan romanlara romantik roman denir. Romantizm, 1790'dan 1850'ye kadar Avrupa sanat ve edebiyatında etkili olmuş bir akımdır. Bu akım, insanın yaratma özgürlüğünün önündeki bütün engellere karşı çıkmış, duygu ve düş gücünü hayata geçirmenin gerekliliği üzerinde durmuş, toplum için sanat düşüncesinden hareket etmiştir.

b) Realist roman: Realizm (Gerçekçilik) akımına bağlı kalınarak yazılan romanlara realist roman denir. Realizm, 19. yüzyılın ikinci yarısında romantizme tepki olarak doğmuş bir sanat ve edebiyat akımıdır. Realist yazarlar, gözlem ve nesneliliği ön plana çıkarmış, sanat için sanat anlayışını benimsemişlerdir.

c) Klasik Roman: Klasizm akımının etkisinin görüldüğü, akılcılığın ön plana çıktığı roman türüdür.

d) Natüralist Roman: Natüralizm akımının etkisinin görüldüğü, deneysel bir gerçekliğin ön plana çıktığı roman türüdür.

e) Modern Roman: Modernizm akımının etkisinin görüldüğü; yeniliği, çağdaşlığı, ilericiliği ön plana çıkaran romanlardır.

f) Postmodern Roman: Postmodernizm akımının görüldüğü romanlardır. Bu akıma göre romantizm sorgulanmış, görece bir tavır sergilenerek çoğulcu bir tutum benimsenmiştir.

5.ÜNİTE: ROMAN – SÖZLÜ İLETİŞİM BÖLÜMÜ

HAZIRLIKLI KONUŞMA

Konuşma: Aynı dili konuşan bireyler arasında sözle gerçekleştirilen anlaşma biçimine **konuşma** denir.

Konuşma; bireyin sosyal hayatında iletişim kurmasını, bilgi ve gözlemlerini ifade etmesini sağlar.

Hazırlıklı konuşmalar, hazırlık ve plan yapılarak gerçekleştirilir.

Hazırlıklı konuşmalar şu aşamalar doğrultusunda yapılır:

1) Hazırlık: Bu aşamada, konu, amaç ve hedef kitle belirlenir. Konuşma konusuyla ilgili gözlem, inceleme ve araştırma yapılır.

Hazırlık aşamasında öncelikle konu belirlenir. Konunun belirlenmesi, konuşmada üzerinde durulacak hususların belli açılardan sınırlandırılmasını; bu da konuşmada, neyin, ne kadar, nasıl anlatılacağına belirlenerek hazırlığın buna göre yapılmasını sağlar. Konu bakımından sınırlandırılmamış, başka bir deyişle konusu tam olarak belirlenmemiş ya da çok geniş tutulmuş bir konuşmadan verimli sonuçların alınması çok zordur.

Konunun, yazılı anlatımdaki karşılığı başlıktır. Konu, dinleyicilere konuşmanın içeriği hakkında bilgi verir. Belirlenen konuyla konuşmanın içeriği arasında uyum olması ve belirlenen konunun kısa, öz, mümkün olduğunca da dikkat çekici kelimelerle ifade edilmesi gerekir.

Konuşmanın konusuyla birlikte hedef kitlesi de belirlenmelidir. Söz gelimi etkili iletişimle ilgili bir konuşma yapılacaksa bu konuşmanın hedef kitlesinin kimler olduğu, yani konuşmada kimlere hitap edileceği önceden belirlenmeli; konuşmanın içeriği buna göre hazırlanmalıdır. Çünkü aynı konu, herkese aynı şekilde anlatılmaz. Söz gelimi etkili iletişim konusu ilkökul öğrencilerine farklı, akademisyenlere farklı şekilde anlatılır. Çünkü bu kitlelerin; algı düzeyleri, bilgi birikimleri ve tecrübeleri çok farklıdır.

Hazırlıklı konuşmalar belli bir amaca göre şekillenir. Genel ifadelerle belirtmek gerekirse **bu amaç ya bilgilendirme ya da ikna etmedir.**

Konuşmacının yapacağı konu hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekir. Bunun için de konuyla ilgili gözlem, inceleme, araştırma yapması; kitap, dergi, makale okuması, konunun uzmanlarıyla ya da ilgililerle görüşüp onlardan çeşitli bilgiler alması gerekebilir.

2) Planlama: Konuşmanın temel bölümleri bu aşamada belirlenir.

- Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlanır.
- Konuşmanın içeriği süreye göre düzenlenir.
- Konuşma metni veya notları hazırlanır.
- Konuşma metninde kullanılacak görsel ve işitsel araçlar hazırlanır.

e) Konuşmaya uygun sunu hazırlanır. Konuşma Provası yapılır.

Her konuşma genellikle konuşmacının uyması gereken bir süreyle sınırlıdır. Konuşmanın içeriğini bu süreye göre ayarlanması, konuşmada her hususa ne kadar değinileceğinin bu süre doğrultusunda belirlenmesi gerekir.

Konuşma, elektronik ortamda hazırlanmış bir sunuyla destekleniyorsa konuşma metniyle slaytlar arasında uyum olmalıdır. Konuşma metninin tümünün slaytlarda gösterilmesi doğru değildir. Çünkü dinleyiciler bir taraftan konuşmacıyı dinlemeye bir taraftan da slaytlardaki uzun metinleri okumaya çalışırlar. Bu durum da dinleyicilerin dikkatini dağıtır.

Konuşma metninde yer alacak bilgiler, A4 dosya kağıdı yerine 1/4 dosya kağıdı büyüklüğündeki kartlara yazılıp bu kartlar numaralandırılabilir. Bu durum, konuşmacıya sunum aşamasında pratiklik sağlayabilir.

Konuşma yapılacak yerin önceden görülüp burada bir prova yapılması ve konuşma esnasında kullanılacak teknik donanımın (bilgisayar, CD, taşınabilir bellek, tepegöz, projeksiyon, mikrofon, hoparlör vb.) kontrol edilmesi, konuşma esnasında yaşanabilecek bazı soruların önüne geçilmesini sağlayabilir.

3) Sunum: Konuşmanın yapılması aşamasıdır. Bu aşamada şu hususlar önemlidir:

- Konuşmaya etkili bir başlangıç yapma.
- Konuşmada önemli noktaları vurgulama
- Konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanma
- Konuşmada gerektiğinde özetlemelere başvurma
- Teknik donanımı doğru kullanma
- Konuşmayı uygun ifadelerle ve belirlenen sürede tamamlama.

Konuşmacıda sunum aşamasında belli bir heyecan ve kaygı olabilir. Kişinin belli bir topluluk karşısında konuşmasından kaynaklanan bu heyecan ve kaygı; bazı bedensel, duygusal ve zihinsel değişimlerle kendini gösterir. Bu bağlamda konuşmacıda orta düzeyde bir heyecan olmalıdır. Bunun çok olması, konuşmanın başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabileceği gibi azı da işin ciddiyetinden uzaklaşılmasına neden olabilir.

Konuşmacı, konuşmanın başında dinleyicilere **“Hoş geldiniz!”** mesajı vermeli; ardından kendini tanıtır konuşmanın konusu ve amacıyla ilgili kısa bir bilgi vermelidir.

Konuşmacı özellikle ilk birkaç dakika hızlı konuşmamalı; ses tonunu, cümlelerin başında yükseltip sonunda alçaltmamalıdır. **Vurgu** ve **tonlamalar**, konuşmanın içeriğiyle doğrudan ilişkili olmalı, ortamdaki herkes konuşmacının sesini rahatlıkla duyabilmelidir.

Konuşmacı, takip edilmesi kolay, yalın, anlaşılır bir dil kullanmalı; abartılı ve yapay söyleyişlerden kaçınmalıdır.

Ayakta konuşmak oturarak konuşmaktan daha etkileyicidir. Bu bağlamda özel bir durum yoksa konuşmacının konuşma süresince sırtını dinleyicilere dönmeden ayakta durması gerekir. Konuşmacının; ciddi, ağırbaşlı, derli toplu bir görüntü sergilemesi; vücut dilini, jest ve mimiklerini dinleyiciyi rahatsız etmeyecek şekilde kullanması da konuşmacının başarısı açısından son derece önemlidir.

Slaytlarda konuşmanın özünü ön plana çıkararak, özetleyici ve etkileyici ifadeler yer almalıdır. Bu ifadelerin okunabilmesi için dinleyicilere yeterli zaman verilmelidir. Konuşmanın yapılmasıyla slaytların gösterilmesi eş zamanlı olmalıdır. Slaytların konuşmanın akışına uygun sırayla gösterilmemesi ya da zamanlarının doğru ayarlanmaması, dinleyicilerin dikkatini dağıtır.

Konuşmanın sonunda, konuşma süresince anlatılanlar özetlenmeli; verilmek istenen mesaj, bir ana düşünce cümlesiyle belirtilmelidir.

Konuşma, düşünceleri değiştirme (ikna) amacıyla yapılmışsa dinleyicilere konuşmada ileri sürülen düşüncelerle ilgili bir çağrı yapılabilir. Söz gelimi konuşmada sığınmacılara yardım edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuşsa, konuşma şu cümleyle bitirilebilir: “Haydi! Sığınmacılara yardım etmek, onları sevindirmek için daha ne bekliyorsunuz?”

Konuşmacı, konuşma sonunda dinleyicilere teşekkür etmeli, mümkünse dinleyicilerin, kendisine soru sormasına için vermelidir.

Konuşmacı, sorulara dinleyicilerle tartışmaya girmeden doyurucu, açık ve net cevaplar vermelidir. Konuyla ilgisi olmayan sorularla karşılaştığında nazik bir dille bu soruların konu dışı olduğunu, dolayısıyla cevaplamasının doğru olmayacağını belirtmelidir. Konuşmacı, konuyla ilgisi olup cevabını bilemediği sorular olduğunda konuşmada hazır bulunan bilgi sahibi kişilere başvurulabilir. Ama bu durum, konuşmacının inandırıcılığına ve etkileyciliğine gölge düşürebilir.

KONUŞMAYA ETKİLİ BİR BAŞLANGIÇ YAPMAK İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

Not: Aşağıda belirtilenler dinleyici kitlesinin niteliği ve bilgi düzeyi dikkate alınmadan yapıldığında konuşmanın ciddiyetine zarar verebilir.

- a) **Bir soru sorabilir:** Evet-hayır ya da yalnızca el kaldırmayla cevaplandırılacak sorular sorularak konuşmaya başlanabilir.
- b) **Etkileyici bir gerçek belirtebilir.**
- c) **Bir fıkra anlatabilir.**
- d) **Bir olay anlatabilir.**
- e) **Alıntı yapılabilir.**

5.ÜNİTE: ROMAN - DİL BİLGİSİ: ZAMİR (ADIL)

Varlık, kavram ve durumları karşılayan kelimelere isim denir. Gerek yazılı gerekse sözlü anlatımlarda varlık, kavram ve durumları karşılamak için genellikle bu varlık, kavram ve durumların isimleri kullanılır; bazen de bunların isimlerini söylemez, geçici olarak bu isimlerin yerini tutan kelimeleri kullanırız.

Zamir (Adıl) : İsmi yerini tutan ve isim gibi kullanılabilen kelimelere zamir (adıl) denir.

Zamirler altı başlık altında incelenir.

1. Kişi (Şahıs) Zamirleri: Kişi isimlerinin yerini tutan zamirlerdir. Türkçede şahıs zamirlerinin sayısı altıdır:

Birinci tekil kişi zamiri	→	Ben
İkinci tekil kişi zamiri	→	Sen
Üçüncü tekil kişi zamiri	→	O
Birinci çoğul kişi zamiri	→	Biz
İkinci çoğul kişi zamiri	→	Siz
Üçüncü çoğul kişi zamiri	→	Onlar

Bu zamirlerden ben ve biz, konuşan; sen ve siz dinleyen; o ve onlar ise adı geçen kişilerin isimlerinin yerine kullanılır. Örneğin Ali konuşuyor, Fatma onu dinliyorsa Ali konuşma sırasında kendi isminin geçeceği zaman “ben”, Fatma ise isminin geçeceği zaman “sen” zamirini kullanacaktır. Ali kendisi ve Fatma dışında birisinden söz edeceği zaman “o” zamirini kullanacaktır.

Not: Ben ve sen zamirleri yönelme durum ekini aldıklarında bu kelimelerin köklerindeki “e” sesi “a” ya dönüşür. Bu istisnai ses olayına **kökte ünlü değişikliği** denir

Örneğin; ben – e/a ---- bana sen – e/a ---- sana

2. Dönüştürme Zamiri: Kişi zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan ve iyelik eklerini almış biçimleriyle kullanılan kendi kelimesine “dönüştürme zamiri” denir. Bu kelimeye dönüştürme zamiri denmesinin nedeni, bu zamirin, yapılan işin yapana döndüğünü gösteren bir anlam taşımasıdır. Dönüştürme zamirleri, kişi zamirleri gibi bütün kişi adlarının yerlerine kullanılabilir. Dönüştürme zamirleri şunlardır: kendim, kendin, kendi/kendisi, kendimiz, kendiniz, kendileri.

3. İşaret Zamiri: İsimlerin yerini işaret ederek tutan zamirlerdir.

“Ben **gazeteyi** okuyacağım, sen **dergiyi** oku!” cümlesi “Ben **bunu** okuyacağım, sen **şunu** oku!” şeklinde söylenirse “gazete” ve “dergi” kelimelerinin **yerine işaret anlamı taşıyan** zamirler kullanılmış olur.

İşaret zamirleri şunlardır: Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar.

***Bunun** fiyatı niçin bu kadar yüksek?

*Al bakalım **şunu**, bir daha da konuşma!

*Sigara içmeyin çünkü **o**, dost görünüş arkanızdan sizin kuyunuzu kazan bir düşmandır.

Not: a) Sıfat ve zarf olarak da kullanılabilen “böyle, şöyle, öyle” kelimeleri iyelik eklerini aldıklarında işaret zamirine dönüşür: **böylesi, böyleleri; şöylesi, şöyleleri; öylesi, öyleleri.**

Ör: Böyle insanlara acımak doğru değildir. (Sıfat)

Böyle konuşmayın beni üzüyorsunuz. (Zarf)

Böylelerine acımak doğru değildir. (Zamir)

b) Türkçede hem işaret hem yer anlamı taşıyan işaret zamirleri de vardır: **Bura, şura, ora.** Bu zamirler “bu, şu, o” sıfatlarının **ara** kelimesiyle kalıplaşması sonucunda oluşmuştur.

c) “Bu, şu, o” kelimeleri işaret sıfatı olarak da kullanılabilir. Bunların sıfat olarak kullanılabilmesi için kendilerinden sonra, işaret ettikleri bir ismin gelmesi gerekir.

Ör: Bu şiir, daha güzel. (Sıfat)

Bu, daha güzel (Zamir)

d) “O” ve “onlar” zamirlerin kişi zamiri mi işaret zamiri mi olduğu bağlamdan anlaşılır. Bu kelimeler kişi isimlerine yerlerine kullanıldıklarında kişi zamiri, diğer kullanımlarda ise işaret zamiri olur.

Ör: Siz çok anlayışlısınız, **onlar**, sizin gibi değil. (Kişi Zamiri)

Onları şu rafa yerleştirelim. (İşaret Zamiri)

e) “Bu, şu, o” zamirleri hâl eklerini aldığında bunlara hâl ekleri arasına **zamir n’si** denilen bir ünsüz girer.

Ör: Buna, Şundan, Ondan vb.

4. Belgisiz Zamir: İsimlerin yerlerini belirsiz biçimde tutan zamirlerdir.

Ör: **O**, buraya gelsin.

Biri buraya gelsin.

Bir kişi isminin yerine kullanılan “o” zamirinde herhangi bir belirsizlik yoktur. Çünkü bu kelimenin **üçüncü tekil** kişiyi karşıladığı bellidir. Ama ikinci cümledeki biri kelimesinde bir belirsizlik vardır. (Kim gelsin; o mu gelsin, ben mi geleyim?)

Falan, filan, herkes, şey gibi birkaç zamirin dışında belgisiz zamirlerin büyük bir bölümü belgisiz sıfatlara iyelik eklerinin getirilmesiyle oluşturulmuştur: **başkası, bazısı, bazıları, biri, birisi, birileri, biriniz, birimiz, birçoğu, birkaçı, çoğu, hepimiz, kimi, kimisi, öbürü, öbürleri, öteki, tümü vb.**

5. Soru Zamiri: İsimlerin yerlerini soru anlamlı kelimelerle tutan zamirlerdir. Bu zamirlerin cevapları ya bir **isim** ya da ismin yerini tutan bir **zamirdir**.

Ör: **Kime** haber verdin? ---- **Ona** Haber verdim. Kime ve Ona sözcükleri kişi zamiridir.

Not: a) “Ne” kelimesi “hangi” anlamında kullanıldığında soru sıfatı olur. (**Ne** işle uğraşıyorsunuz? “Sıfat”)

b) “Kim, ne, nere” gibi birkaç soru zamirinin dışında bütün soru zamirleri soru sıfatlarına iyelik eklerinin getirilmesiyle oluşturulmuştur. **Hangisi, kaç, kaçınıcı** vb.

Ör: **Hangi** elbiseyi beğendin? (Soru Sıfatı)

Sen **hangisini** beğendin? (Soru Zamiri)

c) Zamirler belirtili ve zincirleme isim tamlamalarında görev alabilir.

6. İlgî Zamiri: İsim tamlamalarında tamlanan görevinde kullanılan unsurun yerine geçen –ki ekine **ilgi zamiri** denir. İlgî zamiri de diğer zamirler gibi isimlerin yerini geçici olarak tutan bir unsurdur. Onu diğer zamirlerden ayıran özellik, kelime değil, ek olmasıdır.

6.ÜNİTE: TİYATRO --- OKUMA BÖLÜMÜ

(9 TDE) 6. ÜNİTE: TİYATRO

İnsan hayatına ilişkin bir konuyu, bir olayı kurmaca olarak sahnede gösterme, canlandırma ilkesine dayalı sanat dalına **tiyatro** denir.

Türk edebiyatında batılı anlamda tiyatro, Tanzimat Döneminde girmiştir. Basılı ilk tiyatro eserimiz **İbrahim Şinasi'nin 1860 yılında Tercüman-ı Ahval** gazetesinde yayımladığı **Şair Evlenmesi** adlı eseridir. **Sahnelenen ilk tiyatro eseri ise Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre** adlı eseridir.

Türk Edebiyatında tiyatro, Milli Edebiyat döneminden itibaren gelişme göstermiş ve Türk tiyatrosu Batı tiyatrosuyla yarışır duruma gelmiştir.

Modern dönemlerde göstermeye bağlı edebi metinleri ifade etmek için görsel sanatlar ifadesi kullanılmaktadır.

Tiyatro, kendine özgü kuralları ve özellikleri olan, edebiyattan ayrı bir sanat dalıdır; Göstermeye bağlı edebi metinlerin edebiyattan farklı yönü, sahnede canlandırılması, göstermeye bağlı olmasıdır. Tiyatro edebiyat ile ilişkilendiren nokta ise tiyatro metinlerinin edebi metin niteliği taşımasıdır. Tiyatro, güzel sanatlar; içinde yer alır. Tiyatro, güzel sanatların bir kolu olan Dramatik (Ritmik) sanatların bir dalıdır.

Tiyatro'nun yapısını oluşturan unsurlar şunlardır:

a) Dramatik Örgü b) Mekan c) Zaman d) Kişi

a) Dramatik Örgü: Hikaye ve romandaki olay örgüsünün tiyatrodaki karşılığı dramatik örgüdür. Dramatik örgü; bir olayın başka olaylara sebep olması, başka olayların ortaya çıkmasını sağlamasıyla oluşur. Olay örgüsünden farklı olarak dramatik örgü, kişilerin konuşma ve eylemlerinden doğar.

b) Mekan (Yer) : Tiyatro metinlerinde anlatıcı olmadığı için yer, anlatım yoluyla belirtilmez. Tiyatro metinlerinde yer, yönetmen ve oyunculara yardımcı olmak için ayrıç içindeki betimlemelerle ortaya konur. Tiyatro metninin sahnelenme aşamasında ise yer, sahne bağlamında dramatik örgüye uygun dekorla somutlaştırılır.

c) Zaman: Tiyatroda dramatik örgü, kısıtlı bir zamanda geçer. Trajedide bu, üç birlik kuralına göre 24 saattir. Günümüz tiyatrosunda ise dramatik örgü, zamanda geri dönüş ya da geleceğe atlama teknikleriyle 24 saatten daha geniş bir zamanda gerçekleşebilir.

d) Kişi(ler): Tiyatroda dramatik örgüyü var eden insanlar, kişi kadrosunu oluşturur. İnsan dışındaki varlıklar da insani bir kimlikle kişi kadrosunda yer alabilir.

1. TİYATRO SANATI

Tiyatro kelimesi, bir edebi türü karşıladığı gibi tiyatro eserlerinin (oyunların) sahnelenmesi için yapılan mimari yapıları ve belli zamanlarda oyun sahneleyen topluluk ve kurumları da karşılar. Bu kelime en geniş anlamıyla kendine özgü nitelikleri olan bir sanat türünü, yani tiyatro sanatını karşılar. Tiyatro sanatı, tiyatro temsillerinin gerçekleştirilmesi, yani oyunlarının

oyunması için yapılan tiyatro binalarında icra edilebileceği gibi, benzer nitelikli yapılarda (opera binaları, konser salonları, kongre ve kültür merkezleri vb.) da icra edilebilir. Bu bağlamda en önemli unsur, salon-da izleyicilerin oyunu oturarak izleyebilecekleri bir alanla belli bir sahne düzeninin kurulabileceği bir alanın bulunmasıdır.

Tiyatro salonları düzenlenirken izleyicilerin sahneyi rahat görmeleri ve sesleri kolaylıkla işitebilmeleri esas alınır. Bu bağlamda salonlar çoğunlukla huni ya da megafon biçiminde tasarlanır. Bu huninin en dar yeri olan dibinde sahne ve orkestra çukuru bulunur. Sahne, tiyatro salonunun zemininden biraz yüksekte yer alır. Sahnenin çeşitli yerlerinde sesleri güçlendirmek için ses rezonatörleri bulunur. Sahnenin ve tiyatro salonunun çeşitli yerlerinde tavana yakın yerlerde aydınlatma sistemleri bulunur.

Tiyatroda okuyucunun yerini izleyici alır. İzleyici, oyunun içeriğine göre güler, üzülür, korkar, acır, ağlar... Tepkisini anında göstererek oyunun bir parçası olur.

Tiyatro, bir **ekip** sanatıdır. Bu ekipte yazar, yönetmen, yönetmen yardımcısı, sahne amiri, oyuncular, dekor tasarımcısı, kostüm tasarımcısı, ışık tasarımcısı, sahne amiri, suflör, kondüvit gibi pek çok kişi görev alır. Bu kişilerin bazılarının görevleriyle ilgili olarak şunlar söylenebilir:

Yönetmen (Rejisör): Tiyatro metnini sahneye uyarlamak, oyuncuları seçmek, provaları yaptırmak; dekor, kostüm, aksesuar, makyaj, ses, oyunculuk, dik-siyon vb. bakımlardan oyunla ilgili son sözü söylemek; bunlarla ilgili talimatları vermek, oyunun sahnelenmesiyle ilgili bütün sorumlulukları üzerine almak.

Yönetmen yardımcısı (Reji asistanı): Yönetmene birinci dereceden yardımcı olmak, sorumlular arasında koordinasyonu sağlamak, yönetmenin olmadığı provalarda ve temsillerde yönetmenin yetkilerini kullanmak.

Oyuncu: Oyun metnindeki kişileri sahnede canlandırmak.

Dekor tasarımcısı: Bir oyunun dekorunu yönetmenin talimatları doğrultusunda tasarlamak, maketini yapmak, sahne üzerinde gerçekleştirilmesini denetlemek.

Kostüm tasarımcısı: Bir oyun için gerekli olan kostümleri yönetmenin talimatları doğrultusunda tasarlamak.

Işık tasarımcısı: Oyuna uygun ışıkları yönetmenle birlikte tasarlayıp uygulamak.

Tasarımcılar, teknik bilgiye de sahip olmakla birlikte oyunun dekor, kostüm ve ışıkla ilgili sanatsal tasarım ve planlamalarından sorumludurlar. Tiyatroda yönetmenin talimatları ve bu kişilerin tasarımları doğrultusunda gerekli teknik hazırlıkları yapan ve bunları uygulayan başka görevliler vardır. Bu ekipte ışık uzmanları, aksesuar sorumluları, perukacılar, kondüvitler, makyajcılar, makinistler, atölyelerde görev alan ressamlar, marangozlar, demirciler, kostümcüler, terziler, butaforlar, kaşörler vb. yer alır.

Tiyatro sanatı, genellikle metinlere bağlı kalınarak icra edilir. Fakat geleneksel tiyatrolarda, sözlü geleneksel Türk tiyatrosunda (Karagöz, orta oyunu, meddahlık, köy seyirlik oyunları) dramatik örgüler ve diyaloglar sözlü gelenek içinde oluşturulmuştur. Yani bu

oyunlar yazılı metinlere bağı kalınarak oynanmış değildir. Benzer bir durum, günümüzdeki bazı doğaçlama tiyatroları için de söz konusudur.

2. TİYATRODA ANA TÜRLER

Modern tiyatronun kökeni Antik Yunan tiyatrosuna, Antik Yunan tiyatrosunun kökeni ise şarap ve bağı bozumu tanrısı olduğuna inanılan **Dionysos** adına MÖ 6. yüzyılda düzenlenen şenliklere dayanır. Bu şenliklerde ilk örnekleri vermeye başlanan **trajedi** ve **komedî** ile 18. Yüzyılda ortaya çıkan dram **modern** tiyatronun temellerini oluşturmuştur.

A- TRAJEDİ (TRAGEDYA): Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı bir şekilde sonuçlanan tiyatro eserlerine **trajedi** denir.

Günlük hayattaki kullanımıyla kişinin gerçekçi bir çevrede yaşadığı çelişkileri ve bu çelişkilerin neden olduğu kaçınılmaz acı sonları (faciaları) anlatan trajedi kelimesi, bir tiyatro terimi olarak konusunu tarih ya da mitolojiden alan, acıklı bir sonu olan tiyatro türünü karşılar. İlk örnekleri MÖ 6. yüzyılda Antik Yunan'da vermeye başlanan trajediler Roma imparatorluğu döneminde MS 1. yüzyıla kadar yazılmaya ve oynanmaya devam etmiştir.

Hristiyanlık 'ın Roma imparatorluğu üzerindeki etkisinin artmasıyla birlikte trajedilerin yazılması ve oynanması yasaklanmış, bu süreç Antik Yunan ve Roma sanatına hayranlık duyan klasisizm akımı sanatçıların 17. yüzyılda yeni trajediler yazmalarına kadar devam etmiştir.

Antik tragedya yazarlarının en önemlileri Aiskhylos (Eshilos), Sophokles (Sofokles), Euripides ve Ennius'tur. Shakespeare (Şekspir) ile klasisizm akımı sanatçılarından Corneille (Kornel) ve Racine (Rasin) de 17. yüzyılda trajedi yazmışlardır

Özellikleri:

- 1) Konular tarihten ya da efsanelerden seçilir.
- 2) Kişiler tanrı, tanrıça ya da üst tabakadan kişilerdir.
- 3) Erdeme, ahlaka büyük önem verilir.
- 4) Eser baştan sona ciddi, ağırbaşlı bir hava içinde geçer.
- 5) Seçkin bir üslubun kullanılmasına özen gösterilir. Dil ve anlatım kusursuz, olgun ve sanatlıdır. Söyleyiş günlük konuşma dilinden farklıdır. Kötü, bayağı sözlere yer verilmez.
- 6) Çirkin sayılan olaylar (vurma, öldürme, yaralanma vb.) sahnede canlandırılmaz, sadece haber verilir.
- 7) Beş bölüm halinde düzenlenir.
- 8) Başlangıçta manzum olarak yazılmış 17.yy'da Fransa'da nesir halinde yazılmaya başlanmış 19. Yy'da trajedinin yerini dram türünde eserler almıştır.
- 9) Trajedide temel amaç, erdem ve ahlak gibi değerlerin yüceltilmesi, tutkuların insanı felakete sürükleyebileceğinin izleyiciye gösterilmesidir. Trajedi yazarlarına göre izleyici, iyi insanların tutkularına yenik düştüklerinde kötü bir sonla karşılaştıklarını sahnede görünce bundan etkilenip korku ve acı duyacak, böylece kendi ruhunu tutkularından arındıracaktır.

10) Trajedinin dramatik örgüsünde tanrı, tanrıça, yarı tanrı gibi olağanüstü varlıklara ya da kral, soylu, kahraman gibi yüksek tabakadan kişilere yer verilmiş; oyunlarda sıradan kişilere belirleyici bir rol verilmemiştir.

11) Eski Yunan tragedyası, oyun boyunca birbiri sürekli takip eden iki bölümden oluşmuştur: Diyalog ve koro. Diyaloglarda, oyun kişilerinin konuşmalarına, koroda ise kentlin ihtiyarlarını ya da kadınlarını temsil eden bir grubun bazen ritmik öğelerin de kullanıldığı ezgili konuşma

12) Trajedi'de üç birlik kuralına uyulur.

Üç Birlik Kuralı: Zaman, yer ve olayda birliktir.

a- Zaman birliği: Oyunun dramatik örgüsünün; parçalara ayrılmış, geriye dönüş tekniği kullanılmış birden çok zaman aralığı içinde değil, 1 zaman içinde başlayıp bitecek şekilde kurgulanması. Bu zaman da genellikle oyunun sahnelendiği ve izlendiği birkaç saatlik süre kadardır. Bu kural 17. yüzyılda yazılan ve birden çok perdeden oluşan trajedilerde esnetilmiş, zaman 24 saate çıkarılmış, olayların 24 saat içinde ya-şanıp bittiği düşünülmüş, metin buna göre hazırlanmıştır.

b- Yer birliği: Olayın aynı yerde, mekanda geçmesi.

c- Olay birliği: Eserin ana olay çevresinde gelişmesi.

B. KOMEDİ (KOMEDYA): İnsanların, olayların ve durumların gülünç yanlarını ele alıp işleyen tiyatro türüne **komedî** denir. Komedî ele alınan konuların gülünç ve eğlendirici yönlerini göstermek yoluyla ders vermeyi hoşça vakit geçirtmeyi amaçlar.

Özellikleri:

- 1) Komedyada kişisel ve toplumsal bozuklukların yol açtığı gülünç durumlar sahnelenmiş, seyircinin güldürülürken düşündürülmesi ve doğru yola yönlendirilmesi amaçlanmıştır.
- 2) Komedyada konular, günlük yaşamdan; kişiler halktan seçilmiştir.
- 3) İzleyicinin korkmasına ve acı duymasına neden olabilecek her tür olay (vurma, yaralama) sahnede gösterilebilmiştir.
- 4) Antik Yunan ve Roma komedyaları diyalog ve koro bölümlerinden oluşmuş; manzum olarak yazılan bu metinlerde üç birlik kuralına uyulmuştur.
- 5) Üslupta soyluluk aranmamış, metinde her türlü kaba söze yer verilebilmiştir.
- 6) Antik komedyanın en tanınmış yazarları, Aristofanes, Menandros, Plautus ve Terentius'tur. 17. yüzyılda Shakespeare ile klasisizm akımı sanatçılarından Moliere de bazı açılardan antik komedyaya benzeyen eserler vermişlerdir. Komedî, günümüz tiyatrosunda da yaygın bir türdür.
- 7) Klasik komedyalar konuları bakımından karakter komedyası, töre komedyası ve entrika komedyası olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.
- a) Karakter komedyası:** Kişilerin olumsuz, çarpık, gülünç taraflarının ön plana çıkarıldığı komedyalara karakter komedyası denir. Moliere'in Cimri ve Tartuffe,

Shakespeare'in Venedik Taciri, bu tür komedyalara örnek gösterilebilir.

b) Entrika komedyası: Olayların, insanı şaşırtacak, kişide merak duygusu uyandıracak biçimde geliştiği komedy türüne entrika komedyası denir. Moliere'in Scapin'in Dolapları, Shakespeare'in Yanlışlıklar Komedyası bu türden yapıtlardır.

c) Töre Komedyası: Toplumun geleneklerini ve çeşitli toplumsal değerlerini gülünç, çarpık ve aksayan yönlerinin ele alındığı komedyalara töre komedyası denir. Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" bu türe örnektir.

C. DRAM: Hayatın tüm gerçeklerini yansıtmayı amaçlayan ve her sınıftan insana yer veren tiyatro türüne **dram** denir.

Yüzyıllar boyunca trajedi ve komediden ibare olan Batı tiyatrosuna 18. yüzyıldan itibaren dram da eklenmiştir: Dram, klasisizm akımının kuralcılığına karşı gelişen romantizm akımıyla birlikte ortaya çıkmış bir tiyatro türüdür. Dram kelimesi, sonraki zamanlarda trajedi ve komedi dışındaki bütün tiyatro eserlerini, hatta bütün bir tiyatro edebiyatını karşılar hale gelmiştir. Bu tiyatro türünün gelişmesine Shakespeare, Goethe, Schiller ve Victor Hugo'nun önemli katkıları olmuştur.

Romantizm akımıyla şekillenen dram (romantik dram) türünün belli başlı özellikleri şunlardır:

- 1) Yaşamı, olayları, kişileri gerçek dünyada olduğu gibi, gülünç ve üzücü, olumlu ve olumsuz yanlarıyla birlikte verme amacı vardır.
- 2) Konular günlük hayattan alınabileceği gibi tarihten de alınabilir.
- 3) Kişiler halkın her kesiminden seçilebilir.
- 4) Her millet kendi kimliğini yansıtan öğeler kullanabilir.
- 5) Üzüntü ve korku verici olaylar sahnede gösterilebilir.
- 6) Nazımla (şiir gibi, dizelerle) da nesirle (düzyazıyla) de yazılabilir.
- 7) Üç birlik kuralında yer alan zaman ve yer birliği kuralına uyma zorunluluğu yoktur.

6. ÜNİTE TİYATRO: YAZMA ÇALIŞMASI: KISA OYUN YAZMA

Bu üniteye yazma çalışmalarında gruplara ayrılarak her bir grup olarak 5-10 dakikada oynanabilecek bir oyun yazın. Oyun yazma aşamaları şunlardır:

- 1) **Hazırlık:** Kısa oyunun "konusu ve teması", "oyundaki kişiler ve kişilerin özellikleri" hazırlık aşamasında belirlenir.
- 2) **Planlama:** Planlama aşamasında seçilen tema konu ve kişilere uygun olarak;
 - a) Sahne ya da sahneler belirlenir
 - b) Çatışma belirlenir
 - c) Çatışmadan hareketle oyunun dramatik örgüsü şekillendirilir.

3) Taslak Metni Oluşturma: Hazırlık ve planlama aşamalarında çerçevesi çizilen ve somutlaştırılan oyun, bu aşamada yazılmaya başlanır. Taslak metnin yazımında şu unsurlara yer verilir:

- a) Dekor ve kostümle ilgili ayrıntılar yazılır.
- b) Hareketlere ait betimlemeler yazılır.
- c) Diyalog ve monologlar oluşturulur.

4) Taslak Metni Geliştirme ve Düzeltme: Taslak oyun; Metnin tutarlılığı, perde ve sahneler arasındaki tutarlılık, yazım ve noktalama, Dramatik örgünün açık ve anlaşılır biçimde sunulması yönlerinden kontrol edilerek geliştirilir ve düzenlenir.

5) Yazılan Metni Paylaşma: Öğrenciler yazdıkları kısa oyunlarını yöntemlerle paylaşabilir:

- a) Kısa oyunu yüksek sesle arkadaşlarına okuma
- b) Yarışmalara katılma
- c) Elektronik ortamlarda yayımlama
- d) Kitap, dergi ve gazetelerde yayımlama.

Not-2) Yazdığımız tiyatro metinlerindeki zamirleri tespit ediniz.

6.ÜNİTE: TİYATRO – SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMASI:

Yazdığımız oyunları sınıf imkanları dahilinde sergileyiniz ve değerlendiriniz.

6. ÜNİTE: TİYATRO --- DİL BİLGİSİ :ZARF (BELİRTEÇ).

Zarf (Belirteç): Varlıkların nasıl belli nitelikleri varsa, fiillerin de belli nitelikleri vardır. İsmi niteliğini bildiren sözcüklere sıfat demiştik. Fiillerin niteliğini bildiren sözcüklere de zarf denir.

"Güzel bir kitap okuyorum." cümlesinde "güzel" sözcüğü "kitap" isminin niteliğini bildiriyor, onun nasıl olduğunu açıklıyor. Öyle ise bu sözcük sıfat görevindedir.

Aynı sözcük;

"Bu kitap daha güzel görünüyordu." cümlesinde "görünmek" fiilinin nasıl olduğunu bildiriyor. İşte bu durumda "güzel" sözü zarftır.

Zarflar kendi içinde beşe ayrılarak incelenir:

1. Durum Zarfları

Fiilin durumunu yani nasıl yapıldığını bildiren sözcüklerdir. Fiile sorulan "nasıl" sorusuna cevap verir.

"Kardeşim, hızlı koşardı." Bu cümlede "hızlı" sözcüğü "koşmak" eyleminin durumunu anlatmaktadır. Bunu eyleme sorduğumuz "nasıl" sorusu ile bulabiliriz.

"Mobilyalar çok yeni görünüyordu."

– Nasıl görünüyor?

– Yeni görünüyor.

"Derdini iyi anlattıysan çözüm bulursun."

"Neden çok sessiz konuşuyorsun?" cümlelerinde altı çizili sözler durum bildiren zarflardır.

2. Zaman Zarfı

Fiilin yapılma zamanını bildiren sözcüklere **zaman zarfı** denir.

Zaman zarfları fiile sorulan "ne zaman" sorusuna cevap verir.

"İzmir'den dün geldim." cümlesinde "dün" sözcüğü,

"Bu konuyu akşam konuşalım." cümlesinde "akşam" sözcüğü,

"O erken kalkar, geç yatar." cümlesindeki "erken ve geç" sözcükleri fiile sorulan "ne zaman" sorusuna cevap veren zaman zarflarıdır.

3. Yön Zarfı

Fiilin yöneldiği yeri bildiren sözcüklere **yön zarfı** denir.

Yön zarfları ek almadan kullanılır ve fiile sorulan "nereye" sorusuna cevap verir.

Bunlar "asağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri, öte, beri" sözcükleri eylemin yönünü belirttiğinde yön zarfı olur.

"İsterseniz asağı inelim." cümlesinde, fiile "Nereye inelim?" diye sorarsak, "asağı" cevabı gelir.

Bu sözcük ek almadan da kullanıldığına göre yön zarfıdır.

Eğer cümle, "İsterseniz asağıya inelim." şeklinde olsaydı, sözcük isim görevinde kullanılmış olacaktı. Çünkü ikinci cümlede sözcük, çekim eki alarak kullanılmıştır.

Asağı inecek misiniz?

Öte git de rahatlayalım.

Geri gelmeyi düşünüyorlar mı? cümlelerinde altı çizili sözcükler yön zarflarıdır.

4. Miktar Zarfları

Fiilleri miktar bakımından sınırlandıran sözcüklerdir. Miktar zarfları diğer zarflardan farklı olarak fiilin, sıfatın, zarfın miktarlarını da bildirir.

Miktar zarfları fiile sorulan "ne kadar" sorusuna cevap verir.

"İstanbul'da çok gezdiniz mi?" cümlesinde "gezmek" fiiline "ne kadar" sorusunu sorarsak "çok" cevabı gelir. İşte fiilin miktarını bildiren bu sözcük zarftır.

Bu tür zarflar sıfata sorulan "ne kadar" sorusuna da cevap verebilir.

Örneğin;

"Çok güzel bir evi vardı." cümlesinde "ev" isimdir. "Nasıl ev?" diye sorarsak "güzel" sıfatı cevap verir.

"Ne kadar güzel?" diye sorarsak "çok" cevabı gelir. İşte sıfatın derecesini bildiren "çok" sözcüğü zarftır. Çünkü burada çok olan güzelliğidir.

Bu tür zarflar, başka bir zarfın derecesini de bildirebilir. Bu durumda zarfa sorulan "ne kadar" sorusuna cevap verir.

"Çok hızlı koşuyor." cümlesinde "koşuyor" fiildir.

"Nasıl koşuyor?" diye sorarsak "hızlı" zarfını buluruz.

"Ne kadar hızlı?" diye sorduğumuzda ise "çok" cevabı gelir.

Zarfın derecesini bildiren bu sözcüğe de zarf diyoruz.

"O, bu derse pek çalışmadı."

"Pek sağlam bir ayakkabıya benzemiyor."

"Pek akıllısın sen de!"

Not: Ne kadar" sorusu sadece zarfı buldurmaz. "Fazla mal göz çıkarmaz." cümlesinde altı çizili sözcük "mal" isminin miktarını bildirdiği için sıfattır. Çünkü isimlerin zarfı olmaz.

5. Soru Zarfı

Cümlelerde zarfları bulmak için kullandığımız sorular vardı.

"Sizi nasıl tanımam?"

"Gittiği yerden ne zaman dönecek?"

"Ne kadar hızlı yürüyor?"

"Neden söz vermesine rağmen gelmiyor?"

"Ne konuşup duruyorsun ki?" cümlelerinde altı çizili sözcükler soru zarfıdır.

7.ÜNİTE: BİYOGRAFİ/OTOBİYOGRAFİ

OKUMA BÖLÜMÜ:

BİYOGRAFİ (HAYAT HİKÂYESİ)

Sanatta, edebiyatta, bilimde, politikada, sporda, iş dünyasında veya başka alanlarda eser ve çalışmalarıyla tanınmış kişilerin doğumlarından yaşadıkları güne kadar geçirdikleri belli başlı evreleri anlatan yazıya, **biyografi** (**hayat hikâyesi**) denir.

Biyografi, Türkçeye Fransızcadan geçmiş bir sözcüktür. Bunun da aslı Yunancadır ve **bio** (**hayat**) ön ekiyle **graphie** (**yazı, çizgi**) sözcüğünden oluşmuştur. Biyografi, “**hayat çizgisi**” demektir.

Tercüme-i hâl: Eskiden biyografiye “tercüme-i hâl” denirdi. Tercüme-i hâl, “**öz geçmiş**” anlamına gelmektedir.

Şuara tezkiresi: Arapça bir kelime olan tezkire, “hatırlamayı sağlayan şey” anlamına gelmektedir. Şuara tezkiresi (Tezkiretü’ş şuara), divan şairlerinin hayat hikâyelerinin, eserlerinin ve edebî kişiliklerinin belli bir düzenle anlatıldığı ve şiirlerinden örnekler verildiği eserlerdir. Buna göre şuara tezkireleri de birer biyografidir.

BİYOGRAFİ (HAYAT HİKÂYESİ) TÜRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

1- Sanatçı, edebiyatçı, bilim adamı, siyasetçi, sporcu, iş adamı, gazeteci vb. alanlarında ün yapmış kişilerin biyografileri yazılır. Sıradan kişilerin biyografileri, ilgi çekmeyeceği için yazılmaz.

2- Biyografisi yazılacak kişilerin doğumlarından ölümlerine kadarki hayatları; maddi ve manevi çevre içinde araştırılır, kişilikleri ve eserleri hakkında bilgi verilir. Kişinin okuyucuya örnek olabilecek özellikleri üzerinde durulur.

3- Biyografisi yazılacak kişinin hayatı **nesnel** bir bakış açısıyla ele alınır ve elde edilen bilgiler gerçeğe uygun olarak aktarılır. Biyografiler **belge niteliği taşıdığından** yazar, bir bilim adamı gibi çalışır. Kişisel yaklaşımlara ve hayale yer vermez. Aksi taktirde biyografinin inandırıcılığına gölge düşer.

4- Biyografi yazmak için bazı **ön hazırlıkların** yapılması gerekir: Biyografisi yazılacak kişiyle ilgili **belge** ve **bilgiler** toplanır. Belge ve bilgiler şunlardır: Biyografisi yazılacak kişi hakkında yazılmış kitaplar, gazete ve dergilerde çıkan yazılar; onun ya da onu tanıyan kişilerin anı, mektup ve günlükleri...

Biyografisi yazılacak kişi hayattaysa onunla görüşülür ve bu görüşmeler kayda alınır.

Başka yazarların o kişiyle ilgili yazdığı biyografiler varsa o biyografiler incelenir.

Biyografisi yazılacak kişinin öğrenim durumu, mizacı ve önemli kişilik özelliklerinin açıklanması gerekir; bunun için kişiliğinin oluşmasında etkisi olan kişi ve olayların anlatılması gerekir. Bu bağlamda kişinin ailesi ve çevresi hakkında bilgi toplanır.

Bu ön hazırlıklar yapılmadan yazılacak bir biyografi hem ilgi çekici olmaz hem de kişinin hayat hikâyesini tüm boyutlarıyla yansıtmaz.

5- **Öğretme, bilgi verme**, biyografinin yazılışının en önemli amacıdır. Ancak bu, biyografisi yazılan kişiyle ilgili birtakım bilgileri alt alta sıralamak anlamına gelmez.

Yazar, hem bilim adamı hem bir sanatçı gibi davranarak okuyucunun ilgisini canlı tutar ve okuyucunun biyografiden estetik zevk almasını sağlar.

6- Açık, akıcı, duru ve yalın bir anlatımla yazılır.

7- Biyografi, belli bir plana bağlı olarak yazılır: Biyografisi yazılan kişinin doğum tarihinden başlanarak hayatının önemli aşamaları, öğrenim ve meslek hayatı, amaç ve çabaları, eğilimleri, topluma hizmetleri, eserleri, etkilendiği ve etkilediği kişiler anlatılarak yazının planı oluşturulur.

8- Biyografi metinleri, anlatılan kişiye ve anlatış biçimlerine göre farklı uzunluklarda olabilir. Biyografiler, makale uzunluğunda olabildiği gibi kitap boyutunda da olabilir.

9- Ansiklopedilerde, antolojilerde, kitapların arka kapaklarında yer alan biyografiler birkaç sayfa ya da paragraftan oluşur. Kısa biyografilerde ayrıntılar atılır. Biyografisi yazılan kişilerin doğum-ölüm tarihleri, doğum yerleri, bitirdikleri okullar, çalıştıkları işler, yazdıkları eserler ve önemli başarıları anılmakla yetinilir.

10- Bilim, sanat ve edebiyat alanında eserler vermiş ve iz bırakmış kişilerin hayatlarını ve eserlerini bilimsel yöntemler izleyerek uzun çalışma ve araştırmalar sonucu nesnel bir şekilde ortaya koyan geniş hacimli biyografik eserler de vardır. Bu tür eserlere “**monografi**” denir.

11- Biyografilerde genelde **öyküleyici, betimleyici** ve **açıklayıcı** anlatım türleri kullanılır. Biyografilerde dil, **göndergesel işlevde** kullanılır.

Biyografi (Hayat Hikâyesi) Türünde Anlatıcı: Biyografi, bir kişinin başka birine ait hayat hikâyesini anlatmasıdır. Bu durumda anlatıcı, biyografiyi yazan kişidir.

Biyografide anlatıcı, olayları üçüncü tekil kişi (o) ağzıyla anlatır. Anlatıcı, anlatının tüm verilerine egemendir; olayları ilahî bakış açısına sahip anlatıcının tavrıyla aktarır.

OTOBİYOGRAFİ (ÖZ YAŞAM ÖYKÜSÜ)

Otobiyoğrafi: Bir kişinin yaşam öyküsünün, kişinin kendisi tarafından anlatıldığı metin türüdür.

OTOBİYOGRAFİ TÜRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

1- Kişisel yaşamı konu alan, bilgi verme ve öğretme işlevi olan metin türüdür.

2- Yazar, kendi yaşam öyküsünü anlatır.

3- Yazar, metnin merkezine kendini oturtur; başka kişileri, olayları ikinci plana iter.

4- Bütünlük taşır; yazar, yaşam öyküsünü kesintisiz olarak anlatır.

5- Anlatıcı yazarın kendisidir. Anlatıcı, olayları birinci tekil kişi ağzıyla anlatır.

6- Öyküleyici ve Betimleyici anlatım türleri kullanılır.

7- Dil ağırlıklı olarak göndergesel işlevde kullanılır. Bunun yanında heyecana bağlı işlev de görülür.

8- Akıcı, açık, duru, yalın bir anlatımla yazılır.

7.ÜNİTE YAZMA ÇALIŞMASI: Edindiğiniz bilgilerden hareketle “Özgeçmiş” yazınız.

7.ÜNİTE: SÖZLÜ İLETİŞİM ÇALIŞMASI: Sınıf ortamında kendinizi ve yakın tanıdığınız birini tanıtarak, iki anlatım arasındaki farkı değerlendiriniz.

7.ÜNİTE: DİL BİLGİSİ : FİİL (EYLEM)

Bu konu 7-8 ve 9. Ünitelerin ortak dil bilgisi konusudur.

FİİL (EYLEM)

Fiil (Eylem): İsimler varlıkları, kavramları karşılayan sözcüklerdir. Fiiller ise hareketleri, oluşları, durumları karşılar. Fiiller genel olarak mastar hâlinde ifade edilir. Mastar hâlinde bir hareketin adı olurlar: "yürümek, olmak, düşünmek vs."

FİİL ÇEKİMİ

Fiillerin kip ve şahıs bildirecek biçimde düzenlenmesine **fiil çekimi** denir.

Fiil çekiminde kip mutlaka bulunur, ancak şahıs bazen bulunmayabilir. Fiil çekiminin daha iyi anlaşılabilmesi için kip ve kişi kavramları üzerinde durmak gerekir.

Fiillerde Kip

Eylemlerin bir hareketi, oluşu, durumu ortaya koyuşu farklı şekillerde olur. Bazen bunlar bir başkasına haber verme şeklinde aktarılır, bazen bir koşula bağlanır, bazen istenen bir durum anlatılır. Buna **fiilin kipi** denir.

Türkçede kipler iki grupta incelenir. Bunlar haber kipleri ve dilek kipleridir.

1. Haber (Bildirme) Kipleri

Çekiminde kesin bir zaman ifadesi olan fiiller haber kipindedir.

Haber kiplerinin beş çekimi vardır. Bunları çekimleriyle birlikte gösterelim.

a. Bilinen geçmiş zaman: Eylemin yapılışının kesin olarak bilindiğini gösteren kiptir.

Bu kip "-dı, -di, -du, -dü; -tı, -ti,-tu, -tü.." eki ile yapılır.

Türkçe'de üçü tekil, üçü çoğul olmak üzere altı kişi vardır.

b. Öğrenilen geçmiş zaman: Bildirilen işin yapıldığını, başkasından duyma şeklinde anlatan kiptir.

Bu çekimin eki "-mış, -miş, -muş, -müş"tür.

Dal - mış - im

Dal - mış - sın

Dal - mış

Dal - mış - ız

Dal - mış - sunuz

Dal - mış - lar

c. Şimdiki zaman: Eylemin söylendiği anla yapıldığı ânın bir olduğunu gösterir.

Bu çekimin eki "-yor"dur.

Alış - (i)yor - um

Alış - (i)yor - sun

Alış - (i)yor

Alış - (i)yor - uz

Alış - (i)yor - sunuz

Alış - (i)yor - lar

Parantez içinde gösterilen yardımcı ses, ünlüyle biten fiillerde görülmez: "uyu - yor"

Fiile şimdiki zaman anlamı veren bir diğer ek de "-makta, -mekte" dir. Mastar ekiyle "-de" hal ekinin kaynaşmasından oluşan bu ek günümüzde tamamen şimdiki zaman anlamı veriyor.

Ver - mekte - y - im

Ver - mekte - sin

Ver - mekte

Ver - mekte - y - iz

Ver - mekte - siniz

Ver - mekte - ler

d. Gelecek zaman: Eylemin, söylendiği andan sonra yapılacağını ifade eden kiptir.

Bu çekimin eki "-acak, -ecek"tir.

Bul - acak - im (bulacağım)

Bul - acak - sın

Bul - acak

Bul - acak - ız (bulacağız)

Bul - acak - sunuz

Bul - acak - lar

Not : "k" sesinin "ğ"ye dönüştüğüne dikkat etmelisiniz.

e. Geniş zaman: Fiilin herhangi bir zamanda yapılabildiğini gösteren kiptir.

Bu çekimin eki "-r, -ar, -er"dir.

Koş - ar - im

Koş - ar - sın

Koş - ar

Koş - ar - ız

Koş - ar - sunuz

Koş - ar - lar

2. Dilek (İsteme) Kipleri : Bu kiplerde zaman anlamı yoktur. Bu kipler bir isteği, arzuyu vs. bildirir.

Örneğin; "gitmeliyim" sözünde bu işin ne zaman yapılacağı değil, gitmenin arzu edildiği anlatılmak isteniyor.

Dilek kiplerinin dört çekimi vardır:

a. Gereklilik kipi: Eylemin yapılması gerektiğini anlatan kiptir.

Al - malt - y - im

Al - malt - sın

Al - malt

Al - malt - y - ız

Al - malt - sınız

Al - malt - lar

Gereklilik kipi bazen cümleye ihtimal anlamı katar.

"*Soruları bir saatte çözmeliyiz.*" cümlesine gereklilik anlamı katan kip,

"*Soruları şimdiye kadar çözmüş olmalı.*" cümlesine ihtimal anlamı katmıştır

b. Şart kipi (dilek - koşul) : Bazı cümlelerde dilek, bazılarında koşul anlamı katan fiil çekimidir.

Sor - sa - m

Sor - sa - n

Sor - sa

Sor - sa - k

Sor - sa - nız

Sor - sa - lar

Şart kipi cümleye bazı anlamlar da katar.

"*Şu işler bir bitse de rahatlasak.*" cümlesinde istek,

"*Balkona çıkırsa beni görecek.*" cümlesinde koşul anlamı verir.

c. İstek kipi: Fiillere "-a, -e" eki getirilerek yapılır.

Sev - e - y - im (-eyim)

Sev - e - sin

Sev - e

Sev - e - lim

Sev - e - siniz

Sev - e - ler

Bunlardan en çok birinci tekil ve birinci çoğul şahıslar kullanılır.

"*Sizinle sonra görüşelim.*"

"*Ben de sizinle geleyim.*" cümlelerinde bu kipi görüyoruz.

d. Emir kipi: Eylemin yapılması gerektiğini buyruk şeklinde bildiren çekimdir.

Birinci tekil ve birinci çoğul şahsın emir çekimi yoktur.

Emir kipinin çekimi kişi ekleri ile yapılır.

1. tekil kişi

2. tekil kişi Koş

3. tekil kişi Koş - sun

1. çoğul kişi

2. çoğul kişi Koş - un (koş - unuz)

3. çoğul kişi Koş - sunlar

Görüldüğü gibi emir kipinin birinci tekil ve birinci çoğul şahıslarında çekimi yoktur.

"*Bu soruları hemen çöz.*"

"*Gelin de yaptığınıza bir bakın.*" cümlelerinde altı çizili fiiller emir kipiyle çekimlenmiştir.

Fiil Çekimlerinde Olumsuzluk

Fiillerin olumlusu olduğu gibi olumsuz da vardır. Fiillerin olumsuz biçimleri, kip eklerinden önce "-ma, -me" olumsuzluk ekinin getirilmesiyle yapılır.

Ara - dt - m } ara - ma - dt - m

Bil - miş - sin } bil - me - miş - sin

Bak - acak } bak - ma - y - acak

Koş - malt - y - im } koş - ma - malt - y - im

Not: Fiillerin olumsuz çekiminde geniş zaman farklı özellik gösterir.

Geniş zaman çekiminde olumsuzluk eki, kaynaşmış olarak karşımıza çıkar.

Gül - er - im } gül - me - m

Gül - er - sin } gül - mez - sin

Gül - er } gül - mez

Gül - er - iz } gül - me - y - iz

Gül - er - sin - iz } gül - mez - siniz

Gül - er - ler } gül - mez - ler

Fiil Çekimlerinde Soru

Fiil çekiminin soru şekli "mı, mi" soru eki ile yapılır.

Fiil çekiminde "mi", bazen kip ekiyle kişi eki arasında, bazen kişi ekinden sonra gelir.

Bildin } bildin mi?

Bilmişiz } bilmiş miyiz?

Biliyorsun } biliyor musun?

Bilmeliyim } bilmeli miyim?

Bilsek } bilsek mi?

Bileyim } bileyim mi?

FİİLLERDE ANLAM (ZAMAN) KAYMASI

Fiil çekimlerinde kullanılan kip ve zaman ekleri her zaman kendi anlamlarında kullanılmaz. Bu ekler birbirlerinin yerlerine de geçebilir. Bu durum sadece kip ekleriyle değil, cümlelerin anlamıyla da ilgilidir.

Cümlede yüklem çekimlendiği kip veya zamanla işin yapıldığı kip veya zamanın farklı olmasına anlam kayması denir.

"**Babamlar geliyor.**" cümlesinde şimdiki zaman eki "-yor" kendi anlamında kullanılmıştır. Eylemlerin söylenme ve yapıma zamanı aynıdır.

"**Babamlar yarın geliyor.**" cümlesinde ise "-yor" eki kullanılmış, fakat ek kendi anlamında değildir. Çünkü eylem "şu an" yapılmıyor, "sonra" yapılacak. O hâlde bu cümlede şimdiki zaman, gelecek zamanın yerine kullanılmıştır.

"**Pazar günleri balık tutmaya gidiyor.**" cümlesinde fiil şimdiki zamanla çekimlenmiş; ama yüklem bildirdiği eylem her pazar yapılıyor yani tekrar ediyor. Öyleyse şimdiki zaman geniş zamanın yerine kullanılmıştır.

"**O, henüz çok küçük yaşta annesini kaybediyor.**" cümlesinde fiil şimdiki zamanla çekimlenmiş, iş geçmiş zamanda olmuş.

"**Bu soruları daha sonra çözeriz.**" cümlesinde fiil geniş zamanda çekimlenmiş, iş gelecek zamanda yapılacak.

"**Keloğlan'ın yolu bir gün bir kasabaya düşer.**" cümlesinde geniş zaman, geçmiş zaman yerine kullanılmış.

Bazı cümlelerde ise haber kipleri dilek kiplerinin yerine kullanılır.

"**Bu cami de Selçuklulardan kalma bir eser olacak.**" cümlesinde gelecek zaman, gereklilik kipi (olmalı) anlamında kullanılmıştır.

EK FİİL (EK EYLEM)

Master olarak bir anlamı olmayan, isim ve isim soylu sözcüklere gelerek onları cümlede yüklem olarak kullandıran ve çekimlenmiş fiillere gelerek bileşik çekimli fiiller oluşturan "imek" fiiline ek fiil denir.

Ek fiilin iki görevi vardır:

1. İsim soylu sözcükleri yüklem yapmak.

Ek fiil, isim soylu sözcükleri yüklem yaparken dört kip ekinden yararlanır. Bu kip ekleri şunlardır:

- Görülen geçmiş zaman: -di
- Duyulan geçmiş zaman: -miş
- Geniş zaman: -r
- Dilek şart kipi: -sa, -se

a. Bilinen geçmiş zaman (idi) : İsimlere (-idi) eki getirilerek yüklem yapılır. Özneyi oluş üzerinde gördüğünü anlatır.

Çalışkandım (çalışkan - i di - m)

Çalışkandın

Çalışkandı

Çalışkandık

Çalışkandınız

Çalışkandılar

"**Metin çalışkandı.**" cümlesinde "çalışkan" sözcüğü ek fiilin görülen geçmiş zamanı ile yüklem olmuştur.

b. Öğrenilen geçmiş zaman (imiş) : Öznenin başkasından duyulan bir oluş içinde bulunduğunu gösterir.

Çalışkanmışım (çalışkan - i miş - ler)

Çalışkanmışsın

Çalışkanmış

Çalışkanmışız

Çalışkanmışsınız

Çalışkanmışlar

Bu da zamire, edata vs. eklenebilir.

"**Metin çalışkanmış.**" cümlesinde "çalışkan" sözcüğü ek fiilin öğrenilen geçmiş zamanı ile yüklem olmuştur.

c. Şart kipi (ise) : İsimlere getirilen (-ise) eki cümleye koşul anlamı katar.

Çalışkansam (çalışkan - ise- m)

Çalışkansan

Çalışkansa

Çalışkansak

Çalışkansanız

Çalışkansalar

"Metin ya çok çalışkansa." cümlesinde "çalışkan" sözcüğü ek fiilin şart kipi ile yüklem olmuştur.

d. Geniş zaman: Bu zaman çekiminde ek fiil diğer çekimlerinde olduğu kadar belirgin değildir. Diğerleri, eklendiği sözcükten "idi", "imiş", "ise" diye ayrılabilirdiği hâlde, geniş zamanda ayrılmaz.

Çalışkan - im

Çalışkan - sın

Çalışkan - dır

Çalışkan - ız

Çalışkan - sınız

Çalışkan - dırlar

"Metin daha çalışkandır." cümlesinde "çalışkan" sözcüğü ek fiilin geniş zamanı ile yüklem olmuştur.

Ek fiilin Olumsuzu: Ek fiille çekimlenmiş sözcüklerin olumsuzu "değil" sözcüğü ile yapılır.

Çalışkandım } çalışkan değildim.

Çalışkanmış } çalışkan değilmiş.

Çalışkansa } çalışkan değilse.

Çalışkanım } çalışkan değilim.

Yukarıdaki örneklerde ek fiilin olumsuz çekimi görülmektedir. Diğer fiillerin "-ma, -me" ile, ek fiilin "değil" ile olumsuz yapılması, ek fiilin bulunmasını oldukça kolaylaştırır.

"Kısa sürede eve yardı."

"Sınıfta on kişi yardı." cümlelerinde altı çizili sözcüklerden hangisinin ek fiil aldığını bulmak için cümleleri olumsuz yaparız. Birinci cümlenin yüklemi,

"Kısa sürede eve varmadı." şeklinde olumsuz yapılabilir. İkinci cümlenin yüklemi,

"Sınıfta on kişi varmadı." şeklinde söylenemeyeceğine göre, ikinci cümle ek fiil almıştır.

Ek fiilin Soru Şekli

Bu fiilin soru şekli de diğer fiillerde olduğu gibi "mi" ile yapılır. "mi" sözü isimle ek fiil arasına girerek kullanılır.

Çalışkanım } çalışkan mıyım?

Çalışkanmış } çalışkan mıymış?

Çalışkandım } çalışkan mıydım?

2. Ek fiilin ikinci görevi birleşik zamanlı fiillerin oluşmasını sağlamaktır.

Şimdi birleşik zamanlı fiilleri görelim.

BİRLEŞİK ZAMANLI FİİLLER

Basit zamanlı fiil, fiilin tek bir zaman veya kip bildirecek şekilde çekimlenmesiydi. Birleşik zamanlı fiil ise, fiilin birden çok kip ve zaman bildirecek biçimde çekimlenmesiyle oluşur. Basit çekimli fiillere ek fiilin getirilmesiyle yapılır.

Birleşik zamanlı fiiller üç grupta incelenir:

a. Hikâye birleşik zaman: Fiilin basit çekiminden sonra ek fiilin "idi" şekli getirilerek yapılır.

gel - miş - idi - m } gelmiştim

örneğin, fiilin çekimini adlandırırken "gelmek fiilinin öğrenilen geçmiş zamanının hikâyesi" deriz.

Biliyorduk (bilmek fiilinin şimdiki zamanının hikâyesi)

Bildiydik

Bilmiştik

Bilirdik

Bildiydik

Bilmeliydik (bilmek fiilinin gereklilik kipinin hikâyesi)

Bilseydik

Bileydik

b. Rivayet birleşik zaman: Fiilin basit çekiminden sonra ek fiilin "imiş" şekli getirilerek yapılır.

gel - ecek - imiş - m } gelecekmişim

Biliyormuşum (bilmek fiilinin şimdiki zamanının rivayeti)

Bilecekmişim

Bilmişmişim

Bilirmişim

Bilmeliymişim (bilmek fiilinin gereklilik kipinin rivayeti)

Bilseymişim

Bileymişim

c. Şart birleşik çekim: Fiilin basit çekiminden sonra ek fiilin "ise" şekli getirilerek yapılır.

Bil - ecek - ise } bilecekse

Biliyorsanız (bilmek fiilinin şimdiki zamanının şartı)

Bildiyse

Bilmişse

Bildiyse

Bilirse

Bilmeliyse (bilmek fiilinin gereklilik kipinin rivayeti)

8.ÜNİTE: MEKTUP/E-POSTA

OKUMA BÖLÜMÜ:

Birbirinden uzakta bulunun kişiler, kişi ve kurumlar, arasında haberleşmeyi sağlayan yazı türüne **mektup** denir.

Mektup, yaşamda sık sık başvuru alan bir metin türüdür. Mektup, bir iletişimin aracıdır. Haber almak, haber vermek, bir sorunu tartışmak, duyguları paylaşmak için mektup yazılır.

Mektup eskiden beri çokça kullanılan bir haberleşme aracıdır. Mektup türü yazıyla yaşıttır. Mektup türü, hem dil ve anlatım özellikleri hem de toplumsal yaşamın değişik görünüşlerinden kesitler içermesi bakımından **tarîh belgesi özelliği de** taşır. Mektubun konuları bol ve sınırsızdır. Herkese aynı içtenlikle mektup yazılamaz. Gönderdiğimiz kişi ya da kurumla olan ilginin derecesine göre, hitap bölümünden amaç, hatta sonuç özellikleri farklılık gösterir. **Her türkü mektupta sayfa düzeni önemlidir. Mektuplarda kullanılan anlatım türü, mektubu yazan kişi ile mektubun yazıldığı kişi arasındaki ilişkiye göre şekillenir.**

Mektuplar yazılış amaçlarına göre üç grupta incelenir.

- Özel Mektuplar
- Resmi Mektuplar
- İş Mektupları

a) **Özel Mektup:** Özel mektuplar, birbirlerini tanıyan kişilerin (akraba, eş dost, ana baba, arkadaşı, tanıdık) duygu ve düşüncelerini paylaşmak için birbirlerine yazdıkları mektuplardır.

Özel mektuplar, sadece gönderici ve alıcısı ilgilendirir. Mektup yazan, yazdığı kişinin zevklerini, kültür seviyesini, ilgi duyduğu olay ve alanları genelde bilir.

Konu: Özel mektuplar her konuda yazılabilir, bu mektupların konusuna sınır çizmek mümkün değildir; o nedenle konuları çok çeşitlidir.

Üslup (Dil ve Anlatım): Özel mektubun anlatımında içtenlik ve doğallık vardır. Konu; açık, sade ve samimi bir ifadeyle dile getirilir. Süslü anlatımdan, uzun cümlelerden ve sanatlı söyleyişlerden kaçınılır. Özel mektuplar değerini ve gücünü içtenlikten alır.

Gönderici ile alıcının birbirine karşı özel durumu yanında, ele alınan konu da mektup metninin üslûbunu belirler. Örneğin mutlu bir haberin paylaşıldığı bir mektupla üzücü bir olayın, başsağlığının iletildiği ya da ciddi bir konunun anlatıldığı mektup aynı üslupla yazılmaz. Önemli olan, anlatımdaki doğallık ve samimiyettir.

Özel mektuplar, konusu ne olursa olsun, açık ve sade bir anlatım taşır. Bu mektuplarda, alıcısı ilgilendirmeyen ayrıntılara yer verilmez.

Özel Mektupların Yazılış Amaçları: Özel mektuplar şu amaçlar için yazılır: Duygu ve düşünceleri paylaşmak,

teşekkür etmek, özür belirtmek, tebrik etmek ve başsağlığı dilemek, nişan, nikâh, düğün, açılış çağrısında bulunmak.

Özel Mektupların Şekil Özellikleri:

Mektupta kağıt düzeni çok önemlidir. Yazılan kağıdın kenarlarından boşluklar bırakılarak belli bir düzen üzerinde yazılır.

Kağıdın sağ üst köşesine mektubun yazıldığı yer ve tarih yazılır.

Mektup, yazıldığı kişiyle ilgili ve yakınlık derecesine uygun bir hitap sözüyle başlar. Hitap sözü, yer ve tarihin biraz altında sol üst köşede satır başı yapılarak yazılır.

Diğer öğretici metinlerde olduğu gibi mektuplarda da **giriş, gelişme ve sonuç** bölümleri bulunur.

Giriş bölümünde, istekler kısaca ortaya konur; hâl hatırlanır sorulur. Mektubun niçin yazıldığı, **ne istendiği tüm ayrıntılarıyla** gelişme bölümünde anlatılır. Mektubun sonuç bölümü belirli sözlerle oluşturulur. **Bu bölüm, mektubun yazıldığı kişiyle olan duruma uygun olarak selam ve saygı sözleriyle son bulur. Bu bölümde, yakınlıklar göz önünde** bulundurulurak “ellerinizden öperim, gözlerinizden öperim, selamlar, sevgiler, **hürmetler, derin saygılar” gibi** kalıplaşmış sözlere çokça yer verilir.

Mektubu yazanın adı ve soyadı, metnin sağ alt köşesine yazılır. İmza, ad ve soyadın hemen altına atılır.

Mektubun yazarının adresi, metnin sol alt köşesine yazılır.

Zarfın üzerine yazılan bütün kelimeler büyük harfle başlar. Zarf, göz kararıyla **dörde bölünür. Zarfın sol üst köşesine;** gönderenin adı, soyadı ve adresi yazılır. Zarfın sağ alt köşesine; alıcının adı, soyadı ve adresi yazılır.

Sağ üst köşeye pul yapıştırılır, sol alt köşe ise boş bırakılır. Mektupların alıcısına daha **çabuk ulaşması için adreslerde** il ve ilçelerin posta kod numaraları da yazılmalıdır.

Edebi Mektup: Çeşitli sanat dallarında ve özellikle edebiyat alanında, edebiyatın ve edebiyatçıların farklı sorunları üzerine sanatçılar tarafından, sanatsal bir üslupla kaleme alınmış mektuplara ise edebî mektup denir.

Edebî mektuplar da özel mektuplarda bulunması gereken özellikleri taşır. Aralarındaki en önemli fark, edebî mektuplarda sanatsal ve düşünsel konuların ele alınması ve samimi anlatımın yerine daha ciddi ve edebî bir üslubun kullanılmasıdır.

Yazarlar, edebî mektuplarında kendi yazılarını, alıcısının ya da üçüncü bir kişinin edebiyat ve sanatla ilgili çalışmalarını ya da düşüncelerini ele alır; bu konularla ilgili görüşlerini, eleştirilerini belirtirler.

b) Resmî Mektup

Devlet dairelerinin kendi aralarında ya da kişilerle devlet daireleri arasındaki yazışmalara resmî mektup denir.

Resmî mektuplar “makamdan makama”, “makamdan kişiye”, “kişiden makama” yazılır. Hepsinin ortak niteliği; kısa, açık, kesin, ciddi, kişisellikten uzak bir dille yazılmasıdır.

Resmî mektuplarda emredici anlatım türü kullanılır. Dil, genelde göndergesel işlevde ve alıcıyı harekete geçirme işlevinde kullanılır.

Resmî mektuplar çizgisiz beyaz kâğıda, genelde daktilo ya da bilgisayarla yazılır. Bu tür mektuplar üst makama “arz ederim”, alt makama “rica ederim”, eşit makamlar arasında yazılıyorsa “arz ve rica ederim” sözleriyle sona erdirilir.

DİLEKÇE

Dilekçeler, bir tür resmî mektuptur. Kişilerin resmî makamlara veya özel kurumlara dileklerini, şikâyetlerini ya da bir durumu bildirmek için yazdıkları tarihli, imzalı ve adresli yazılara dilekçe denir.

Dilekçelerin Şekil Özellikleri:

1- Dilekçeler, genelde çizgisiz dosya kâğıdına yazılır ve dilekçelerin kalıplaşmış bir düzeni vardır. Dilekçeler, mürekkepli siyah veya mavi kalemle daktilo ya da bilgisayarla yazılır.

2- Kâğıdın üst kısmında uygun bir boşluk bırakılarak dilekçenin verileceği makam, yeri ile birlikte kâğıda ortalanan yazılır. Dilekçenin verileceği makam ve yer isminin bütün sözcüklerinin ilk harfleri büyük yazılır. Makam ve yer ismini oluşturan sözcüklerin tamamı büyük harfle de yazılabilir.

3- Dilek (istek) ya da şikâyet, hiçbir yanlış anlamaya yer verilmeyecek şekilde açık ve anlaşılır bir ifade ile dilekçe metninde bildirilir. Bu kısım, dilekçenin en önemli bölümüdür. Anlatılmak istenen her şey, kısa ve öz bir şekilde bu bölümde ortaya konur.

4- Bazı dilekçelerde ek belgeler bulunabilir. Bu belgelerin sayısı ve sırası sol alt köşede EKLER şeklinde belirtilir.

5- “Gereğini bilgilerinize arz ederim, gereğinin yapılmasını saygılarımla arz ederim.” gibi arz (saygı) sözlerinden sonra, uygun bir aralık bırakılır ve sağ alt köşede tarih, dilekçe sahibinin imzası ve ismi yer alır. İmza, ismin üst tarafına atılır. Tarih, imzanın üstüne ya da kâğıdın sağ en üst köşesine yazılır.

6- Dilekçeler;

7- Sol alt köşeye de dilekçe sahibinin açık adresi yazılır

c) **İş Mektubu:** Ticari kuruluşların birbirleriyle ya da kişilerle yapmış oldukları ticaret konulu (alım satım, iş, hizmet) mektuplara iş mektubu denir.

İş Mektupları Kimlere Yazılır? İş mektuplarını ticari kuruluşlar birbirlerine ve vatandaşlara, vatandaşlar da bu kuruluşlara yazarlar.

İş Mektuplarının Yazılış Amacı: Sipariş alıp verme isteği, satış, bilgi verme, borç alıp verme isteği, bir ürün veya hizmetle ilgili şikâyetleri bildirme gibi sebeplerle iş mektubu yazılır.

İş Mektupları Nasıl Yazılır?

1- İş mektuplarına, kendisine mektup yazılan kişi veya kurumun ad ve adresi ile başlanır.

2- Kâğıdın sağ tarafına tarih yazılır. Adres ve tarihten sonra uygun bir aralık bırakılır, paragraf yapılarak doğrudan istek yazılır. Sona saygı ifade eden bir söz eklenerek mektup bitirilir. Saygı ve selam sözlerinde aşırılığa kaçılmaz.

3- Mektup metninin sağ altında mektubu yazanın adı, soyadı ve imzası yer alır. İmza, ad ve soyadın biraz üstüne atılır.

4- İş mektupları herhangi bir yanlış anlamaya meydan vermeyecek şekilde açık ve sade bir dille yazılır, gereksiz uzatmalara yer verilmez, kesin ifadelerle kaleme alınır.

5- Kurumlar arasındaki iş mektupları, kurumların ad ve adreslerini belirten antetli (özel başlıklı) kâğıtlara yazılır.

6- İş mektuplarının bilgisayarla yazılması gerekir.

Mektuplardaki anlatım türü, mektup yazanla okuyan kişinin aralarındaki ilişkiye göre şekillenir.

Mektup yazanın mektuptaki amacına bağlı olarak bir mektup öyküleyici, betimleyici, söyleşmeye bağlı, emredici, açıklayıcı ya da kanıtlayıcı anlatım türlerinden biriyle yazılır.

Mektup yazarı kendisiyle ilgili bir durumu ya da çevresinde, bölgesinde olmuş bir olayı anlatırken öyküleyici anlatım kullanır. Ama gördüğü bir güzelliği anlatacaksa o güzelliği, nesneyi ya da durumu betimlemesi gerekecektir. Birden çok kez gidip gelen karşılıklı mektuplarda ise söyleşmeye bağlı anlatım, emredici, açıklayıcı ya da kanıtlayıcı anlatıma başvurulur.

Özel Mektupların Karşılıklı Konuşmadan Farkları:

1- Mektuplar, yazılı bir haberleşme aracıdır. Karşılıklı konuşma ise yüz yüze bir haberleşme aracıdır.

2- Mektuplarda, cevap biraz geç alınır. Karşılıklı konuşmada ise cevap anında alınır.

3- Mektuplarda yüz yüze konuşmaya oranla anlatım bozukluklarına çok sık rastlanmaz.

4- Mektuplarda bir takım şekil özelliklerine karşın, karşılıklı konuşmada buna rastlanmaz.

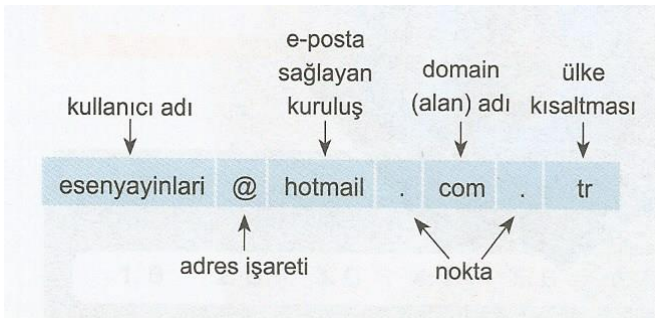
E-POSTA:

Mektup, insanın iletişim (haberleşme) ihtiyacını karşılamak üzere tarihin belli bir döneminde ortaya çıkmış, insanlığın ilerlemesine bağlı olarak çeşitli aşamalardan geçerek günümüze kadar ulaşmıştır, ilk mektuplar, milattan binlerce yıl önce kil tabletlere, kaya parçalarına; sonrakiler parşömenlere, kumaşlara, kağıtlara yazılmış; bunlar uzun süre atlı ulaklar vasıtasıyla muhataplarına ulaştırılmıştır. Zaman içinde posta teşkilatları kurulmuş, kurumsallaşmış, böylece mektuplar daha kolay şekilde gönderilmeye başlanmıştır. Uzun yıllar bu şekilde devam eden mektup yazma ve gönderme geleneği, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yeni bir aşamaya geçmiştir.

İletişimi daha kolay, ucuz ve etkili biçimde olanaklı kılan telefon, bilgisayar, İnternet, cep telefonu, akıllı telefon gibi teknolojik unsurların yaygınlaşması sonucunda klasik biçimiyle mektup yazma ve gönderme eylemi, neredeyse tarih olmuştur. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda bugün dünyanın her yerinden herkesle anlık sesli ve görüntülü iletişim kurmak olanaklı hale gelmiştir. Günümüz dünyasında eski mektupların yerini büyük ölçüde e-postalar (elektronik mektup, elektronik posta, e-mail) almıştır.

E-posta elektronik ortamda hazırlanan ve İnternet'ten gönderilen dijital mektuptur. E-posta, mektubun oluşturulma amacından değil, hazırlandığı ve gönderildiği ortamın özelliğinden ötürü bu adı almıştır. Bu bağlamda özel mektup, resmi mektup, iş mektubu niteliği taşıyan bütün metinler; bilgisayar, akıllı telefon, tablet bilgisayar vb.de hazırlanıp İnternet aracılığıyla gönderildiğinde aynı zamanda e-posta niteliği kazanmış olur. Yani bir özel mektup, el yazısıyla beyaz bir kağıda yazılıp bir zarfa konduktan sonra posta ya da kargoyla gönderilebileceği gibi elektronik ortamda oluşturup İnternet aracılığıyla da gönderilebilir.

E-posta, internet ortamında gönderilen elektronik bir mektuptur. Günümüzde e-posta yoluyla sadece yazı değil; resim, video, ses kaydı, doküman vb. de gönderilebilmektedir. Birine mektup gönderilecekse bu mektubun bir adresi olmalıdır. Elektronik ortamda da bu adres e-posta adresi veya e-mail adresidir. Örneğin;

8.ÜNİTE: YAZMA ÇALIŞMALARI:

Bu ünitedeki yazma çalışmalarında öğrendiğiniz bilgiler doğrultusunda bir adet mektup yazınız.

8. ÜNİTE: SÖZLÜ İLETİŞİM BÖLÜMÜ: AÇIK OTURUM

Açık Oturum: Toplumu yakından ilgilendiren bir konunun, bir başkan yönetiminde, alanlarında tanınmış kişilerce tartışıldığı konuşmalara **açık oturum** denir. Açık oturum, uzman kişiler arasında yapılabileceği gibi, sınıflarda öğrenciler arasında da yapılabilir.

Açık Oturumda ele alınacak konular: Açık oturumda geniş halk kitlesinin ilgi duyduğu konular ele alınır.

Açık oturumlarda konuşturulacak kişilerin özelliği (konuşmacıların özelliği): Açık oturumlarda, eser ve çalışmalarıyla tanınmış kişiler konuşur.

Açık oturumların düzenleneceği ortam: Açık oturumlarda toplumu yakından ilgilendiren konular işlendiği için, açık oturumlar genellikle geniş salonlarda geniş halk kitleleri önünde düzenlenir. Bunun yanında gazete, radyo, T.V., dergi ve sınıflarda da düzenlenen açık oturumlar vardır.

Açık Oturumun Amacı: Seçilen konu üzerinde ele alınan problemlere yeni bakış açıları getirmek, kamuoyunu aydınlatmaktır.

Açık Oturumda ele alınan konuların işleniş tarzı: Konular farklı bakış açıları ve farklı düşüncelere göre ele alınır. Böylece konunun daha iyi anlaşılması ve anlatılması sağlanır. Açık oturumda bir sonuca varma amacı yoktur.

Açık Oturum Başkanı: Başkanın konu hakkında bilgili olması, konuşmacılara eşit süre vermesi, tarafsız olması, konu dışına çıkmasını engellemesi, konuşmacıları sorularıyla yönlendirerek gerektiğinde kısa değerlendirmeler yapabilmesi gerekir.

Açık oturum başkanının görevleri:

- 1- Açık oturumun başında konuyu ortaya koyar.
- 2- Konuşmacıları tanıtır.
- 3- Konuşma süresini belirler.
- 4- Tartışma süresince tarafsız kalmak durumundadır.
- 5- Konuşmacıların konunun dışına çıkmasını engellemek
- 6- Açık oturumun genel planını oluşturmak.

Ünitenin sözlü iletişim çalışması olarak; öğrendiğiniz bilgiler doğrultusunda sınıf ortamında bir açık oturum düzenleyiniz.

9. ÜNİTE: GÜNLÜK/BLOG –OKUMA BÖLÜMÜ

GÜNLÜK (GÜNCE)

Yaşananların ve görülenlerin günü gününe yazılması sonucu ortaya çıkan, inandırıcı olan ve yazıldığı günün tarihini taşıyan metinlere **günlük** denir.

Yazma alışkanlığı kazanma ile günlük tutma arasında ilişki vardır: Günlük tutularak yazma alışkanlığı kazanılabilir.

Günlük tutan kişi, yazma yeteneğini her gün biraz daha geliştirebilir.

Günlük Yazmanın Kişisel Gelişim Açısından Önemi: Günlüklerde duygu ve düşünceler kaydedilirken kişi, kendisini yeniden gözden geçirir. Günlük yazmak, kendini ifade etme, geliştirme ve keşfetme bakımından oldukça etkili ve güçlü bir yoldur.

Günlük yazan kişi, yazma yeteneğini geliştirir. Yazma yeteneği gelişen bir kişiden gelecekte usta bir şair ya da yazar doğabilir.

GÜNLÜĞÜN ÖZELLİKLERİ

1- Günlüklerde, olaylar ve düşünceler günü gününe yazılır; yaşanan ve görülenle yazıda dile getirilen arasında herhangi bir zaman farkı olmaz. Yani günlükler, yazıldığı günün tarihini taşır.

2- Yazar, günlükleri kendisi için yazar; günlükler, kişisel ve özeldir. Bu nedenle günlüklerde yazarlar, gördükleri ve yaşadıklarıyla ilgili duygu ve düşüncelerini içtenlikle ifade ederler.

3- Günlükler, yazarların kendi kendileriyle konuşma, dertleşme ihtiyacından doğmuştur. Bu durumda günlüklerde okuyucu düşünülmez; yani yazar, “İleride bu yazıları yayımlarım.” endişesi taşımaz. Bu şekilde yazılması, günlüklerin samimi (içten) ve inandırıcı bir nitelik taşımasını sağlar.

4- İleride yayımlamayı düşünerek günlük tutan yazarlar da vardır. Bu yazarların tuttukları günlükler genelde düşünce yazılarından oluşan edebiyat günlükleridir. Bu tür günlükler, özel günlükler kadar samimi ve inandırıcı bulunmaz.

5- Günlüklerde konu sınırlaması yoktur. Tarihli gün içindeki herhangi bir olay, günlüğün konusu olabilir.

6- Günlüklerde gözlem ve kişisel dikkat çok önemlidir. Gözlem, çevredeki her şeyi dikkatli bir şekilde incelemektir.

7- Günlük yazarı sadece fiziksel gözlemden yararlanmaz, kişisel dikkatine bağlı olarak izlenimlerinden de yararlanır.

8- Günlükler hatıra (anı), gezi yazısı, roman gibi metin türlerinde kullanılabilir.

9- Tanık olunan olayların anlatıldığı özel günlüklerde genelde öyküleyici, betimleyici ve açıklayıcı anlatım türleri kullanılır.

10- Edebî nitelik taşıyan, düşünce ağırlıklı günlüklerde ise kanıtlayıcı, açıklayıcı ve tartışmacı anlatım türlerine başvurulur.

11- Günlüklerde dil genelde göndergesel ve heyecana bağlı işlevlerde kullanılır.

12- Edebî nitelik taşımayan günlüklerde genelde içten, akıcı, duru ve yalın bir anlatıma başvurulur.

TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINDA GÜNLÜK TÜRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ

Batı’da, Rönesans’tan bu yana pek çok sanat, düşünce ve siyaset adamı günlük türünde eser vermiştir. Edebiyat alanında yalnız günlük yazmayı meslek edinmiş yazarlar da vardır. Batı’da günlük türünde eser verenlerin başlıcaları şunlardır: Fransız edebiyatında **Stendhal** (1783-1842), **Hugo** (1802-1885), **Amiel** (1821-1881), **Goncourt Kardeşler** (Edmond, 1822-1896; Jules, 1840-1870, Leautaud (1872-1956), **Andre Gide** (1869-1951); İngiliz edebiyatında **Pepys** (1633-1703), **Mansfield** (1888-1923), **Woolf** (1882-1941); Amerikan edebiyatında **Thoreau** (1817-1862), **Anais Nin** (1903-1977); Alman edebiyatında **Goethe** (1749-1832), **Hebbel** (1813-1863), **Franz Kafka** (1883-1924)

Osmanlı merkez teşkilatında günlük olayların ve savaşların, bu işle özel olarak görevlendirilmiş kişiler tarafından kaydedildiği “şehname”, “vekayiname”, “ruzname” adları verilen defterler, resmî de olsa bir çeşit günlük niteliğindedir. Bunlar arasında III. Selim’in sır kâatibi **Ahmed Efendi** tarafından tutulan **Ruzname**, 1791-1802 yıllarını içine alan siyasi olaylarla beraber padişahın günlük hayatını, saray ve çevresini, yenileşmekte olan İstanbul’daki yaşayışı yansıması bakımından önemlidir. **Sahafîler Şeyhi Esad Efendi** de Osmanlı padişahları arasında ilk defa memleket gezilerine çıkan II. Mahmut’un Çanakkale ve Edirne seyahatine ait günlük notlarını *Sefername-i Hayr* ve 1837’de yapılan Rumeli seyahatiyle ilgili günlüğünü *Ayatül-Hayr* adıyla kitaplaştırmıştır.

Osmanlı dönemi özel günlükleri ise eldeki bilgilere göre daha az sayıdadır. Bir Sünnî şeyhi olan **Seyyid Hasan Efendi**’nin 1660-1664 yılları arasında dergâhta tuttuğu günlüklerinden oluşan “**Sohbetname**”, hem şimdilik en eski günlük olması hem de XVII. yüzyılda bir dergâhtaki günlük hayatı yansıması bakımından dikkat çekicidir.

Sadreddinzade Telhisî Mustafa Efendi tarafından tutulmuş bir günlük de döneminin siyasi ve sosyal olayları ile günlük sahibine ait özel bilgi ve yaşantıları içermektedir. II. Mahmut devri şeyhülislamlarından **Ahmed Reşid Efendi**’nin babası **Mehmed (Mustafa) Sıdkı**’nın kaleme aldığı tahmin edilen 1749-1756 yıllarında genç bir müderrisen medreseler, dersler, imtihanlar ve kısmen sosyal hayatla ilgili olayları anlattığı günlük de içeriği bakımından önem taşımaktadır.

Direktör Âli Bey’in *Düyun-ı Umumiye* müfettişi olarak 1885-1888 yıllarında Güneydoğu Anadolu, Musul, Bağdat ve Hindistan’a yaptığı seyahatlerin notlarından oluşan “*Seyahat Jurnalı* (1314)” ise **yenileşme döneminin ilk günlük örneğidir**. Yazarın, kitabın adına “**Jurnal**” demesi, türün Batılı benzerlerinden kaynaklandığını göstermektedir.

Şair Nigar Hanım'ın tamamen kişisel ve ailevi meseleleri anlattığı defterleri ise XIX. Yüzyılda yüksek sınıftan entelektüel bir Osmanlı kadınının ev içi hayatını ve duygularını yansıtır. Bunlardan başka **Lütfi Simavi**'nin "Sultan Mehmed Reşad Han'ın ve Halefinin Sarayında Gördüklerim", **Ömer Seyfettin**'in "Balkan Harbi Ruznamesi" olarak bilinen notları, **Mahmud Muhtar Paşa**'nın Balkan Savaşları'nı anlatan "Üçüncü Kolordunun ve İkinci Şark Ordusunun Muharebatı (1331)", **Ahmed Refik**'in "Kafkas Yollarında Hatıralar ve Tahassüsler (1919)", **Mahmut Şevket Paşa**'nın "Günlüğü (1988)" Cumhuriyet öncesinin önemli günlüklerindedir. **İbnülemin Mahmud Kemal**'in de 1902-1957 yılları arasında tutulmuş notlarını çeren günlükleri bulunmaktadır (Hoş Sada). Daha yakın dönemde yayımlanmış günlüklerden **Salah Birsell**'in "Günlük (1955)", **Suut Kemal Yetkin**'in "Günlerin Götürdüğü", **Nurullah Ataç**'ın "Günce", **Tomris Uyar**'ın "Gündökümü", **Nuri Pakdil**'in "Edebiyat Kulesi", **Oğuz Atay**'ın "Günlük" adlı eserleri günlük türünün örnekleridir.

BLOG

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yakın zamanda yaşanan hızlı değişimler sonucunda, geleneksel medyaya alternatif yeni bir medya oluşmuştur. Sosyal medya denilen bu ortam, kişinin kendi belirlediği içeriği (bilgi, belge, yorum, görüntü, ses vb.) kendisinin ücretsiz yayımlamasını/paylaşmasını ve bu içerikten aynı ağ içinde bulunan kişilerin eş zamanlı olarak haberdar olmasını olanaklı kılmaktadır. Eskiden çok büyük emek, bilgi, eğitim ve maliyet gerektiren yayıncılık, gazetecilik, televizyonculuk, habercilik gibi faaliyet alanları sosyal medya ve İnternet sayesinde çok kolay yapılır hale gelmiştir. Bugün, dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan küçük ya da büyük herhangi bir olay, bir sosyal medya kullanıcısı tarafından onunla aynı ağ içinde bulunan milyonlarca kişiye yazılı, sesli, görüntülü ve eş zamanlı olarak iletilebilmektedir. Üstelik bu süreçler, takipçilerin iletilere yorum yapabilmesini, bunları başkalarıyla paylaşabilmesini de olanaklı kılacak şekilde etkileşimli ve mobil olarak ilerleyebilmektedir. Bu durumun olumlu tarafları olduğu gibi olumsuz tarafları da vardır: Sosyal medya sayesinde, geleneksel medya tek haber kaynağı olma niteliğini kaybetmiş, iletişim ortamı özgürleşmiş, çeşitlenmiştir. Bu, halkın haber alma özgürlüğü ve demokrasi açısından sevindirici bir gelişmedir. Sosyal medyanın en olumsuz tarafı, paylaşılan içeriklerin gerçekliğinin denetlenmesinin zorluğudur. Bu durum, sosyal medyada yalan yanlış pek çok haberin bir anda dolaşıma sokularak toplumun yanlış yönlendirilebilmesine neden olabilmektedir.

Bugün bazı sosyal medya kullanıcıları, gün içinde neler yaptıklarını, olaylar ve kişiler karşısında neler düşündüklerini, ne zaman hangi etkinliklere katılacaklarını vb.ni bir deftere yazar gibi bazı İnternet sitelerindeki ilgili bölümlere yazmakta, böylelikle milyonlarca kişinin bu metinleri istedikleri zaman okuyabilmelerine olanak sağlamaktadırlar. Bu yönüyle bu tür siteler, bir çeşit çevrim içi günlük niteliği kazanmıştır. Bloglar, bu tür İnternet sitelerindedir.

"Blog" web ve log kelimelerinin kaynaşması sonucunda oluşmuş İngilizce bir kelimedir. Web, "ağ", log ise "kayıt" demektir. Blog, bu bağlamda "ağ kayıtları" anlamına gelmektedir. Geleneksel günlüklerde kâğıda düşen kayıtlar, bloglarla birlikte ağa düşmekte, ağda kaydedilmektedir.

Blog yazarına blogcu (blogger) denir. **Blogcu, kendi blogunda günlük tutan, içerik oluşturan, metin yazan, paylaşımında bulunan kişidir.**

Bloglar genellikle bir ya da birkaç sayfadan oluşur, bu sayfalar çoğunlukla sade bir tasarıma sahip olur. Bloglarda içerikler genellikle güncelden geçmişe doğru sıralanır. Yani bloga en son eklenen yazı, sayfanın en başında yer alır. Bloglardaki yazılar genellikle görsel öğelerle desteklenir. Söz gelimi her yeni yazıyla birlikte bloga bir de fotoğraf eklenir.

Bloga konan her içerik, eş zamanlı olarak erişilebilir hale gelir. Yani bir blog yazarı günlük siyasi olaylarla ilgili bir yazı yazıp bunu kendi blogunda paylaştığı andan itibaren o blogu ziyaret eden herkes o yazıyı okuyabilir.

Bloglardaki yazılara okuyucular yorum yazıp görüş bildirebilir. Bu yorumlar, o yazının hemen altında Blog sahibi olmak için herhangi bir ücret ödeme ye gerek yoktur. Ücretsiz blog yayımlama servisleri, bu konuda gerekli altyapıyı sağlamaktadır. Bir kişi bu servis sağlayıcılardan birinin altyapısını kullanarak bir blog oluşturduğunda blogunun İnternet adresinde bu servisin adı da yer almaktadır.